

ΕΚΤΥΠΩΣΗ

Γραφικές Τέχνες Ζώρζος

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ

Βαγγέλης Τ.

ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Σοφία Ντ.

ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ

Κύριος φλανέριος.

Χρησιμοποιήθηκαν οι γραμματοσειρές
Sans Regular και Sophia Regular
της οικογένειας CF.

ΓΙΑ ΑΥΤΟ ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ

ΣΥΝΕΡΓΑΣΤΗΚΑΝ

οι Χρυσόστομος Τσαπραΐλης, Τάκης Ντάσιος,
Χρήστος Σβεντζούρης, Κώστας Ηλιούδης,
Παναγιώτης Καμινιώτης, Θύμιος
Δημόπουλος, Τάσος Κ., Γιώργος Βάκης
και Βασιλική Ίμμηρι Λοκ.

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

email : erastestwnagrafwn@gmail.com

facebook: Εραστές των Αγράφων

site: erastestwnagrafwn.gr

twitter: [@er_agrafwn](https://twitter.com/er_agrafwn)

Τα ενυπόγραφα κείμενα εκφράζουν την άποψη
του συντάκτη ή της συντάκτριά τους.

Τις πιο εγκάρδιες ευχαριστίες σε αυτούς
και αυτές που τρία χρόνια τώρα στηρίζουν
τους Εραστές των Αγράφων.

| Σύλλογος Φωτό / Γιώργος Χαραλαμπίδης, @george_naru

6

Τα ντάλικά

Σύντομοι σχολιασμοί της επικαιρότητας.

8

Αρθρογραφία

Γράφουν Κωνσταντίνος Ηλιούδης, Τάκης Ντάσιος, Βασιλική (Ιμπρι Λοκ), Χρυσόστομος Τσαπραΐλης.

16

«Δεν έχουμε να περιμένουμε τίποτα από κανέναν»

Συνέντευξη με την Καροπλεσίτικη Λέσχη Δράσεων.

22

Τί στο διάολο τους θέλουνε τόσους σωλήνες;

Για τα σχέδια κατασκευής μικρού υδροηλεκτρικού εργοστασίου στον Καριτσιώτη.

27

Στα ίχνη της ιστορίας του αγροτικού τοπίου: Μεταβολές χρήσεων και αντιλήψεων

Μια διαδρομή αναζήτησης της σχέσης του τοπίου και της αντίληψης του.

35

«Στις συγκατοικήσεις πάντα είναι ριγμένο το περιβάλλον»

Ο δημοσιογράφος Γιώργος Λιάλιος μοιράζεται σκέψεις μέσα από το ρεπορτάζ.

40

Τα δέντρα πεθαίνουν όρθια

Ευρωπαϊκά δάση και δασική διαχείριση.

47

Έρευνα: Νερό χαμένο στην μετάφραση

Το υδατικό ζήτημα του θεσσαλικού κάμπου.

54

«Στην μνήμη των ανθρώπων που μας έσωσαν»

Πώς οι κάτοικοι του Μαστρογιάννη έσωσαν την εβραϊκή κοινότητα της Καρδίτσας το 1944.

62

Τρένο είναι και τσουλάει (;)

Η ιστορία του σιδηροδρόμου στην Ελλάδα είναι η ιστορία των αυτοκινητοδρόμων.

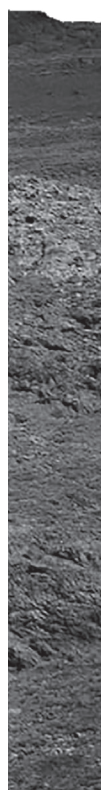
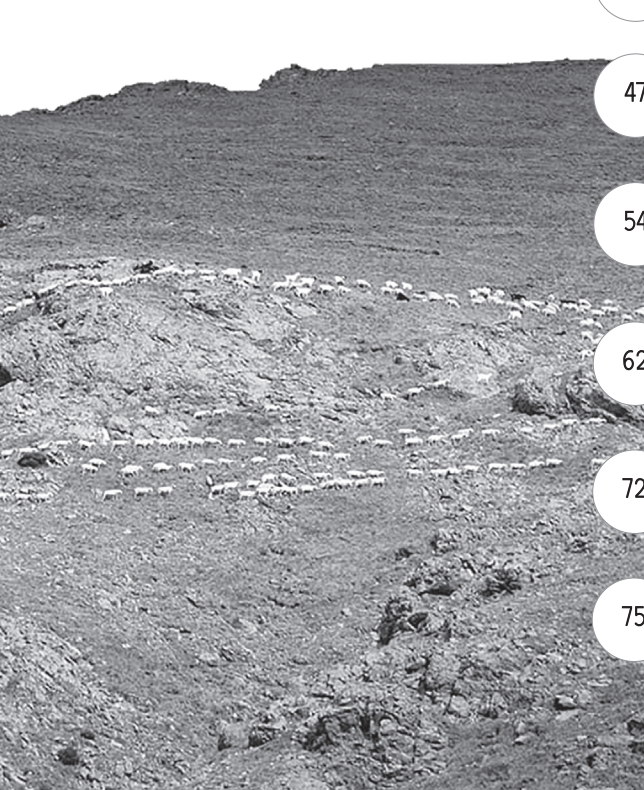
72

Δεκαπενταύγουστος στο χωριό μου, Πετρίλο Αργιθέας

75

Τα νέα του σκατζόχοιρου

Από την Αετομηνλίτσα Γράμμου, την Καλαμιά Κοζάνης και το Χαλίκι Ασπροποτάμου.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ

Αποψίλωση δάσους στην Βολιβία.
Ψηφιακή δημιουργία @dailyoverview,
πρωτότυπη φωτογραφία @digitalglobe.

ΣΗΜΕΙΑ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗΣ

ΚΑΡΔΙΤΣΑ

Ορειβατικό καταφύγιο Αγράφων, Βοτανικός Κήπος Νεοχωρίου, Φυλακτική (καφενείο «Κόκκινο Λιθάρι»), Καλύβια Πεζούλας (φούρνος Χαντζόπουλος, φαρμακείο Κυρίτση), Πετρίλο (Πρωτοβουλία πολιτών Αργιθέας ενάντια στην εγκατάσταση αιολικών στα Άγραφα), Καροπλέσι (Καροπλεσιτική Λέσχη Δράσεων). Καφενείο «Τα φιλαράκια» (Διάκου 11, Νέα Αγορά), Vithopoulos outdoor (Κουμουνδούρου 92), «Διαδρομές» (Ιεζεκήλ 3), βιβλιοπωλείο «Παιδεία» (Ηρώων Πολυτεχνείου 6-8, κεντρική πλατεία), Σουρτούκα (Δημοτική Αγορά, κατάστημα Ι2), αυτοδιαχειριζόμενο στέκι Καρόιτσας (ΤΕΙ Δασοπονίας), Ανοιχτή συνέλευση ενάντια στην «πράσινη ανάπτυξη» και στα αιολικά στα Άγραφα.

ΒΟΛΟΣ

Εργαστήρι μουσικών οργάνων Rupicapra, Wood & Voltage (Ροζού 48).

ΑΘΗΝΑ

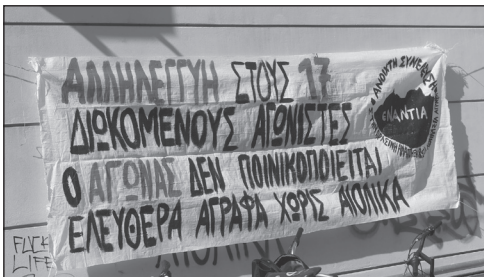
Βιβλιοπωλείο των Εκδόσεων των Συναδέλφων (Καλλιόρομiou 30), καφέ-παντοπωλείο Λακαντόνα (Ηπίτου 4, Πλάκα), βιβλιοπωλείο Κομπραί (Διδότου 34).

ΑΠΟΣΤΟΛΕΣ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

Μέσω της υπηρεσίας αντικαταβολής των ΕΛΤΑ.

Δύο δίκες για μια πληγή

Δύο δικαστήρια ανθρώπων που αγωνίζονται για την υπεράσπιση των Αγράφων ήταν προγραμματισμένα για μέσα στον Ιούνιο, τα οποία ωστόσο αναβλήθηκαν. Στις 6 Ιουνίου είχε οριστεί το δικαστήριο 17 ατόμων στα οποία είχαν απαγγελθεί κατηγορίες μετά την δυναμική πανελλαδική διαδήλωση προς το αιολικό εργοστάσιο στον Τύμπανο, στις 6 Ιουνίου 2021. Εκείνη την ημέρα η αστυνομία εμπόδισε τη συνέχιση της διαδήλωσης προς το εργοτάξιο και επιτέθηκε με χημικά προκειμένου να διαλύσει το πλήθος. Τις επόμενες εβδομάδες σχηματίστηκε μία έωλη δικογραφία στην οποία μεταξύ άλλων συμπεριλαμβάνονται άνθρωποι οι οποίοι δεν βρίσκονταν καν εκείνη την ημέρα στον Τύμπανο ή άνθρωποι που η ταυτοποίησή τους στηρίχθηκε σε ψεύτικες ενδυματολογικές περιγραφές. Το δικαστήριο αναβλήθηκε για τις 5 Δεκεμβρίου 2023 λόγω παρέλευσης του ωραρίου.

Στις 27 Ιουνίου ήταν προγραμματισμένη η δίκη άλλων δύο ανθρώπων οι οποίοι συνελήφθησαν τον Ιούλιο του 2020 σε διαδήλωση που είχε καλεστεί επίσης στον Τύμπανο, όταν ανακοινώθηκε η μεταφορά των πρώτων εξαρτημάτων των ανεμογεννητριών. Τότε οι διαδηλωτές και οι διαδhlώτριες παράκαμψαν τα αστυνομικά μπλόκα που οδήγησαν στο εργοτάξιο και έφτασαν σε απόσταση αναπνοής από τα μηχανήματα. Η αστυνομία ανασυντάχθηκε, επιτέθηκε με χημικά και προχώρησε σε τρεις προσαγωγές απ' το σημείο, με τις δυο να γίνονται συλλήψεις. Η δίκη δεν έγινε καθώς λόγω των εκλογών της 25ης Ιουνίου τα δικαστήρια δεν λειτουργούσαν.

Πορεία για την υπεράσπιση της Οίτης

Έχουμε αναφερθεί ξανά σε προηγούμενο τεύχος για τα σχέδια καταστροφής της Οίτης. Αφορούν την εγκατάσταση πέντε αιολικών εργοστασίων με 28 ανεμογεννήτριες σε βουνοκορφές που το υψόμετρό τους ξεκινάει από τα 1.700 μ. και φθάνει μέχρι τα 2.100μ., μεταξύ αυτών και στην υψηλότερη, τον Πύργο. Τον Απρίλιο που μας πέρασε η Κίνηση Πολιτών για την Προστασία της Οίτης, από κοινού με τους ορειβατικούς συλλόγους της Λαμίας και της Άμφισσας και ένα πλήθος πολιτιστικών συλλόγων χωριών της ευρύτερης περιοχής και άλλων συλλογικοτήτων οργάνωσαν μια μεγάλη πεζοπορία η οποία κινήθηκε από την θέση Βρύζες στην κορυφή Πυργάκι. «Η εγκατάσταση ανεμογεννητριών στις κορυφογραμμές της Οίτης και στα 2000 μέτρα κακοποιεί το ορεινό τοπίο, υπονομεύει τον ήπιο εναλλακτικό τουρισμό της περιοχής και βλάπτει τις προοπτικές μελλοντικής βιώσιμης ανάπτυξης διώχνοντας ουσιαστικά όσους θα ήθελαν να ζήσουν αξιοπρεπώς και να επενδύσουν στα χωριά τους, αξιοποιώντας αυτές τις δυνατότητες», ανέφερε στο κάλεσμα της η Κίνηση. Έχουμε δρόμο ακόμα μπροστά μας.

Η ορεινή Αργιθέα καταστρέφεται

Όπως έχουμε αναφέρει και στο παρελθόν, η κατασκευή του υποσταθμού υψηλής τάσης της ΔΕΗ στον Τύμπανο της Αργιθέας έχει «σπρώξει», για τεχνικούς λόγους διάσυνδεσης με το σύστημα, και

τις αντίστοιχες διαδικασίες για τα υπόλοιπα αιολικά εργοστάσια που σχεδιάζονται στην ευρύτερη περιοχή. Ήδη στο αιολικό της «ΔΕΗ Ανανεώσιμες» που έχει καταστρέψει την κορυφή Αέρας-Αφεντικό και είναι ορατό ακόμη και από σημεία του κάμπου, η δοκιμαστική λειτουργία των οκτώ εγκατεστημένων ανεμογεννητριών έχει ξεκινήσει.

Τον Φεβρουάριο που μας πέρασε η εταιρεία «Α & F Ενεργειακή» επανήλθε καταθέτοντας σε διαβούλευση μία νέα μελέτη (μετά από εκείνη του Απριλίου του 2022) για την εγκατάσταση 15 ανεμογεννητριών στην θέση «Σπιτάκι» της Αργιθέας. Η συγκεκριμένη θέση αφορά σημείο της δυτικής Καράβας – στην κορυφή της οποία έχει επίσης κατατεθεί αίτηση για αιολικό εργοστάσιο – εκεί όπου βρίσκεται η αληπική λίμνη Λούτσα και εδώ και κάμποσο καιρό έχει εγκατασταθεί ανεμομετρικός ιστός. Η εταιρεία αναγκάστηκε στην κατάθεση νέας μελέτης καθώς στην αρχική δεν συμπεριελάμβανε έναν βασικό δρόμο 7 χλμ. που θα χρησιμοποιήσει για πρόσβαση στο σημείο, δεν είχε καταθέσει ειδική οικολογική αξιολόγηση και για να αλλάξει τα σχέδια οδοποιίας ώστε αυτά να μην διέρχονται από τη βασική έκταση των κοινοτήτων Κουμπουριανών και Μεσοβουνίου την οποία διαχειρίζεται ο δήμος Αργιθέας ο οποίος έχει γνωμοδοτήσει αρνητικά για το έργο και δεν θα επέτρεπε καμία σχετική εργασία. Στο προκείμενο, δεν έχουν αλλάξει πολλά ως προς τα αρχικά σχέδια, παρά μόνο επιχειρήθηκαν διευθετήσεις. Όπως αναφέρει το Δίκτυο Φορέων και Πολιτών για την Προστασία των Αγράφων στο Δ11 έντυπο που κατέθεσε στην δημόσια διαβούλευση, ο δρόμος πρόσβασης θα διέρχεται από τους εκτεταμένους λιθώνες (σάρες) που βρίσκονται πλησίον του κτηνοτροφικού οικισμού Πατλιά του Πετροχωρίου, οι οποίοι είναι «προστατευόμενοι οικότοποι» και κάθε επέμβαση και διάνοιξη δρόμου διαμέσου αυτών είναι αδύνατον να αποκατασταθεί εξαιτίας των κλίσεων και των ακραίων καιρικών φαινομένων που επικρατούν στην περιοχή τις περισσότερες μέρες του χρόνου. Οι κορυφογραμμές θα ταπεινωθούν για 40 μέτρα προκειμένου να δημιουργηθούν οι πλατείες για τις βάσεις των ανεμογεννητριών αλλάζοντας αμετάκλητα το ανάγλυφο

της περιοχής. Από το σημείο τοποθέτησης διέρχονται τέσσερα πεζοπορικά μονοπάτια, σε μία περιοχή μάλιστα που το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό την χαρακτηρίζει «περιοχή ενδείκνυόμενη για την ανάπτυξη ειδικών-εναλλακτικών μορφών τουρισμού». Τέλος, πολλά από τα είδη πανίδας που αναφέρονται στην μελέτη ανήκουν στο «κόκκινο βιβλίο» των ειδών υπό καθεστώς απειλής, χωρίς να λαμβάνεται κανένα ειδικό μέτρο για την προστασία τους.

Και ενώ αυτά συμβαίνουν στην Καράβα μέσα στον Ιούνιο κατατέθηκε σε δημόσια διαβούλευση η μελέτη για ένα ακόμη αιολικό εργοστάσιο 13,8MW στη θέση Μασούρι, πάνω από την Οξυά και το Κνίσσοβο. Φορέας του έργου η εταιρεία «Αιολική Οξυάς» η οποία σχεδιάζει την εγκατάσταση τεσσάρων ανεμογεννητριών. «Ο φορέας του έργου ξοδεύει σχεδόν 500 περίπου σελίδες στην ΜΠΕ για να επαναλάβει τα ίδια και τα ίδια με κοινοτυπίες και γενικολογίες που έχουν αντληθεί υπό μορφή copy-paste από άλλες μελέτες και δημοσιεύσεις στο διαδίκτυο», αναφέρει το Δίκτυο γι' αυτό το έργο. Είναι χαρακτηριστικό ότι στην μελέτη δεν συμπεριλαμβάνονται καν φωτογραφίες από το σημείο της εγκατάστασης παρά μόνο από χαμηλά, από τον δρόμο πρόσβασης και κάποιες φωτορεαλιστικές απεικονίσεις, στοιχεία που δείχνουν ότι ο μελετητής δεν έχει επισκεφθεί καν τον χώρο. Κάτι παρόμοιο συναντήσαμε και στην περιβαλλοντική μελέτη για την εγκατάσταση αιολικού στην κορυφή της Καράβας, όπου ο μελετητής είχε πάρει από το διαδίκτυο φωτογραφίες περιπατητών από την κορυφή του βουνού για να δείξει πού και πώς θα τοποθετηθούν οι ανεμογεννήτριες! «Ο φορέας του έργου παραθέτει ένα σωρό κοινοτυπίες και αέναες επαναλήψεις άσχετων στοιχείων και δεδομένων, για να γεμίσει τις τόσες σελίδες της Μ.Π.Ε., σαν η επάρκεια κάθε Μ.Π.Ε. μετρίεται με τις σελίδων της, παρά να αναφερθεί και να αξιολογήσει αυτό που είναι το ζητούμενο, δηλαδή τις επιπτώσεις του υπό κρίση αιολικού σταθμού στο προστατευόμενο φυσικό περιβάλλον της περιοχής εγκατάστασης» καταλήγει το Δίκτυο στις παρατηρήσεις του στη δημόσια διαβούλευση.

Του Κωνσταντίνου Ηλιούδη

Εσάς ψηλά βουνά

Εσάς ψηλά βουνά, αγνάντευα από το παραθύρι του σπιτιού μου απ' όταν ήμουν παιδάκι, βλέποντάς σας από όλες τις τάξεις του σχολείου που πήγαινα κι απ' όλες τις πλατείες που έπαιζα μικρός. Κάθε κλεπτή ματιά προς τις κορφές πάντα με έκανε να χαμογελάω και στα ηλιοβασιλέματα γαλήνευε η ψυχή μου. Μερικές φορές σας έβλεπα στον ύπνο μου και μιλούσα μαζί σας, έβλεπα τον εαυτό μου να προσπαθεί να σας αγγίξει, μάταια όμως... Παρότι μεγαλωμένος στη γενιά της τεχνολογίας θαρρούσα πως μεγαλοπρεπέστερο πράγμα από εσάς δεν υπήρχε επάνω στη Γη, άλλος κόσμος πέρα από αυτά τα βουνά δεν υπήρχε. Άγραφα διάβαζα στα βιβλία και σκιαζόμουν, νόμιζα πως δεν θα σας γνώριζα ποτέ γιατί δεν ήθελαν καινούργιες γνωριμίες ούτε φίλους, άκουγα για κατακτητές που έφυγαν κυνηγημένοι και για άγρια μέρη που όχι μόνο δεν έδιωξαν τους λιγοστούς ανθρώπους από κοντά τους αλλά τους έκρυσαν τόσο καλά στην αγκαλιά τους που έγιναν ένα και δεν ξεχωρίζουν!

Φτάνοντας η μεγάλη μου ώρα, ξεκίνησα το μακρύ μοναχικό ταξίδι με προορισμό το άγνωστο, ήθελα να πάω στα Άγραφα για να βρω την

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

ελευθερία μου' που μέχρι τότε νόμιζα πως είχα χάσει ή μάλλον δεν την είχα ανακαλύψει ποτέ για να τη νιώσω, μα πάνω απ' όλα ήθελα να βρω τον χαμένο μου εαυτό. Περπάτησα σε σκαλιστά μονοπάτια ώρες στέλειωτες, διάβηκα πέτρινα γεφύρια πάνω από αφρισμένα ποτάμια, γεύτηκα όλους τους καρπούς της φύσης με τα αρώματα της και πέρασα από παγωμένες πηγές πίνοντας το αθάνατο νερό κατευθείαν από τη Γη κι όχι κλεισμένο σε πλαστικά μπουκάλια, πλένοντας το πρόσωπο μου αμέσως έλαμψε. Εκεί ξαναγεννήθηκα, άφησα πίσω τη πίκρα μου να λιώσει σαν το χιόνι... και συνέχισα σε έρημα χωριά με σπίτια που είχαν ξυλόσομπες και όχι λεβητοστάσια, έκατσα κάτω από τη παχιά σκιά του γέρικου πλάτανου της πλατείας και λογιζόμασταν μαζί χιλιάδες ιστορίες από το παρελθόν, κλείνοντας τα μάτια τις έβλεπα να ξετυλίγονται μπροστά μου. Γνώρισα ανθρώπους με κούτελο καθάριο που με φίλεψαν με κάθε λογής καλούδια, εκεί έφαγα τη πιο ωραία πίτα, δοκίμασα τη πιο νόστιμη ντομάτα και ήπια το πιο γλυκό κρασί!

Συνέχισα σε μονοπάτια δύσβατα που μου είχαν υποδείξει οι βοσκοί, εκεί στις μεγάλες ανηφορίες που έκαναν κάθε μέρα παρέα με τα ζωντανά τους, χωρίς εξοπλισμό όπως έχω εγώ σήμερα, ούτε ακριβές ορειβατικές μάρκες και gps, παραμόνο ένα ξύλινο μπαστούνάκι από κρασιά κι με παπούτσια τρυπημένα είχαν γυρίσει βουνά ως εκεί που το μάτι δεν φτάνει... Εκεί ψηλά στις τραχιές κορφές είχα βάλει το στόχο μου να πάω, αυτό το όνειρο που είχα πλάσει ως παιδί ήθελα να το κάνω πραγματικότητα, να το ζήσω, να δω πως φαίνεται ο κόσμος από ψηλά, να δω πως βλέπουν τα πουλιά τον κάμπο.

Περνώντας μια ψηλή ράχη άρχισε επιτέλους να φαίνεται η κορυφή και η καρδιά μου άρχισε να χτυπάει πιο δυνατά, μα δεν ήταν μόνη... τι κρίμα, κάποιος με είχε προλάβει φαίνεται κι ας πίστευα μέσα μου ότι θα είμαι ολομόναχος...

Πλησίασα δειλά, φαινόταν κουρασμένος λες και ταξίδευε από μέρες, κάτι φαίνεται να φτιάχνει...

- Γεια σου ξένη ! τι φτιάχνεις εκεί πέρα ;
 - Πέτρινους πύργους φτιάχνω, μέσα εκεί χτίζω τα όνειρα μου. Δεν είμαι ξένος, ο εαυτός σου είμαι... σε περίμενα καιρό !

Του Τάκη Ντάσιου

Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

Διαβάζω πολλά και διάφορα πράγματα που γράφονται για τις ανεμογεννήτριες. Τον τελευταίο καιρό, πριν την πανδημία αλλά και μετά, έχουμε κατακλεισθεί από έντυπα ποικίλης ύλης, περιοδικά ευρείας κυκλοφορίας, τηλεόραση, ιδιαίτερα αφιερώματα του τύπου, που μιλούν όλο και περισσότερο άμεσα ή έμμεσα για τα οφέλη της αιολικής ενέργειας, τις γνωστές ΑΠΕ.

Οι διαφημίσεις στην τηλεόραση, που έχουν θέμα ή περίπου θέμα τους την ανάπτυξη, ό,τι έχει να κάνει με την ανάπτυξη του τόπου, περνάει από τις ανεμογεννήτριες. Όλες, σχεδόν όλες, τελειώνουν με πλάνα ανεμογεννητριών σε φόντο χρωμάτων δειλινών. Θα έλεγα ότι οι διαφημιστές το σπρώχνουν λίγο παραπάνω και το παρουσιάζουν ως κάτι το ρομαντικό. Η ζωή γυρίζει, αλλάζει, χέρι-χέρι με την νέα τεχνολογία, αθόρυβα, όπως γυρίζει η μηχανή. Ο θόρυβος των ανεμογεννητριών απουσιάζει από την διαφήμιση και στην θέση της μάς ταξιδεύει μουσική new age.

Στον τύπο, άρθρα εμφανίζονται, αφιερώματα εταιρειών, που δραστηριοποιούνται στον χώρο της πράσινης ενέργειας, με συνεχιζόμενες κατ' επανάληψη δημοσιεύσεις. Έχουν οικειοποιηθεί, η κάθε μια και όλες μαζί, τον χώρο και όπου θέλουν εγκαθίστανται, π.χ. προτιμούν τα ορεινά γιατί έχουν «ακούσει» ότι εκεί είναι πιο απόμερα και πιο «φυσερά». Μιλάμε για ολοκληρωμένες, επιστημονικές μελέτες φαρόδιά-πλατιά! Παράδειγμα, διαβάζω: «Ηγέτιδα η Ελλάδα στην πράσινη οικονομία». «Οι ευκαιρίες για τη χώρα στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, οι προκλήσεις και οι επενδύσεις μαμούθ από ισχυρούς παίκτες της αγοράς - η άνοδος

ρεκόρ, οι εκτιμήσεις για τα επόμενα χρόνια και οι διαγωνισμοί που βρίσκονται σε εξέλιξη»... «Οι όμιλοι θέλουν ΑΠΕ, γιατί οι ενεργειακοί κολοσσοί επενδύουν στις ανανεώσιμες πηγές. Οι εκτιμήσεις για τα επόμενα χρόνια και οι στόχοι μέσα από την έκθεση της Goldman Sachs», «οι πράσινες επενδύσεις των μεγάλων ευρωπαϊκών ενεργειακών ομίλων σε υποδομές πρέπει να αυξηθούν κατά περίπου 200%»... «πρόσφατα ο διεθνής οίκος αναθεώρησε τις επενδύσεις που απαιτούνται για την υλοποίηση του Green Deal μέχρι το 2050 στα 10 τρις. Ευρώ, τα 6 τρις ευρώ από τα οποία θα προέλθουν από τον ιδιωτικό τομέα (το 24% για νέες εγκαταστάσεις ΑΠΕ, το 8% για τα δίκτυα μεταφοράς διανομής, το 11% για μπαταρίες κ.ο.κ.). Στην διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας τα αιολικά και φωτοβολταϊκά πάρκα στην Ευρώπη ήταν συνολικής ισχύος περί τα 20 GW ετησίως». «Για να επιτευχθεί ο στόχος του Green Deal για μηδενικές εκπομπές μέχρι το 2050, πρέπει κάθε χρόνο, από το 2031 μέχρι το 2050, να προστίθενται στην Ε.Ε. μονάδες ΑΠΕ ισχύος κοντά στο 90 GW» (Αφιέρωμα Ενέργεια, Σάββατο, 13 Φεβρουαρίου 2021, ειδικό ένθετο).

[...]

Περπατάω καθ' όδον για το βουνό, όχι βουνό αλλά λόφο, ύψους 980μ. Δεν έχει όνομα, ως «ανώνυμη» κορφή εμφανίζεται στον χάρτη! Έχω διαβάσει ότι θέλω δυο ώρες για να το ανέβω κατάκορφα και θυμάμαι ότι έκανα δυο ώρες για να φτάσω στα ριζά του από την Αθήνα. Αυτό το «Ανώνυμη» ίσως είναι καλό, να περνά απαρατήρητο.

Μόνος τούτο το πρωινό, παίρνω τα πόδια μου ανηφορίζοντας στην ανώνυμη κορφή με συνοδεία πουλιών και κουδούνια προβάτων, αρχικά με βαριά την ανάσα μου αλλά σύντομα βρίσκω ρυθμό. Σταματώ για λίγο και επί τη ευκαιρία ξαπλώνω στο έδαφος, τη στιγμή που με βρίσκει ο ήλιος. Ησυχία επικρατεί ολόγυρα. Σηκώνομαι και ανηφορίζω ελεύθερας βοσκής, δηλαδή ψάχνοντας εδώ και εκεί να βρω την συνέχεια του ανύπαρκτου μονοπατιού. Καθυστερώ σκύβοντας, συνομιλώ με τα αγριολούλουδα του τόπου, που μόλις τα άγγιξαν οι ακτίνες του ήλιου και βγήκαν και μου μιλήσουν. Μετά βρήκα βράχια και έπρεπε να πιαστώ και να δοκιμαστώ και πάνω που ζωντάνεψα με το παιχνίδι του βράχινου κώνου, βγήκα στην κορφή. Τί ομορφιά! Τα χώματα, τα χρώματα, οι πέτρες, τα βραχώματα, η χαμηλή βλάστηση, οι ευωδιές..

Στην κορφή από πέτρες, στημένος ένας λιτός κώνος ύψους ενός μέτρου και μέσα του ένα χώρος, τόσο όσο να λουφάξει κανείς καθιστός (γιατάκι), προφυλαγμένος από τον αγέρα. Φυσάει, δεν κάνει κρύο αλλά προτιμώ να κάτσω απ' έξω. Παρατηρώ γύρω μου και βλέπω... ανεμογεννήτριες, μετά διακρίνω άλλα βουνά. Γυρίζω απ' την άλλη μεριά και βλέπω πύργους πάνω σε βουνά με συστοιχίες ανεμογεννητριών, τα αιολικά πάρκα, που αναπτύχθηκαν με την διαφημιζόμενη πράσινη ανάπτυξη. Εδώ που στέκομαι αρχίζω να νοιώθω μετέωρος. Γύρω μου τα περισσότερα βουνά, ψηλότερα από το δικό μου, αν και από απόσταση, διακρίνονται καθαρά, ξεχωρίζουν. Εγώ ένας μικρός ανθρωπάκος τρικλίζω, παραπατάω, δεν πατάω γερά στο έδαφος, αισθάνομαι ότι πάει και τούτη η «Ανώνυμη» κορπούλα... θα ισοπεδωθεί. Απορώ πώς παραμένει ανέγγιχτη. Κρύος ιδρώτας με λούζει, ακούω κίολας το βουητό των γιγάντιων μεταλλικών πουλιών απ' τα ψηλότερα γύρω μου βουνά, που έχουν μεταλλαχτεί να έρχονται... να πλησιάζουν!

Ο ουρανός ξαφνικά, σκοτεινιάζει. Κατεβάζω το κεφάλι, παίρνω τα πόδια μου και κατηφορίζω σκυφτός και γεμάτος σκέψεις. Δεν βλέπω μπροστά μου, σκέφτομαι μεγαλόφωνα: «δεν θα μείνει τίποτα...». Κάποτε ανεβαίναμε στις κορφές των βουνών και κοιτάζαμε ολόγυρα, τώρα;

* Ο Τάκης Ντάσιος, διάκτωρ πολιτισμού. γράφει το μπλογκ «Ορεινογραφίες: άνθρωποι και βουνά, βουνά και άνθρωποι» (oreinografies.wordpress.com), και μοιράζεται μαζί μας βουνίσιες ιστορίες στις οποίες πέρα από την κατάκτηση κάποιας κορυφής τον απασχολεί ο τρόπος προσέγγισης κάθε ορεινού συγκροτήματος. Μελετά τη φύση και τους ανθρώπους της. Είναι συγγραφέας του βιβλίου-λευκώματος «Στ' Άγραφα», εκδόσεις Μίλτος.

Της Βασιλικής (Ιμπρι Λοκ)

Αέρας - Αφεντικό (μέρος 3ο)

Οι παραμυθούδες κοιτάχτηκαν στα μάτια μα λέξη δεν έβγαλαν απ' το στόμα τους. Σιωπή. Ακινησία. Μονάχα μία η πιο βασανισμένη από όλες έκανε μια κι έβγαλε απ' τη δεξιά τσέπη της μαύρης της της φορεσιάς ένα υφαντό που έμοιαζε να είναι ασημοκεντημένο με την πιο λεπτεπί-λεπτη μεταξωτή κλωστή του κόσμου όλου. Οι χωριανοί κι οι χωριανές που ήταν μαζεμένοι εκείνο το απόγιομα στην κεντρική πλατεία του χωριού σιμώσανε στα χέρια της παραμυθούς για να το δουν. Εκείνη το όωκε σε ένα παιδί με μαλλιά σταχτί. Το παιδί μόλις που άγγιξε το υφαντό κι αυτό άρχισε να ξετυλίγεται και να πασάινει από χέρι σε χέρι όπως πάνε τα παραμύθια από στόμα σε στόμα.

Κι η παραμυθού ασήμωσε τη φωνή της και συνέχισε να λέει: Κι η πεταλούδα πέταξε και είδε από ψηλά τα σκαμμένα βουνά και τα στερεμένα ποτάμια και τις μεταλλικές κατασκευές και τα μηχανήματα που είχε ορθώσει το Αφεντικό στις κορφές μας. Είδε τα κάποτε πυκνό-δεντρα όσση και τις κάποτε ολάνθιστες πλαγιές να έχουν μεταμορφωθεί σε μαύρη γη και εκτάσεις ερημικές. Θα την καταπιεί το σκοτάδι, σκέφτηκε. Κι ύστερα σταμάτησε να σκέφτεται καθώς μαγνητίστηκε απ' το ακνό φως του ήλιου που άρχισε να καϊδέυει την απέναντι πλα-γιαί και να απλώνεται πάνω απ' την κοιλάδα. Κι ήταν τόσο δυνατό αυτό το φως που άρχισε να καταπίνει το σκοτάδι, να το φιλοξενεί και να το τιθασεύει, όπως κάνει ο Ήλιος με τη Σελήνη όταν καμιά φορά τυχαίνει και βρίσκονται απέναντι.

Τα Άγραφα φωτίστηκαν και άνθισαν ξανά. Ο Αέρας κόπασε και ξανατραγούδησε τις γλυκές κι ελαφριές του μελωδίες. Το Αφεντικό έφυγε για πάντα απ' τα βουνά μας. Η πέτρα που κρατούσε στο χέρι του θρυμματίστηκε και σκόνη έγινε που έδωσε ζωή σε κάθε πλάσμα που είχε για πάντα κοιμηθεί. Μα η πεταλούδα δε μπορούσε πια να πετάξει. Ένα βάρος ασήκωτο ένοιωσε κάτω απ' τα φτερά της. Με μια απαλή περιστροφική κίνηση του κορμού της κατάφερε να δει το υφάδι της σφιχτά δεμένο στην ουρά της.

Είχε μπλεχτεί εκεί – χωρίς να το γνωρίζει – λίγο πριν το μεγάλο της πέταγμα! Μπλεγμένο με τη μοίρα της:

Να φέρει την ομορφιά στον κόσμο. Το υφαντό αυτό μεγάλωνε και μεγάλωνε ώσπου με μια κομψεπικόμψη κίνηση έκοψε το νήμα της ζωής της πεταλούδας.

Εκεί όπου το φως θα συναντήσει το σκοτάδι
η πεταλούδα άφησε την τελευταία της πνοή μαζί με το υφάδι.
Σιγοτραγουδούσαν οι παραμυθούδες με μια φωνή κι έπειτα μία, η νεότερη απ' όλες είπε:

«Το υφάδι αυτό, το υφαντό κρατάτε στα χέρια σας χωριανοί και χωριανές. Κρατήστε το σα να κρατάτε στα χέρια την καρδιά σας ή την καρδιά των παιδιών σας. Το υφάδι αυτό που το φως του ήλιου ξανάφερε στα βουνά μας και τ'Αφεντικό έδωσε για πάντα απ'τις κορφές μας κρατάτε στα χέρια σας. Το υφάδι αυτό, η θυμηση για το πώς πήρε το όνομα της η θέση Αέρας-Αφεντικό, φυλαχτό για το βουνό, ιερό για το λαό, ζωντανό κυλάει ανάμεσα στα χέρια σας όπως κυλάει ανάμεσα στις πέτρες το νερό.»

Τότε το παιδί με τα μαλλιά σταχτί – αυτό ήταν τ'όνομα που του χε δώσει το χωριό, γιατί ήταν ορφανό από μάνα κι από πατέρα από μικρό – κοίταξε με τα μεγάλα του μάτια το υφαντό και αναφώνησε:

«Η Ονειροπαγίδα Του Βουνού». Αυτές ήταν οι πρώτες λέξεις που ποτέ ξεστόμισε.

Έτσι, το παιδί με τα μαλλιά σταχτί «Ονειροπαγίδα Του Βουνού» το υφάδι αυτό ονόμασε.

Την Ονειροπαγίδα Του Βουνού κρατάτε στα χέρια σας χωριανοί και χωριανές. Στο κέντρο της μαζεύονται τα όνειρα. Όνειρα σαν κι αυτά που κάνετε παιδιά, όνειρα στα οποία οι λέξεις ειρήνη, αγάπη, αρμονία, ομορφιά, ελευθερία δε μοιάζουν νοήματα μακρινά αλλά συμβάντα καθημερινά. Πείτε τα, ψιθυρίστε τα, τραγουδήστε τα κι έπειτα φυσήξτε τα μέσα της. Η ονειροπαγίδα του βουνού θα τα θρέψει, θα τα πλέξει, με το φως θα τα ποτίσει κι απ'τις άκρες της σ'ολάκερη τη γη θα τα σκορπίσει.

Του Χρυσόστομου Τσαπραΐλη

Η πηγή στους Σταγιάτες του Πηλίου

Στην καρδιά της πηγής που βρίσκεται στην κεντρική πλατεία στους Σταγιάτες του Πηλίου, στα σωθικά του χώματος και του βράχου, λένε πως εδώ και χρόνια αμέτρητα κείτεται μια κοπέλα. Το γάργαρο νερό του χωριού αναβλύζει από τον κόρφο της, από μια πληγή άκλειστη. Κάθεται ακούνητη η γυναίκα, με τα μάτια ανοιχτά να κοιτάνε αιώνια στο κενό, στο μαύρο σκοτάδι των υπόγειων περασμάτων.

Παλιότερα οι κάτοικοι του χωριού το είχαν παράδοση να ρίχνουν στα αφρισμένα νερά της πηγής μικρά ψάρια που είχαν σκαρώσει, είτε από ξύλο, είτε από κέντημα. Έλεγαν πως αυτά κατέβάζαν αέρα στην κοπέλα ώστε να αυτή να παίρνει ανάσα μια στο τόσο και να θυμάται τον απάνω κόσμο. Μουρμούριζαν και μαντάτα πάνω απ' τα ψάρια πριν τα ρίξουν, έτσι ώστε να φτάνουν μες στη γη τα νέα των ανθρώπων.

Για το ποια ακριβώς είναι αυτή που βρίσκεται θαμμένη εκεί κάτω υπάρχουνε πολλές απόψεις. Άλλοι λένε πως είναι ένας απ' τους ίσκιους της Αγιά Παρασκευής που ξέφυγε απ' την αγία και ήρθε κυνηγημένος από πέρα απ' τη θάλασσα. Λαβωμένη η σκιά αυτή παρακάλεσε τον τόπο να την κρύψει κι αυτή σ' αντάλλαγμα έκανε να βγει εκεί νερό,

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

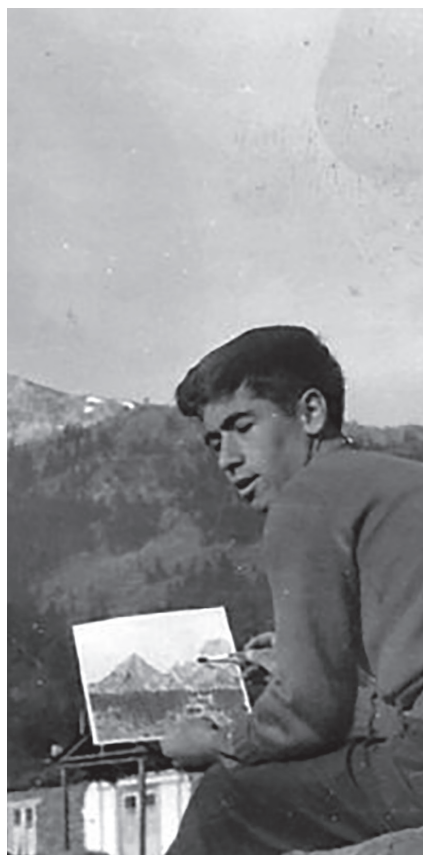
βρύση ολόκληρη. Και η σκιά όποιου έπινε από εκεί έπαιρνε φτερά κι αλάφρωνε ο διαβάτης.

Κάποιοι άλλοι λένε πως η κοπέλα είναι η ίδια η πηγή. Είχε αντι-κρίσει κάποτε το είδωλο μια νεαράς απ' το χωριό που είχε λαβωθεί από χωρό σταάλι, και από τότε η πηγή βάλθηκε να νομίζει πως είναι άνθρωπος. Λένε πως λίγο θέλει ακόμη και θα σηκωθεί να περπατήσει, και τότε το νερό της θα στερέψει.

Κι είναι και ορισμένοι που λένε πως οι πρώτοι κάτοικοι του χωριού στέρησαν τον οικισμό μ' ένα κορίτσι πρόθυμο να γίνει αθάνατο και να δεθεί με τον τόπο για πάντα. Γι' αυτό και της πέρασαν ένα πέτρινο καρφί στον κόρφο.

Ακόμη και σήμερα, αν τύχει και βρέχει για μέρες, τα παιδιά φτιάχνουν χοντροκομμένα ψάρια από πεσμένα φύλλα ή από χαρτί, και τα ρίχνουν στην πηγή παρακαλώντας να έρθει ο ήλιος. Αν καθαρίσει ο ουρανός – όπως και γίνεται συχνά – χτυπάνε την επιγραφή που βρίσκεται στη βρύση κι ακούνε με προσήλωση πόσο κούφιος αντηχεί ο χώρος από πίσω. Έχουνε μαζί τους και τετράδιο όπου σημειώνουν τα μαντάτα του κάτω κόσμου.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ: ΚΑΡΟΠΛΕΣΙΤΙΚΗ ΛΕΣΧΗ ΔΡΑΣΕΩΝ

«Δεν έχουμε να περιμένουμε τίποτα από κανέναν»

ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ ΑΓΩΝΑ

ΚΑΡΟΠΛΕΣΙ

Το Καροπλέσι βρίσκεται στα νότια του νομού Καρδίτσας, σε υψόμετρο 910 μέτρων, στα πόδια ενός βουνού που πήρε το όνομά του από έναν παππά του χωριού (τον παππα-Δημήτρη) ο οποίος κάποτε έχασε τη ζωή του εκεί, λίγο πριν την κορυφή. Η ιστορία του χωριού φθάνει κάποιους αιώνες πίσω, ωστόσο ίσως το πιο ζωντανό κομμάτι της είναι η δεκαετία του 1930 με την ίδρυση και τη δραστηριοποίηση της Φιλοπροόδου Ένωσης Καροπλεσίου (ΦΕΚ). Πρόκειται για μια ιδιαίτερη περίπτωση λαϊκής αυτοοργάνωσης σε μια ορεινή κοινότητα, οι πρωτεργάτες της οποία επιδίωξαν έναν ριζικό κοινωνικό μετασχηματισμό και την ανύψωση του πνευματικού και βιοτικού επιπέδου των κατοίκων του χωριού. Σε αυτήν την ιστορία – και συνακόλουθα και στην ιστορία του ίδιου του Καροπλεσίου – μπορείτε να περιηγηθείτε είτε μέσα από το βιβλίο του Φώτη Κατέβα «Τα βουνά προηγούνται» (εκδόσεις Ευτοπία, 2017), είτε μέσα από την έκδοση του Καταστατικού και του Προγράμματος της ΦΕΚ (Σύνδεσμος των Απανταχού Καροπλεσιτών Αθήνας, 2022). Εμείς για αυτό το τεύχος συζητήσαμε με τον Γιώργο Σούφλα, τον Αποστόλη Γιαννέλο και τον Τάσο Αντωνίου, τρεις ανθρώπους που συμμετέχουν στην Καροπλεσίτικη Λέσχη Δράσεων, όχι τόσο

για το παρελθόν όσο για τις προκλήσεις του παρόντος. Μια κουβέντα η οποία σε κάποιες στιγμές μας έκανε να νιώθουμε ότι επιστρέφουμε πίσω στις δεκαετίες. Και αυτό όχι για καλό.

Η Λέσχη Καροπλεσιτικών Δράσεων, ακολουθώντας ίσως μια αντίστροφη πορεία σε σχέση με άλλα συλλογικά εγχειρήματα, ξεκίνησε σαν ιδέα μέσα στην εποχή των lockdown, το 2020. Μέχρι τότε το χωριό είχε έναν σύλλογο, τον Σύνδεσμο Απανταχού Καροπλεσιτών Αθήνας. «Μαζευόμασταν τέσσερις-πέντε Καροπλεσίτες σε ένα πάρκο στην Αθήνα και πίναμε μπύρες και καφέδες», μας λέει ο Γ. Σούφλας. «Ήταν η εποχή που ο πατέρας μου είχε βρει κάποιες παλιές εφημερίδες, την “Καροπλεσίτικη Φωνή”, τις διάβαζα και έβλεπα κάποια άρθρα του Χρήστου Φώτη που είχαν τις ίδιες αγωνίες με εμάς. Πήγαινα λοιπόν εκεί στον πάρκο και έλεγα, ρε παιδιά τι θα κάνουμε; Ήμασταν και η τελευταία γενιά που είχαμε επαφή με τους παππούδες μας. Ένα βράδυ ο Αποστόλης μου λέει να ανοίξουμε μια σελίδα στο facebook να συζητάμε. Δέχομαι αλλά με δύο στόχους. Πρώτον, να μαζέψουμε λεφτά για να φέρουμε ένα πινακ-πονγκ στο χωριό. Και δεύτερον, να κάνουμε ένα θερινό σινεμά στον τοίχο του ιστορικού σχολείου. Ζήτησαμε λεφτά από τα παιδιά του χωριού, μας

εμπιστεύτηκαν και μας έδωσαν ένα μεγαλύτερο ποσό, φέραμε το πινγκ-πονγκ πάνω. Τα υπόλοιπα λεφτά λέμε τι θα τα κάνουμε; Έπεσαν ιδέες να φτιάξουμε το ένα, να φτιάξουμε το άλλο. Φτιάξαμε την περίφραξη του σχολείου που είχε πέσει πολλά χρόνια. Μετά πήραμε έναν προτζέκτορα. Και μετά ξεκίνησε η ιστορία με τα Ρογκάκια».

Η συζήτησή μας γίνεται σε ένα καφενείο στην Αθήνα, κάτω από τα Τουρκοβούνια. Ο μοναδικός σύλλογος του χωριού αναφέρεται στους απανταχού Καροπλεσίτες της Αθήνας. Τα μέλη της Λέσχης εργάζονται στην Αθήνα. Ωστόσο, ο κόσμος του Καροπλεσίου κάθε άλλο παρά αποκομμένος είναι από το χωριό του. «Στο δικό μας το χωριό ο κόσμος είναι δυναμικός. Εννιά με δώδεκα μήνες είναι πάρα πολλοί συνταξιούχοι που ανεβαίνουν, επίσης Αθηναίοι που ανεβαίνουν από τον Μάρτη μέχρι τον Δεκέμβρη», περιγράφει ο Γιώργος. «Υπάρχει ένα δέσιμο με το χωριό, τα σαββατοκύριακα ανεβαίνουν πάρα πολλά παιδιά» προσθέτει ο Τάσος Αντωνίου. Ο Αποστόλης Γιαννέλος θυμάται να έχει

«τύχει σε βράδυ τον χειμώνα το καφενείο να έχει πιο πολύ κόσμο απ' το καλοκαίρι. Είναι το μοναδικό χωριό που έχει μόνιμο καφενείο το οποίο μπορεί να είναι ανοιχτό μέχρι και πολύ αργά το πρωί». Συνολικά, στους οικισμούς του Καροπλεσίου (Ανθηρό, Γιαννουσέικα, Αγιαγάθη, Κουκείκα) τον χειμώνα οι μόνιμοι κάτοικοι δεν ξεπερνούν τους 30. Ωστόσο, «υπάρχουν και κάποια παιδιά που ασχολούνται με την κτηνοτροφία, έχουν αγελάδες» θα προσθέσει ο Αποστόλης. Και ένας δυνατός συνεταιρισμός ξύλου, «από τους πιο ενεργούς, έχει 20 άτομα. Πέρυσι πήγαιναν στην άλλη άκρη της χώρας γιατί δεν υπήρχαν συνεταιρισμοί. Είναι ημι-μόνιμοι του χωριού, 9-10 μήνες είναι εκεί».

Ένα γεφύρι και δύο όρόμοι

«Το χωριό είναι κατακερματισμένο λόγω της κατολίσθησης που έγινε στις αρχές του αιώνα με αποτέλεσμα μεγάλο μέρος του χωριού να μεταφερθεί. Κανονικά όλο το χωριό ήταν να μεταφερθεί. Και στα κιτάπια του κράτους αναγράφεται ως μη κατοικήσιμο. Γι' αυτό και

| Στο Καροπλέσι όλοι και όλες μιλάνε για την γέφυρα στα Ρογκάκια. Φωτό / Γιώργος Τάτσιος, fb gtatsios.

το χωριό είναι τόσο κατακερματισμένο στον χώρο» αλλάζει την κουβέντα ο Τάσος Αντωνίου. Από το πρώτο πεντάλεπτο της συζήτησής μας η κουβέντα πηγαίνει και έρχεται σε ένα θέμα το οποίο υποτίθεται αντικειμενικά θα μπορούσε να αφορά πρότερες, ξεπερασμένες δεκαετίες. Σε εκείνες τις δεκαετίες που έχουν καταγραφεί ιστορικά μέσα στα σενάρια των ασπρόμαυρων ταινιών της Φίνος Φιλμ, μαυρογιαλούρων που υπόσχονται να φέρουν όρνο στο τάδε ή στο δείνα χωριό με αντάλλαγμα τις ψήφους των ντόπιων. Οι συνομιλητές μας αναφέρονται συνεχώς σε τρία έργα που θεωρούν σημαντικά για την ευρύτερη περιοχή, τα δύο από αυτά αφορούν όρμους.

Στο Καροπλέσι όλοι μιλάνε για την γέφυρα στα Ρογκάκια. «Στην είσοδο του χωριού υπάρχει ένα σημείο με μία γέφυρα τύπου μπέιλι», ξεκινάει την εξιστόρηση ο Γιώργος. «Βγήκε κάποια στιγμή το 2009 ένα κονούλι για να την κάνουν τσιμεντένια. Την έβγαλαν έξω – έχουν ακουστεί και κάποιες αιχμές ότι δεν τραβήχτηκε σωστά – και είπαν κάποιοι ας την πάμε βρε παιδιά στα Ρογκάκια, να μπορούμε να περνάμε απέναντι, να πηγαίνουμε Καρπενήσι, Νεράιδα. Έβγαλαν ένα κονούλι 100 χιλιάδες ευρώ για τα βάθρα και την γέφυρα την άφησαν εκεί δίπλα. Έχει πει ο περιφερειάρχης και στο Συμβούλιο και στην τηλεόραση που είχαμε φέρει – ενοχλημένος βέβαια, ποιοι είναι αυτοί που κάνουν αυτήν την ιστορία για 5 μέρες τον χρόνο – ότι έχουν κανονίσει όταν φτιαχτεί η γέφυρα Καρπενήσι στο Μουζάκι, θα βγάλουν μια μπέιλι και θα την φέρουν σε εμάς να την φτιάξουν. Και με τον στρατό έγινε κάτι περίεργο. Ενώ έψαχναν καταλύματα οι μηχανικοί που θα την έφτιαχναν, ακυρώθηκε. Στείλανε ένα χαρτί που έλεγαν ότι δεν εξυπηρετεί στρατιωτικούς σκοπούς. Είμαστε μάλλον μέγεθος πολύ μικρό. Ο Περιφερειάρχης που έχει από την Λάρισα, τον Βόλο, την Καρδίτσα να τον ψηφίσουν λέει θα ασχοληθώ τώρα με 500 κατοίκους στο Καροπλέσι; Εμείς θεωρούμε ότι και ένας κάτοικος να έχει μείνει επάνω και να πληρώνει φόρους θα πρέπει να έχει όρνο να πηγαίνει σπίτι του.

Στο τέλος όταν του την έπασαν και οι δημοσιογράφοι λέει ναι, και ένας να είναι ο άνθρωπος θα πρέπει να φτιαχτεί η γέφυρα. Για να σε δούμε κύριε Αγοραστέ».

«Υπάρχει επίσης ένας όρμος από το Ανθηρό που συνδέει με το φράγμα την λίμνη», συνεχίζει τώρα ο Α. Γιαννέλος. «Αυτός ο όρμος μας είπε ο Τσιάκος ότι για να τον στρώσει πρέπει να πάρει άδεια από το Δασαρχείο. Εμείς την πήραμε αυτήν την άδεια, του την στείλαμε. Η πρόεδρος του Συνδέσμου, η κ. Ροδούλα, πήρε όλα τα σχετικά χαρτιά και τα έστειλε. Από εκεί είναι ο μισός όρμος να φτάσεις στο φράγμα».

Ο μόνος όρμος πρόσβασης στο Καροπλέσι, κακοπαθημένος μετά το πέρασμα του «Ιανού», περιμένει τρία χρόνια τώρα τις απαραίτητες, στοιχειώδεις επισκευές του. «Αν γινόταν φέτος μια στραβή – που δεν έγινε χειμώνας – εμείς φοβόμασταν ότι υπήρχαν σημεία όπου θα έκλεινε ο όρμος. Αν χρειαζόταν κάποιος να φύγει να πάει κάπου από που θα έφευγε; Δεν υπήρχε διέξοδος». Την άνοιξη ένα τεχνικό κλιμάκιο επισκέφθηκε την περιοχή για να καταγράψει τις ζημιές του οδικού δικτύου. «Τους έπασαν τα μαλλιά. Αυτοί νόμιζαν ότι εμείς τους είχαμε φωνάξει για να φτιάξουμε τους όρμους για τα σπίτια μας και είδαν ότι εδώ είχε γίνει καταστροφή μεγάλη», λένε, και ένα πολεμένο χαμόγελο σπάει την ένταση που έχει καταλάβει τα πρόσωπά τους όσο μιλάμε για το θέμα της οδικής σύνδεσης.

Το υδροηλεκτρικό εργοστάσιο στον Άσπρο

Δρόμους μπορεί να μην έχει το Καροπλέσι έχει όμως υδροηλεκτρικό εργοστάσιο, λέμε με τη σειρά μας για να ιντριγκάρουμε. «Έχει ένα μεγάλο background η ιστορία του υδροηλεκτρικού. Έγιναν συνελεύσεις στο χωριό, ο κόσμος ήταν ριζικά αντίθετος. Εντέλει αυτοί που υπογράψανε για να γίνει ήταν και αυτοί από τους πολύ αντίθετους. Το χωριό είχε σαφή και κατηγορηματική αντίθεση. Αυτοί που είχαν πάρει αυτές τις αποφάσεις είχαν μεγαλώσει, ξεχάστηκε και το θέμα και έγινε αιφνιδιαστικά μέσα

στον κορονοϊό. Άλλους τους αποζημίωσαν. Εγώ νομίζω ότι όλα αυτά είναι κομμάτι της αποσύνθεσης των ορεινών, ότι δεν υπάρχει κόσμος στα χωριά. Όταν πριν 15 χρόνια κουβέντιαζες αυτό το ζήτημα σε μια λαϊκή συνέλευση στην πλατεία του χωριού μαζεύονταν 200 άτομα. Υπήρχε διάλογος, αντιπαράθεση, επιχειρήματα. Τώρα άμα κάνεις τη συνέλευση με το ζόρι θα μαζευτούν 30», λέει ο Τάσος. Κατά τη διάρκεια των εργασιών κατασκευής του υδροηλεκτρικού εργοστασίου μέλη της Λέσχης ειδοποιούνται ότι ο εργολάβος έχει κόψει στη μέση τον παλιό δρόμο πρόσβασης στο χωριό ώστε να μπει στο ποτάμι για να πάρει χαλίκι. «Θορυβηθήκαμε, του κάναμε τσαμπουκά, φωνάξαμε το δασαρχείο, μας είπε έχω τις άδειες κ.τ.λ.. Τελικά μετά από μία ώρα τον ξανσέφτιαξε, ήρθαν από το δασαρχείο επάνω και τους λέω έχει τις άδειες να πάρει χαλίκι από την κοίτη του ποταμού; Και μας λένε έχει όλες τις άδειες, ελάτε να δείτε. Τόσο εύκολα του έδωσαν άδεια να κάνει αυτά τα πράγματα; Βλέπουμε ότι το ποτάμι και ο τόπος εκεί δεν είναι αυτό που ξέρουμε εμείς. Έχει γίνει εργοτάξιο.» λέει ο Γιώργος. Ο Τάσος είναι πιο ρεαλιστής. «Όταν σου δίνουν μια άδεια σου λένε θα φτιάξεις έναν δρόμο τόσα μέτρα. Θα κόψεις τόσα δέντρα. Όταν ξεκινάς το έργο δεν σε ελέγχει κανείς, κάνεις ότι θέλεις, σπάνια έρχεται κάποιος αν δεν υπάρξει διαμαρτυρία».

Πέρα από το υδροηλεκτρικό, από το περασμένο καλοκαίρι διακινούνται πληροφορίες και για τα σχέδια κατασκευής εργοστασίου εμφιάλωσης νερού, ρωτάμε. «Είναι φήμες που τις έχουμε ακούσει και εμείς. Πρόκειται για μια πηγή της κοινότητας όπου θέλουν να κάνουν μια μονάδα εμφιάλωσης νερού. Είχαμε μιλήσει και με τον πρόεδρο του χωριού, είπε ότι θα κάνει μία λαϊκή συνέλευση και θα τους καλέσει και αυτούς. Και αυτό είναι ένα έργο που μπορεί να βοηθήσει τον τόπο αλλά είναι και ένα έργο που δεν μπορείς να έχεις κάποιον έλεγχο πάνω του. Και άντε τώρα θέλει να το κάνει ο Χόντος που κάπως νοιάζεται για τον τόπο, άμα σε 5-10 χρόνια τα παιδιά του Χόντου πουν ότι θέλουν να το πουλήσουν σε έναν Γερμανό επενδυτή,

αυτός τι θα κάνει; Με πόσο μεγάλο σεβασμό για την περιοχή και τον τόπο θα δουλέψει όλο αυτό;», προβληματίζεται ο Γ. Σούφλας.

Δεν έχουμε να περιμένουμε τίποτα από κανέναν

Έπειτα απ' όσα έχουμε συζητήσει μέχρι εδώ δεν μας ακούγεται περίεργο που στην ροή της συζήτησης ο Γιώργος μας λέει ότι «αυτό που λέγαμε εξ αρχής στην Λέσχη είναι ότι δεν έχουμε να περιμένουμε τίποτα από κανέναν». Για να συμπληρώσει αμέσως ο Αποστόλης, «γιατί όμως πραγματικά δεν είχαμε να περιμένουμε τίποτα από κανέναν. Πηγαίναμε και μας έλεγαν εδώ δεν έχουμε να φέρουμε ένα γκρέιτερ θα ασχοληθούμε με ένα παγκάκι;». Το Καροπλέσι διοικητικά ανήκει στον δήμο της Καρδίτσας. «Είναι σαν ο δήμος να μην ενδιαφέρεται για εμάς, σαν να μην υπάρχουμε», λέει ο Γιώργος. «Με τον συγκεκριμένο δήμαρχο είμαι πολύ κατά γιατί είναι όλο εφέ. Ζητούσαμε παιδικές χαρές, έκοψαν τα δέντρα και δεν έγινε ποτέ η παιδική χαρά. Μας είπε για φωτιστικά led, δεν έγιναν ποτέ. Συζητήσαμε ένα θέμα για τους δρόμους της κοινότητας, είπε θα γίνουν, απλά έπεσαν κάποια τσιμέντα-κοροϊδία. Από την συνάντηση μαζί του το πρωταρχικό του μέλημα ήταν να μας ξεφορτωθεί», συμπληρώνει ο Αποστόλης. Στο συγκεκριμένο θέμα δεν φαίνεται να υπάρχουν διαφορετικές προσεγγίσεις. Ο Αποστόλης είναι απόλυτος, το επαναλαμβάνει ξανά. «Με την δημοτική αρχή θα είμαστε απέναντι. Αυτό γράψε το. Γιατί μας κοροϊδεψε».

Ωστόσο δεν σταματούν να προσπαθούν να πετύχουν πράγματα για τον τόπο τους. «Δεν μπορούμε να φτιάξουμε μια γέφυρα αλλά μπορούμε να κάνουμε πολιτιστικά δρώμενα», αναφέρουν χαρακτηριστικά. Παρακολουθούν τις εξελίξεις γύρω από την ανακατασκευή του δασικού χωριού αλλά θέτουν σε συζήτηση με τους συγχωριανούς τους και άλλες προτάσεις για να οργανώσουν μία ήπια μορφή ορειβατικού τουρισμού που θα δώσει ευκαιρίες σε περισσότερους να μείνουν μόνιμα στο χωριό. Με τη συνδρομή του Ελληνικού Ορειβατικού Συλλόγου

Καρδίτσας έχουν συντηρήσει ένα μονοπάτι για τον Παπαδημήτρη και ήδη δουλεύουν πάνω σε άλλα δύο. Το επόμενο πρόβλημα είναι πού θα μείνει ο κόσμος που θα έρθει για πεζοπορίες. «Υπάρχει ένα κτίριο που ήταν το αστυνομικό τμήμα και υπάρχει μια σκέψη μήπως αξιοποιηθεί σαν ξενώνας», λέει ο Αποστόλης. Ο Γιώργος αναφέρεται σε μία ακόμη πρόταση που έκαναν. «Το συζητήσαμε με κόσμο στο καφενείο, οι περισσότεροι όμως δεν το πιστεύουν. Προτείναμε να φτιαχτεί ένας συνεταιρισμός που υπό τη σκέπη αυτού θα φροντίσει να φέρνει ένα πούλμαν τον μήνα με ανθρώπους που θέλουν να κάνουν πεζοπορία. Αυτοί θα πρέπει να μείνουν και να φάνε κάπου και να κάνουν κάτι. Για το τι θα κάνουν, έχουμε τα μονοπάτια, ο τόπος είναι πανέμορφος, καρτ-ποστάλ. Για το που θα φάνε, έχουμε τρία καφενεία, αν συνεννοηθούμε. Αλλά που θα μείνουν; Δεν έχουμε ξενώνα. Το δασικό χωριό δεν υπάρχει πια. Αυτό ήταν κάτι σαν ξενοδοχειακή μονάδα πολύ κοντά σε εμάς. 20 ξύλινα σπιτάκια σε μια πλαγιά με μια ωραία καφετέρια. Λειτουργήσε καμιά δεκαριά χρόνια και έκλεισε, τώρα σαπίζει. Εμείς προτείναμε αυτή η ΚΟΙΝΣΕΠ, πέρα από τις συνεννοήσεις με τα ταξιδιωτικά πρακτορεία και τα καφενεία, να αναλάβει τα σπίτια από ιδιοκτήτες που δεν έρχονται πια στο χωριό, που είναι κλειστά, να τους βρούμε και να ζητήσουμε την άδειά τους, να μπορούμε και να τα συμμαζέψουμε, να τα συντηρήσουμε, να κάνουμε κάποιες επισκευές και να νοικιάζουμε αυτά. Δυστυχώς είναι πολλά τα σπίτια στο χωριό που πεθαίνουν οι παππούδες και εφημέριονουν. Όμορφα σπίτια. Ε, ο κόσμος δεν είναι πολύ θετικός να δώσει τα σπίτια του. Θα το δούμε πώς θα πάει, προς στιγμήν έχει κολάσει εκεί».

Την επόμενη ημέρα ακούγοντας το ηχητικό της συνέντευξης και βάζοντας σε μια σειρά όσα ειπώθηκαν σε αυτήν, αυτό που μένει σαν αίσθηση είναι ότι όσο σκαλίζεις την ιστορία αυτού του χωριού θα συναντήσεις προτάσεις ρηξικέλευτες. Προτάσεις που μπορεί να ξεκινούν από την επιδίωξη μίας συνολικά διαφορετικής κοινωνικής

Το δασικό χωριό Δρυάδες έχει σταματήσει να λειτουργεί από το 2010. Το δασαρχείο το είχε παραχωρήσει στον Δήμο και αυτός με τη σειρά του, το 2022, ξεκίνησε διερευνητικές συναντήσεις με το τμήμα Δασολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, για να αναλάβει αυτό τη συντήρησή του και τη χρήση για εκπαιδευτικούς σκοπούς. Φωτό / ξύλινη πινακίδα στην είσοδό του, Ε.Α.

οργάνωσης, όπως αυτή εκφράστηκε μέσα από την Φιλοπρόοδο Ένωση Καροπλεσίου πριν 90 χρόνια, και να φθάνουν μέχρι το σήμερα και την κουβέντα στα καφενεία, που έρχεται να σπάσει το ταμπού της ατομικής ιδιοκτησίας και να διαπραγματευτεί τις απαραίτητες συνθήκες επιβίωσης μέσω ενός ήπιου ορειβατικού τουρισμού που θα ξαναφέρει τους Καροπλεσίτες και τις Καροπλεσίτισσες πίσω στο χωριό, με την προοπτική της μονιμότητας. Μιλάμε εξάλλου για τους μόνους ανθρώπους από ένα ορεινό χωριό των Αγράφων – που έχουμε φιλοξενήσει σε αυτήν την στήλη του περιοδικού – που δεν μας λένε απλά ότι ο κόσμος φεύγει απ' τον τόπο του, αλλά αναζητούν συλλογική απάντηση σε αυτό. Είναι μια μαγιά αυτή για πολλά πράγματα. Όπως για την προστασία των βουνών και των νερών.

«Τι στο διάολο τους θέλουνε τόσους σωλήνες, έχει πήξει ο τόπος στους σωλήνες» *

* Lost Bodies, Σωλήνες

Του Βαγγέλη Τ.

ΝΕΡΟ

ΜΙΚΡΑ ΥΔΡΟΗΛΕΚΤΡΙΚΑ

ΚΑΡΙΤΣΙΩΤΗΣ

Υπάρχουν πολλοί λόγοι να μιλήσεις για έναν ποταμό. Σχεδόν τόσοι όσοι και τα βιώματα του καθενός και της καθεμιάς που έχουν μεγαλώσει στις όχθες του, που έχουν στήσει γύρω απ' αυτόν τις εμπορευματικές λειτουργίες και την κάλυψη των διατροφικών αναγκών της κοινότητάς τους. Είτε μιλάμε για αστικό είτε για επαρχιακό περιβάλλον, η ύπαρξη ενός ποταμού εξασφαλίζει μια σειρά ευκολιών και προσβάσεων, ικανών για την εγκατάσταση ενός οικισμού γύρω απ' αυτόν. Και στη συνέχεια, επενδύεται με τις ιστορίες – και τις μυθολογίες – των ανθρώπων που τον ζουν. Όταν ένας ποταμός κινδυνεύει με ερήμωση και τσιμεντοποίηση, έχεις ακόμα περισσότερους λόγους να μιλήσεις γι' αυτόν. Πριν καμπόσους μήνες, σούρουπο, σε μια πλατεία ενός ημιορεινού χωριού των ανατολικών Αγράφων, ένας πισιστρικός γραπωμένος στα γόνατα του πατέρα του αναρωτιόνταν, με αποφασιστική αφέλεια. Τι γυρεύει ένα εργοστάσιο μέσα στην κοίτη ενός ποταμού; Η απάντηση, όσο απλή και αν ήταν, προκάλεσε

αρχικά μειδίαμα. Ίσως γιατί επρόκειτο για ένα ερώτημα που παραμένει ακόμη ανοικτό και διαπραγματεύσιμο μεταξύ ενηλίκων. Τι να απαντήσεις στο παιδί;

Στο προηγούμενο τεύχος γράφαμε για το μικρό υδροηλεκτρικό στον Κερασιώτη ποταμό, οι εργασίες του οποίου ολοκληρώθηκαν την άνοιξη του 2020 και, λίγους μήνες μετά, τα ορμικά νερά το πήραν και το σήκωσαν. Ωστόσο, η εταιρεία κατασκευής του, η «Ενεργειακή Δράση» με πρόεδρο και διευθύνων σύμβουλο τον Βάιο Ποζιό, επιμένει. Όχι μόνο για την κατασκευή του εργοστασίου στον Κερασιώτη, αλλά και για την κατασκευή ακόμα δύο νέων εργοστασίων σε ποτάμια που τροφοδοτούν με νερό την λεκάνη απορροής της Λίμνης Πλαστήρα: τον Μεγάλο Ποταμό στη Φυλακτή και τον Καριτσιώτη. Σε αυτόν τον τελευταίο θα επικεντρωθούν οι παρακάτω γραμμές, στα σχέδια για την κατασκευή ενός μικρού υδροηλεκτρικού εργοστασίου παραγωγής 1,57MW ενέργειας. Σχέδια τα οποία επανέρχονται για δεύτερη

φορά, μετά τα αρχικά του 2006. Και τα οποία, όπως και τότε, συναντούν τις πρώτες σθεναρές αντιδράσεις των κατοίκων της Καρύτσας.

Το ποτάμι

Ο ποταμός Καρυτσιώτης δημιουργείται από τη συνένωση δύο ρεμάτων, λίγο μετά τον οικισμό του Καρβασαρά. Το ρέμα του Μπούνου, το οποίο εκβάλλει από τα νότια του Βουτσικακίου, μέσα από την σπηλιά του Καϊμακιά, και το ρέμα της Καρυάς, το οποίο εκβάλλει από τα ανατολικά του Βοϊδολίβαδου. Ο Καρυτσιώτης καταλήγει στη λίμνη Πλαστήρα αποτελώντας κομμάτι της ευρύτερης υδρολογικής της λεκάνης. Τα πεντακάθαρα νερά του διατρέχουν μία ήρεμη κοιλάδα, καταπράσινη από τα πυκνά δάση ελάτης, πλατανίων, όρυζος, ιτιών, κρηνιών και καρυδιών. Στις όχθες του, μέσα στα χρόνια, έχουν αναπτυχθεί διάφοροι παραποτάμιοι οικισμοί – το Μέγα Ρέμα, ο Καρβασαράς, ο Έλατος, η Καρυά, η Καρύτσα, το Χόλιανο, η Λογγά, το Πετρωτό – κάποιοι από τους οποίους εξακολουθούν σήμερα να έχουν μόνιμους κατοίκους. Στην ευρύτερη πανίδα του ποταμού καταγράφονται δεκάδες είδη ερπετών, πτηνών, αμφίβιων και θηλαστικών, οκτώ από τα οποία είναι προστατευμένα από την Σύμβαση της Βέρνης, ανάμεσά τους και οι σπάνιες δίβρες. Η ροή του είναι συνεχής και σταθερή όλες τις εποχές του χρόνου, σε αντίθεση με την μελετητική υποβάθμισή του σε ρέμα προκειμένου να εξυπηρετηθούν επενδυτικά σχέδια στην κοίτη του.

Το χρονικό

Η πρώτη άδεια παραγωγής για την κατασκευή μικρού υδροηλεκτρικού ισχύος 1,99MW στον Καρυτσιώτη, κοντά στον οικισμό Λογγά, δόθηκε το 2005 από το τότε Υπουργείο Ανάπτυξης. Τα επόμενα χρόνια υπήρξαν μια σειρά τροποποιητικών αποφάσεων τόσο ως προς την ισχύ του εργοστασίου όσο και ως προς την τελική χωροθέτησή του. Την ίδια στιγμή, η εταιρεία είχε καταθέσει μία ακόμη αίτηση για την κατασκευή ενός δεύτερου εργοστασίου, μικρότερης ισχύος – 0,88MW –, εκεί όπου το ρέμα της Καρυάς

Μέγα Ρέμα, σπηλιά του Καϊμακιά.

Φωτό / Βασίλης Αρχανιώτης, @archaniotis.

συναντάει τον Καρυτσιώτη. Η γνωστοποίηση των σχεδίων προκαλεί τις πρώτες αντιδράσεις, αρχικά σε θεσμικό επίπεδο. Για το θέμα καλούνται να αποφασίσουν τα αυτοδιοικητικά συμβούλια της ευρύτερης περιοχής, είτε επειδή αυτό προβλέπεται από την γραφειοκρατική διαδικασία είτε γιατί το θέμα τίθεται μετ' επιτάσεως από κατοίκους του χωριού.

Οι (τότε) νομαρχίες Ευρυτανίας και Καρδίτσας όπως και οι δήμοι Αγράφων και Νεβρόπολης, απορρίπτουν την μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων (ΜΠΕ) της εταιρείας, άλλοτε ομόφωνα και άλλοτε κατά πλειοψηφία. Το καλοκαίρι του 2007, το τοπικό συμβούλιο της Καρύτσας παίρνει ομόφωνα αρνητική απόφαση. Στην τεκμηρίωσή της, μεταξύ άλλων, αναφέρει ότι το προτεινόμενο έργο δεν πρόκειται να λειτουργήσει, καθώς το νερό του ποταμού δεν επαρκεί ούτε για την άρδευση των παραποτάμιων

οικισμών, ή τη λειτουργία του νερόμυλου και των ιχθυοτροφείων, παρά μόνο για τη συντήρηση της δικής του κλωρίδας και πανίδας. Καταγγέλλει ότι η υδρολογική μελέτη της εταιρείας δεν εμπεριέχει στοιχεία από τον Καρυτσιώτη αλλά συγκριτικά δεδομένα από μετρήσεις που έγιναν πριν 20 χρόνια σε ένα άλλο ποτάμι, νοτιότερα, τον Αγραφιώτη.

Η Γενική Διεύθυνση Δασών και Φυσικού Περιβάλλοντος του υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης γνωμοδοτεί επίσης αρνητικά για το έργο. Καταγράφει την ιχθυοπανίδα του ποταμού, ενώ επισημαίνει ότι ένα περίπου χιλιόμετρο πιο πέρα από την σχεδιαζόμενη εγκατάσταση του εργοστασίου στην Λογγά, εκεί όπου τα ρέματα της Καρυάς και του Μπούνου ενώνονται και σχηματίζουν τον Καρυτσιώτη, προβλέπεται η κατασκευή ενός ακόμη μικρού υδροηλεκτρικού από την ίδια εταιρεία. Επισημαίνεται ότι το ποτάμι είναι ήδη επιβαρυνμένο από τις παράνομες αμμοληψίες και από τις καταρρεύσεις πρανών που οφείλονται στις διανοίξεις όρμων. Τέλος, σαν εικόνα από ένα μέλλον που ζήσαμε πριν τρία χρόνια, η γνωμοδότηση αναφέρει ότι δεν προσδιορίζονται ποσοτικά οι ενδεχόμενες πλημμυρικές αιχμές του ρέματος, αφήνοντας ανοικτό το ενδεχόμενο επίτασης τυχόν πλημμυρικών φαινομένων εξαιτίας των κατασκευαστικών εργασιών.

Κορύφωση εκείνων των θεσμικών κινήσεων ήταν η προσφυγή στο ΣτΕ (το 2010) από τους τότε δήμους Αγράφων, Νεβρόπολης και Λίμνης Πλαστήρα, την κοινότητα Καρύτσας Δολόπων και κάποιων κάτοικων του χωριού. Το 2016 η οριστική απόφαση του πέμπτου τμήματός του, που εξετάζει υποθέσεις που άπτονται της περιβαλλοντικής νομοθεσίας, ακυρώνει τα όποια σχέδια για την κατασκευή των δύο υδροηλεκτρικών εργοστασίων μέσα στον Καρυτσιώτη.

Δράσεις των κατοίκων

Τον Αύγουστο του 2008 δημιουργείται η Φυσιολατρική Οικολογική Ομάδα Καρύτσας Δολόπων – Επιτροπή Σωτηρίας του Καρυτσιώτη, η οποία ενημερώνει τους κατοίκους της περιοχής για

τις συνέπειες της κατασκευής του εργοστασίου μέσα στο ποτάμι. «Σήμερα από εμάς, τους κατοίκους και τους φίλους του Καρυτσιώτη, ξεκινάει μια προσπάθεια να καταγγείλουμε την προκλητικά επιχειρούμενη “δωρεάν παραχώρηση” (=ξεπούλημα) μιας δημόσιας προστατευόμενης δασικής έκτασης που αποτελεί μνημείο της φύσης, σε μια ιδιωτική κερδοσκοπική εταιρεία καθώς επίσης και αγώνας να εμποδίσουμε την καταστροφή του Καρυτσιώτη και του τόπου μας απ’ την σχεδιαζόμενη λειτουργία δύο υδροηλεκτρικών σταθμών και την απώλεια φυσικού πλούτου αξίας δυσανάλογα μεγαλύτερης απ’ την προβλεπόμενη να παραχθεί ηλεκτρική ενέργεια», γράφει στο αρχικό της κείμενο.

Η Φυσιολατρική Οικολογική Ομάδα καλεί σε ανοικτή συγκέντρωση στα τέλη εκείνου του μήνα στη θέση Βαένη, στην γέφυρα διασταύρωσης του Μέγα Ρέματος με τον Καρβασαρά. Θα πλαισιωθεί από κατοίκους της ευρύτερης περιοχής της λίμνης Πλαστήρα και των παραποτάμιων οικισμών του Καρυτσιώτη, καθώς και από μέλη του Ελληνικού Ορειβατικού Συλλόγου Καρδίτσας. Το κοινό ψήφισμα των συγκεντρωμένων εκφράζει «την αγανάκτησή μας για την απειλούμενη καταστροφή του Καρυτσιώτη από τις εκτεταμένες και χωρίς όφελος (οικονομικό, κοινωνικό, φυσιολατρικό, πολιτισμικό) καταστροφικές παρεμβάσεις που θα πραγματοποιηθούν σε περίπτωση υλοποίησης των έργων δημιουργίας των μικρών υδροηλεκτρικών».

Η εταιρεία επανέρχεται

Σήμερα, επτά χρόνια μετά την οριστική ακύρωση των έργων από το ΣτΕ, η «Ενεργειακή Δράση» επανέρχεται με σχέδια για την κατασκευή ενός υδροηλεκτρικού εργοστασίου ισχύος 1,57MW στο ίδιο περίπου σημείο με το 2016. Σύμφωνα με τη μελέτη, το σημείο υδροληψίας βρίσκεται στα 949 μέτρα και μέσω αγωγού 2,4 χιλιομέτρων το νερό θα εκτρέπεται για να κατευθυνθεί προς το εργοστάσιο, που θα κατασκευαστεί στα 867 μέτρα. Ο Καρυτσιώτης για σχεδόν δύομιση χιλιόμετρα, το 1/3 περίπου του

συνολικού του μήκους, δεν θα ρέει στη φυσική του κοίτη, αλλά μέσα από έναν σωλήνα προκειμένου να μεταφερθεί το νερό στο υδροηλεκτρικό εργοστάσιο. Σε αυτά τα χιλιόμετρα της κοίτης του θα ρέει μια ελάχιστη ποσότητα νερού, όπως αυτή προκύπτει μέσα από μια σειρά μαθηματικών αλγόριθμων σε συνάρτηση με τις μετρήσεις της ποσότητας νερού που ρέει στο ποτάμι καθ' όλον τον κύκλο των εποχών του χρόνου. Μία ποσότητα η οποία δεν εξασφαλίζει απαραίτητα την επιβίωση και την ισορροπία της χλωρίδας και της πανίδας του οικοσυστήματος.

Η κοίτη του Καρυτσιώτη μεταβλήθηκε βίαια κατά τα πλημμυρικά φαινόμενα του «Ιανού», τον Σεπτέμβριο του 2020. Στην απόληξή του στην λίμνη Πλαστήρα, στην διασταύρωση για Έλατο, εξαφάνισε την γέφυρα του περιφερειακού δρόμου. Λίγο ψηλότερα εξαφάνισε το ιχθυοτροφείο και το μαγαζί εστίασης των αδερφών Μίσσα, ένα ιδιαίτερο «τοπόσημο» για το νομό αλλά και τους επισκέπτες της ευρύτερης περιοχής της λίμνης. Είναι κάτι παραπάνω από δεδομένο ότι εάν τα προηγούμενα σχέδια των υδροηλεκτρικών εργοστασίων είχαν πραγματοποιηθεί μετά τον «Ιανό» όλες αυτές οι εγκαταστάσεις απλά δεν θα υπήρχαν, όπως συνέβη άλλωστε και στον Κερασιώτη. Τα τσιμέντα και οι σωλήνες θα ήταν ένα σύνολο από μάζα τα οποία είτε θα κατέληγαν στον βυθό της λίμνης είτε θα ξεβράζονταν αριστερά και δεξιά στις όχθες του Καρυτσιώτη και θα παρέμεναν εκεί, ιδιότυπα μνημεία ενός αόληφάγου κύκλου καπιταλιστικής κερδοφορίας σε βάρος της φύσης. Η χαρτογράφηση και η οριοθέτηση της – νέας μετά από εκείνα τα πλημμυρικά φαινόμενα – κοίτης του ποταμού δεν έχει πραγματοποιηθεί, οπότε οποιοδήποτε σχέδιο για τσιμεντένιες κατασκευές μέσα σε αυτήν απλά φλερτάρει με τον παραλογισμό.

Επαγρύπνηση και άμεσα αντανakλαστικά
Μπροστά στα ξαναζεσταμένα σχέδια τα αντανakλαστικά των κατοίκων αποδεικνύονται άμεσα. Οι κοινότητες Καρύτσας, Καρβασαρά,

Βραγγιανών και Μπελοκομύτη σε κοινή ανακοίνωσή τους εκφράζουν την απόλυτη αντίθεσή τους στην σχεδιαζόμενη κατασκευή του μικρού υδροηλεκτρικού. Αναφέρουν ότι η εταιρεία αμφισβητεί την ύπαρξη ιχθυοπανίδας στο ποτάμι, ότι σημαντικό μέρος του έργου βρίσκεται εντός προστατευόμενης περιοχής Natura – κάτι το οποίο αναγνωρίζει και η περιβαλλοντική μελέτη και η Ειδική Οικολογική Αξιολόγηση, χωρίς ωστόσο να προτείνουν μέτρα προστασίας της –, προβλέπει αυθαίρετες επεμβάσεις αλλά και λήψη υλικών από την κοίτη του, ενώ η εκτροπή του νερού σε σωλήνα για 2,4 χλμ. αποκλείει την χρήση του για τωρινές ή μελλοντικές ανάγκες άρδευσης κτημάτων της περιοχής. Ομόφωνη αρνητική απόφαση έχει πάρει και ο δήμος της Λίμνης Πλαστήρα.

Ο Κώστας Παΐσης είναι ο άνθρωπος που ως δικηγόρος έτρεξε το 2010 την προσφυγή στο ΣτΕ και τις υπόλοιπες νομικές ενέργειες των τότε δήμων που είχαν εμπλακεί. Σε ένα πρόσφατο άρθρο του που δημοσιοποιήθηκε στον τοπικό τύπο αναφέρεται αναλυτικά στο χρονικό του αγώνα που έχει προηγηθεί και στα επίδικα μπροστά στα οποία βρισκόμαστε και αυτήν την φορά. «Είναι ένα ποτάμι που συνδέει την κοινότητα Καρύτσας με τις γειτονικές κοινότητες Καρβασαρά και Μπελοκομύτη, ενώ συνδέει επίσης την Καρύτσα με τους παραποτάμιους οικισμούς της Μέγα-Ρέμα, Χόλιανο, Λογγά, Σμείξη και αποτελεί προπάντων βασικό σημείο κοινής αναφοράς όλων αυτών των τοπικών κοινωνιών. Από παιδί έχω ζήσει κι εγώ κοντά στο ποτάμι, στο περιβάλλον του έχω έντονα βιώματα απ' τα νεανικά μου χρόνια και γι' αυτό ας μου συγχωρεθεί η εμφανής συναισθηματική φόρτισή μου, όταν αναφέρομαι εδώ σ' αυτό και στην τύχη του. Ο Καρυτσιώτης βρίσκεται σε μια περιοχή, η οποία έχει πληγεί όσο καμία άλλη από τον κυκλώνα «Ιανό», ο οποίος στο πέρασμά του προκάλεσε στην κοίτη και τις παρόχθιες περιοχές ανυπολόγιστη καταστροφή και ήδη έχουν γίνει εκ μέρους του Δήμου ενέργειες για την αποκατάσταση των ζημιών του ποτάμιου οικοσυστήματος, το οποίο χρειάζεται αρκετό χρόνο

ειδικής προστασίας και ηρεμίας για να επανέλθει στην προηγούμενη κατάστασή του. Μάλιστα μετά την πλημμύρα που προκάλεσε ο «Ιανός» η κοίτη του ποταμού διευρύνθηκε σε τέτοιο σημείο και σε τέτοια έκταση, που να μην είναι πλέον εφικτό να οριοθετηθεί με ασφάλεια το ποτάμι ώστε να υπάρξουν εγκαταστάσεις και έργα μέσα στο χώρο αυτό, πέραν του ότι για την οριοθέτηση αυτή απαιτείται έκδοση Προεδρικού Διατάγματος, το οποίο δεν προσκομίζει η εταιρία του έργου, διότι απλώς δεν υπάρχει». Και καταλήγει θέτοντας το δίλημμα «ή θα βάλουμε εδώ και τώρα φρένο στα παράλογα ιδιωτικά κερδοσκοπικά επιχειρηματικά σχέδια και συμφέροντα για υδροηλεκτρικά έργα στον Καρυτσιώτη ή θα βάλουμε οριστικά ταφόπλακα στο ίδιο το ποτάμι, γιατί αν τελικά επιτραπεί με οποιοδήποτε τρόπο η κατασκευή των έργων αυτών, το τέλος ενός ιστορικού ποταμού, ενός μνημείου της φύσης, είναι απολύτως βέβαιο».

«Το νερό και τα ορεινά ρέματα είναι οπότε αγαθό και όχι βορά στις ορέξεις των λεγόμενων επενδυτών», αναφέρει σε ανακοίνωσή της η Ανοικτή Συνέλευση Εναντία στην Πράσινη Ανάπτυξη και τα Αιολικά στα Άγραφα. Και συνεχίζει: «Αυτοί οι “επενδυτές” είναι οι μοναδικοί ευεργετημένοι, που με παχυλές επιδοτήσεις και εγγυημένες υψηλές τιμές ρεύματος θα κερδοσκοπούν, ενώ αντιθέτως όλοι οι υπόλοιποι θα πληρώνουμε αυτό το ρεύμα όλο και ακριβότερα. Πεδίο κερδοσκοπίας έχει ήδη στηθεί με τα υδροηλεκτρικά και αιολικά εργοστάσια παραγωγής ρεύματος. Έτσι, χωρίς τη σύμφωνη γνώμη των τοπικών κοινωνιών, σχεδιάζεται το υδροηλεκτρικό εργοστάσιο στον Καρυτσιώτη ποταμό, το μεγαλύτερο υδατόρεμα της λεκάνης απορροής που χύνεται στη Λίμνη Πλαστήρα». Η συνέλευση θέτει και το πολύ σημαντικό ζήτημα των αδειών χρήσης νερού στο οποίο έχουμε αναφερθεί και εμείς επανειλημμένα μέσα από τις σελίδες του περιοδικού. Στο πώς δεσμεύεται ο υδάτινος πλούτος στα χέρια λίγων ιδιωτών επενδυτών (ελλήνων ή ξένων) με ότι κινδύνους αυτό μπορεί να συνεπάγεται.

Ειρωνείες και ισολογισμοί

Η εταιρεία Environment Consultants με έδρα τα Τρίκαλα, στην μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων που εκπόνησε για λογαριασμό της «Ενεργειακής Δράσης», σε διάφορα σημεία της φροντίζει να την επενδύει με ειρωνείες και φληναφήματα. Για περιβαλλοντικές φανφάρες των υπερμάχων της παρθένας φύσης και για τις πείστροφες του ποταμού που αυτοί νοιάζονται και για τις οποίες συμπεριλαμβάνουν εναλλακτικές, παρόλο που οι κάτοικοι λένε ότι αυτές πια δεν υπάρχουν. Ανάμεσα στα εκτεταμένα copy paste των περιβαλλοντικών μελετών διαφορετικών έργων ανά την επικράτεια, στα λίγα σημεία όπου μπορεί να διατυπώνεται η επί τουτου αξιολογική κρίση των μελετητών βλέπουμε μέσα από το ύφος και την ειρωνεία τα χιλιόμετρα που χωρίζουν τους ανθρώπους που πονάνε τον τόπο τους από τα γραφεία που εκπονούν επενδυτικά σχέδια και ισολογίζουν τη φύση με ευρώ. Γι' αυτό και τους είναι δύσκολο να αντιληφθούν γιατί οι «διακριτικές προσεγγίσεις» και οι απλόχερες υποσχέσεις για την εξασφάλιση της συναίνεσης και της σιωπής των ανθρώπων που οργανώνονται και αντιδρούν στα σχέδιά τους, δεν πιάνουν τόπο.

Ότι γράφαμε πριν κάποιους μήνες εξακολουθεί να ισχύει. Η υπόθεση των μικρών υδροηλεκτρικών εργοστασίων στα ποτάμια των Αγράφων εμπεριέχει μία πολύ σημαντική παράμετρο η οποία είναι πέρα και έξω από τις όποιες μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων, από τις επιμέρους εγκρίσεις ή απορρίψεις των έργων από τις σχετικές υπηρεσίες. Είναι μια παράμετρος που τη βιώσαμε πρόσφατα με τον πιο βίαιο και πονεμένο τρόπο. Εάν κάτι μάθαμε από τα πλημμυρικά φαινόμενα του «Ιανού» το φθινόπωρο του 2020, τόσο στα βουνά όσο και στον κάμπο, είναι ότι το κάθε ποτάμι, το κάθε ρέμα, ο κάθε «ξεριάς», που μπορεί μια φορά την εικοσαετία να το βλέπουμε να κατεβάζει νερό, υπάρχει λόγος που η φύση το έχει δημιουργήσει εκεί. Και είναι απαραίτητο να έχει ελεύθερο ρου των νερών του, χωρίς φράγματα και σωλήνες.

Στην Λήμνο, οι «μάντρες που καλάσανε» δεν μεταφράζεται απαραίτητα και σε εγκατάλειψη της αγροτικής γης.
Φωτό / Θύμιος Δημόπουλος.

Στα ίχνη της ιστορίας του αγροτικού τοπίου: Μεταβολές χρήσεων και αντιλήψεων

Του Θύμιου Δημόπουλου

ΤΟΠΙΟ

Αυτό το άρθρο κάνει μια διαδρομή αναζήτησης της σχέσης του τοπίου και της αντίληψής του. Είναι σημαντικό να δούμε αυτή τη σχέση όταν θέλουμε να μιλήσουμε για το τοπίο και για τις αλλαγές που αυτό υφίσταται. Πολλές φορές στη δημόσια συζήτηση και δη στο διάλογο που γίνεται για κάποιο έργο που θα επιφέρει αλλαγές στο τοπίο ανακύπτει το ζήτημα της αντίληψης του τοπίου αφοριστικά, συνδέοντας το με

μια λογική Not In My Back Yard (NIMBY). Υπό αυτή την οπτική η υποκειμενική διάσταση στην κρίση που διατυπώνεται για τις επιπτώσεις στο τοπίο αποκτά μια αρνητική χροιά. Σε αυτό το κείμενο θα προσπαθήσω να δώσω κάποια παραδείγματα για αυτή τη σχέση μεταξύ αντίληψης του τοπίου και των αλλαγών σε αυτό για να υποστηρίξω ότι είναι ένα ζήτημα που οφείλουμε να φωτίσουμε και όχι να κρύβουμε πίσω από αφορισμούς.

Ο ορισμός της έννοιας του τοπίου υπήρξε ανέκαθεν μια δύσκολη άσκηση της οποίας η δυσκολία ανέκυπτε από την εμπλοκή του βλέμματος του παρατηρητή σε αυτή τη διαδικασία. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο στο ορισμό του τοπίου ως «μία περιοχή, όπως γίνεται αντιληπτή από ανθρώπους, της οποίας ο χαρακτήρας είναι το αποτέλεσμα της δράσης και αλληλεπίδρασης των φυσικών και/ή ανθρώπινων παραγόντων» δίνει ακριβώς την έμφαση στην αντίληψη του ως οντότητα. Ο Θ. Παπαγιάννης έγραφε το 2012 στο βιβλίο του «Reclaiming the Greek landscape» ότι το τοπίο δεν είναι η γη, και ότι σε ένα κομμάτι γης μπορεί να υπάρχουν πολλά τοπία. «Μια από τις πιο βασικές αλήθειες για τα τοπία» σημείωνε, «έγκειται στο ότι είναι προϊόντα αντίληψης και ως τέτοια γεμάτα νοημάτων: είναι νοητικές και συναισθηματικές κατασκευές».

Ο τρόπος που αντιλαμβανόμαστε το τοπίο τείνει να αλλάζει και μάλιστα με διαφορετικό τρόπο και ρυθμό από ότι αλλάζει το ίδιο το τοπίο. Εξετάζοντας αυτή τη σχέση μεταξύ φυσικών αλλαγών στο τοπίο και αλλαγών στην αντίληψη του ανακύπτουν διάφορα ζητήματα.

Μεσσηνία

Καθώς η αντίληψη του τοπίου εξαρτάται από το πως το αντιλαμβανόμαστε, ποιος το αντιλαμβάνεται, που και πότε, θα ξεκινήσω με την εικόνα του επισκέπτη-ερευνητή από το τοπίο της Δυτικής Μεσσηνίας, κατά τη διάρκεια δύο επισκέψεων γύρω από τη περίοδο της συγκομιδής της ελιάς. Το τοπίο της Δυτικής Μεσσηνίας από ψηλά, όπως στο χείλος του λόφου που βρίσκονται οι Γαργαλιάνοι, μοιάζει με ένα ασπρί-πράσινο χαλί που διαμορφώνει ο ελαιώνας που εκτείνεται σχεδόν μέχρι την παραλία. Κινούμενος κανείς ανάμεσα στους λόφους που κατεβαίνουν από τα ορεινά βρίσκεται ανάμεσα στα λιόδεντρα που απλώνονται δεξιά και αριστερά του σε μια περικλειστη διαόρομή που το βλέμμα φτάνει μέχρι την επόμενη στροφή του δρόμου και που κατά μέρη σκεπάζεται ο ουρανός. Λιόδεντρα με χοντρούς κορμούς που μαρτυρούν την αιωνόβια ηλικία τους σε προϊδεάζουν για

ένα τοπίο με ελιές που ήταν έτσι από τον καιρό του Νέστορα που στις αποθήκες του ανακτόρου του, λίγο πιο έξω από τον οικισμό Χώρα, βρέθηκαν πιθάρια για λάδι. Όταν όμως θα μιλήσεις με τους ντόπιους θα σου μιλήσουν για το «μαύρο χρυσό» και την εποχή όπου η περιοχή αποτελούσε κομμάτι μιας παραγωγικής βάσης με τεράστιο αποτύπωμα στην οικονομία του νέου τότε ελληνικού κράτους.

Όπως θα διαβάσουμε στη μελέτη του Πέτρου Πιζάνια «Οικονομική Ιστορία της ελληνικής σταφίδας, 1851-1921» η κορινθιακή σταφίδα αποτέλεσε το βασικό εξαγωγικό προϊόν της Ελλάδας κατά το δεύτερο μισό του 19αιώνα ξεπερνώντας το 50% της αξίας της συνολικής αξίας των ελληνικών εξαγωγών μέχρι και την κρίση του 1893, ενώ σε χώρες όπως οι ΗΠΑ έφτανε το 90%. Αυτή η θέση της στο εξαγωγικό εμπόριο ένωσε τη μοίρα των περιοχών που καλλιεργήθηκε με ένα παγκόσμιο ιστό γεγονότων από τον αμερικάνικο εμφύλιο ως ασθένειες των αμπελιών στην Γαλλία και διατροφικές συνήθειες στην Αγγλία. Η βορειοδυτική Πελοπόννησος αποτέλεσε το κατεχόμενη μέρος παραγωγής του προϊόντος που ονομάστηκε «μαύρος χρυσός» μεταμορφώνοντας άρδην το τοπίο της τόσο στην ύπαιθρο όσο και στα αστικά της κέντρα όπου αναπτύσσονται υποδομές και διαμορφώνονται νέες αστικές αντιλήψεις.

Η παραγωγή της κορινθιακής σταφίδας στον 20ο αιώνα βαίνει διαρκώς μειούμενη αλλά η μνήμη του ρόλου της παραμένει ακόμα ζωντανή έναν αιώνα μετά την κρίση. Έχει όμως αυτή η ιστορία εκτός από τη μνήμη των ανθρώπων αφήσει ίχνη στο τοπίο της Δυτικής Μεσσηνίας; Αναζητώντας τέτοια στοιχεία μπορεί να βρει κανείς μικρές περιοχές όπου η καλλιέργεια παραμένει ακόμα ζωντανή όπως στην κοινότητα Βλαχοπούλου όπου από τα 2000 στρ. που υπήρχαν άλλοτε σύμφωνα με μαρτυρίες έχουν παραμείνει 120 στρ. που καλλιεργούν 50 παραγωγοί σταφίδας. Και το τοπίο της σταφίδας; Μικρά χωράφια με σειρές από αμπέλια με ανοιχτό πράσινο χρώμα που περικλείονται από μια σειρά μαυροελιές, ενώ σε κάποια άκρη βρίσκεται

Το τοπίο της Δυτικής Μεσοσηνίας μοιάζει με ένα ασημί-πράσινο χαλί που διαμορφώνει ο ελαιώνας που εκτείνεται σχεδόν μέχρι την παραλία. Όταν όμως θα μιλήσεις με τους ντόπιους θα σου μιλήσουν για το «μαύρο χρυσό», την κορινθιακή σταφίδα. Φωτό / Θύμιος Δημόπουλος.

ένα σταφιδόσπιτο ή «ληνό» όπως αποκαλείται και το «αλώνι» που αποτελείται από μια σειρά δίκτυα που χρησιμοποιούνται για τη ξήρανση της σταφίδας. Κινούμενος μέσα στα σταφιδόχώραφα που βρίσκονται κατά βάση στις επίπεδες ράχες των λόφων έχει κανείς μια οπτική που άλλοτε ανοίγει άλλοτε κλείνει με χρώματα που εναλλάσσονται. Σε συγκεκριμένα σημεία μπορεί κανείς να γίνει μάρτυρας και της μεταμόρφωσης του τοπίου, όπου η σταφίδα συνυπάρχει με την ελιά, μια «συγκαλλιέργεια» που παίρνει κατά μέσο όρο 5 χρόνια σύμφωνα με τους καλλιεργητές, ώστε οι ελιές που θα αντικαταστήσουν το αμπέλι μεγαλώσουν αρκετά. Η αλλαγή αυτή συνέβη σε μεγάλη κλίμακα τη δεκαετία του 1980 μέσω προγραμμάτων αναδιάρθρωσης των αμπελώνων και εν μέσω επιδοτήσεων για την ελιά, όπως μαρτυρούν οι κάτοικοι της περιοχής. Επιστρέφοντας στον ελαιώνα μπορεί κανείς να διαπιστώσει τις διαφορές μεταξύ των παλιών, ενίοτε και αιωνόβιων λιόδενδρων ποικιλίας μαυροελιάς, στην περίμετρο άλλων κορωνέικης ποικιλίας και μικρότερης ηλικίας, και αν είναι στην περιοχή στα τέλη Νοεμβρίου που βρεθήκαμε εμείς θα

μάθει από τους καλλιεργητές ότι πρώτα μαζεύεις τις μαυροελιές και αργότερα τις άλλες.

Ποιο είναι λοιπόν τον αγροτικό τοπίο της Δυτικής Μεσοσηνίας; Ποιες είναι οι αντιλήψεις που το ορίζουν; Οι επισκέπτες που είναι όλο και αυξανόμενοι λόγω της τουριστικής ανάπτυξης των παραλίων της Πύλου θα δουν τον ελαιώνα με τις αιωνόβιες ελιές και συνδέσουν το τοπίο με τις αρχαίες αναφορές στο παλάτι του Νέστορα. Οι ντόπιοι καλλιεργητές αναπολούν στο μυαλό τους με κάποια υπερηφάνεια μια εποχή ευημερίας και ανάπτυξης, θυμούνται τον κόπο και τη φροντίδα της καλλιέργειας σταφίδας και τη διαβίωση δίπλα στο χωράφι, την σταφιδική κρίση και τους αγώνες που ακολούθησαν. Συλλογίζονται όμως παράλληλα για τη σχέση της παραγωγής λαδιού με τον αυξανόμενο τουρισμό και διαμορφώνουν τη ματιά τους σιγά σιγά μέσα από αυτή του επισκέπτη. Βλέπουν δηλαδή το τοπίο μέσα από τη σχέση τους με αυτό στο χρόνο και αντιλαμβάνονται την ευμετάβλητη φύση του τοπίου της περιοχής.

Λήμνος

Στη Λήμνο η ιστορία του αγροτικού τοπίου μετά τον πόλεμο παρουσιάζει φαινομενικά

μικρή εξέλιξη. Πράγματι η Λήμνος είναι από τα λίγα νησιά του Αιγαίου που έχει διατηρήσει το αγροτικό της τοπίο. Περιδιάβαίνοντας κάποιος το νησί θα συναντήσει καλλιέργειες σιτηρών και ψυχανθών καθώς και κοπάδια προβάτων να βόσκουν, ενώ οι μάντρες, τα χαρακτηριστικά κτίρια-μονάδες των αγροτικών εκμεταλλεύσεων, είναι διάσπαρτες σε όλο το νησί. Τα ίδια στοιχεία θα βρεί κανείς σε παλιές καρτ ποστάλ του νησιού που απεικονίζουν μια αγροτική ζωή. Φαινομενικά το τοπίο έχει διατηρήσει τα βασικά στοιχεία του. Η αγροτική της ιστορία όμως της Λήμνου είναι πλούσια και γεμάτη αλλαγές. Μια ιστορία με εξάρσεις παραγωγικότητας και κρίσεις, που επηρεάζουν την κοινωνική ζωή του νησιού.

Η ανάπτυξη της καλλιέργειας βαμβακιού μεταπολεμικά κρατάει τα εργατικά χέρια στο νησί όταν τα υπόλοιπα νησιά έχουν ξεκινήσει να χάνουν πληθυσμό αλλά η κατάρρευση της καλλιέργειας λόγω ασθένειας το 1955 οδηγεί πολλούς νέους να μεταναστεύσουν στην Αυστραλία κυρίως. Από το εξωτερικό θα επιστρέψουν διάφοροι

μετανάστες τη δεκαετία του 1970. Αυτή η μετανάστευση θα αλλάξει τη βασική κοινωνική δομή του αγροτικού συστήματος του νησιού και μαζί και τις αντιλήψεις των αγροτών. Η σχέση του κεχαγιά που καλλιεργούσε τη γη, και του αφεντικού, του ιδιοκτήτη δηλαδή των εκτάσεων, καθόριζε για πολλά χρόνια το πως βλέπανε οι αγρότες τη γή και τη σχέση τους με αυτή. Η συμφωνία που κάνανε κάθε 15 Αυγούστου για τη νέα χρονιά περιλάμβανε την παραμονή του κεχαγιά στην μάντρα όπου καλλιεργούσε τα σιτηρά και φρόντιζε τα πρόβατα και στη διάρκεια του χρόνου έδινε το μισακό, το μισό δηλαδή της παραγωγής, στο αφεντικό της μάντρας. Ο κεχαγιάς δηλαδή ήταν όντως με την μάντρα και το χώρο που αυτή όριζε. Με την μετανάστευση η σχέση μεταξύ κεχαγιά και αφεντικού παίρνει μορφή ενοικίου και σιγά σιγά πολλοί από αυτούς που επιστρέφουν αγοράζουν γη ενώ οι μάντρες σταδιακά εγκαταλείπονται ως χώροι διαβίωσης του αγρότη.

Ενώ λοιπόν λίγες φυσικές μεταβολές έγιναν στο τοπίο, το ζωντανό στοιχείο χάνεται. Είναι

Για τη δημιουργία της εικόνας του τοπίου των Πρεσπών ως ένα κατεχοχόν «φυσικό» τοπίο διαμεσολάβησε η παρέμβαση του λόγου των ειδικών του περιβάλλοντος. Φωτό / Θύμιος Δημόπουλος.

χαρακτηριστικό ότι σε συνεντεύξεις με πολλούς αγρότες μεγάλης ηλικίας αναφερόντουσαν στην εγκατάλειψη που βλέπουν στο αγροτικό τοπίο, τις «μάντρες που χαλάσανε» ακόμα κι αν αυτό δεν μεταφράζεται σε εγκατάλειψη της αγροτικής γης. Η αντίληψη του τοπίου σε αυτή την περίπτωση περνάει μέσα από τις αλλαγές στις σχέσεις των ανθρώπων μεταξύ τους και με τη γη.

Βωβούσα

Αν στη δυτική Μεσοσημία τα ίχνη της ιστορίας του αγροτικού τοπίου είναι ακόμα ανιχνεύσιμα και η αντίληψη του είναι μεταβαλλόμενη, στην περίπτωση της Βωβούσας στο ανατολικό Ζαγόρι του νομού Ιωαννίνων το νήμα της ιστορίας χάνεται. Η απομακρυσμένη αυτή ορεινή περιοχή στη λεκάνη απορροής του Αώου φιλοξενούσε άλλοτε μεγάλους πληθυσμούς μετακινούμενων κτηνοτρόφων όπως έχει καταγραφεί και από πολλούς ερευνητές. Η πολύ μικρή παρουσία αυτής της αγροτικής πρακτικής σήμερα, η συρρίκνωση του πληθυσμού, η ερήμωση πολλών χωριών στα τέλη του προηγούμενου αιώνα και η αύξηση του τουρισμού έχουν δημιουργήσει ένα πολύ διαφορετικό τοπίο σήμερα. Μαζί με αυτή την αλλαγή έχει αλλάξει όρθον και η αντίληψη του.

Το φωτογραφικό αρχείο της Margaret Mason Hasluck η οποία κατέγραψε τις συνήθειες, τις πρακτικές και τον πληθυσμό των αρχών του 20ου αιώνα στην ευρύτερη περιοχή της Ηπείρου που τότε περιλάμβανε περιοχές της σημερινής Αλβανίας και Ελλάδας, αποδίδει το τοπίο της Βωβούσας ως ένα τοπίο βοσκοτόπων, που έχει διαμορφωθεί τόσο από τη μετακινούμενη κτηνοτροφία όσο και από την υλοτομία. Η μετακινούμενη κτηνοτροφία ήταν τότε μια πρακτική που εκτεινόταν σε όλη την Πίνδο με οικογένειες Βλάχων και Σαρακατσάνων να κάνουν χιλιόμετρα με κοπάδια χιλιάδων ζώων κάθε εξάμηνο, από τα χειμαδιά των κάμπων στα καλοκαιρινά βοσκοτόπια των βουνών, αλλάζοντας το τοπίο της περιοχής ανάλογα με την εποχή. Όταν κανείς στεκόταν στο γεφύρι της Βωβούσας τα

τριγύρω υψώματα πρέπει να είχαν λίγα δέντρα εκτός ίσως από το δάσος της Αγίας Παρασκευής που λόγω ιερότητας είχε διαφορετική διαχείριση.¹ Και όταν κινούταν κανείς κατά μήκος των όρμων έβλεπε εικόνες κτηνοτροφικές, τίποτα δεν πρέπει να εμπόδιζε το μάτι όπως μπορεί να δει κανείς στις φωτογραφίες των αδελφών Μανάκια που απεικονίζουν διάφορες σκηνές της εποχής (την οικογένεια του γιατρού της Βωβούσας στο όρμο για την Αβδέλλα ή στην εικόνα του οικισμού σε μια καρτ ποστάλ).

Σήμερα το καλοκαίρι σηματοδοτεί άλλες μετακινήσεις όπου τουρίστες από την Ελλάδα ανεβαίνουν στη Βωβούσα για να απολαύσουν τα βουνά και να έρθουν κοντά στη φύση. Μια φύση η οποία έχει ανακαταλάβει το τοπίο με δάση μαύρης πεύκης να πυκνώνουν και να καλύπτουν τις πλαγιές και τα λιβάδια να υποχωρούν. Κινούμενος κανείς στους γύρω δασικούς όρμους καλύπτεται από πυκνά δάση με δέντρα και φτέρες, όπου και αν κοιτάξεις. Ένα τοπίο κατά βάση «φυσικό» στα μάτια του επισκέπτη ο οποίος δεν μπορεί να διαβάσει τα ίχνη των κτηνοτρόφων στο τοπίο πλην ενδεχομένων κάποιων τοπωνύμιων της περιοχής που φανερώνουν τις παλιότερες χρήσεις ή στις φωτογραφίες της Hasluck και των αφ. Μανάκια. Μια τέτοια φωτογραφία υπάρχει και στο κέντρο περιβαλλοντικής ενημέρωσης στη Βωβούσα ανοίγοντας ένα παράθυρο στη μεταμόρφωση του τοπίου για τον επισκέπτη.

Όπως αναφέρουν οι Green, King και Ντισι-άκος² σε άρθρο τους για την αντίληψη του τοπίου της Ηπείρου στα τέλη του 20ου αιώνα, οι αστικές αντιλήψεις του περιβάλλοντος σταδιακά επικράτησαν αυτών της υπαίθρου. Οι δύο αυτές αντιλήψεις έχουν και διαφορετική ανάγνωση των αλλαγών που συνέβησαν όπου η δάσωση των ορεινών αυτών περιοχών αναγνωρίζεται ως υποβάθμιση και απειλή από τους αγροτικούς πληθυσμούς ενώ ο αστικός πληθυσμός αναγνωρίζει σε αυτή αξίες αναψυχής, ηρεμίας και σύνδεσης με τη φύση. «Αυτό που φαίνεται στους επισκέπτες ως “φυσικό”, πυκνά δασωμένο περιβάλλον είναι συνώνυμο για τους

ντόπιους με την κατάρρευση του τοπίου τους» σημειώνουν στο άρθρο τους.

Πρέσπες

Αυτή η διάσταση αντιλήψεων καταγράφεται και σε μια άλλη περιοχή, αυτή των Πρεσπών. Για τη δημιουργία όμως της εικόνας του τοπίου των Πρεσπών ως ένα κατεξοχήν «φυσικό» τοπίο διαμεσολάβησε, όπως ισχυρίζεται και καταγράφει ο Δημήτρης Παπαδόπουλος³, η παρέμβαση του λόγου των ειδικών του περιβάλλοντος. Συνδέει τη μετάβαση από την εμπειρία του τοπίου ως καθημερινό βίωμα από τους ντόπιους κατοίκους που «δουλεύουν τη γη», στην εμπειρία του επισκέπτη ως αισθητική απόλαυση του φυσικού περιβάλλοντος, μέσα από την παρέμβαση των ανθρώπων που θέλανε να αναδείξουν τη αξία της διατήρησης των ευαίσθητων οικοσυστημάτων της περιοχής. Αναφέρει ο Παπαδόπουλος πως η φύση που έπρεπε να προστατευτεί «μεταφράστηκε» και συμπυκνώθηκε συμβολικά στην έννοια και την εικονογραφία του τοπίου. Ένα τοπίο που είναι ένας «παράδεισος» για τους

Το τοπίο της Βωβούσας φαίνεται κατά βάση «φυσικό» στα μάτια του επισκέπτη, ο οποίος δεν μπορεί να διαβάσει τα ίχνη των κτηνοτρόφων πλην ενδεχομένως κάποιων τοπωνύμιων της περιοχής που φανερώνουν τις παλιότερες χρήσεις. Φωτό / Αθηνά Αβαγιάννου.

ειδικούς του περιβάλλοντος και πρέπει να διατηρήσει αυτά τα χαρακτηριστικά, αποκρυσταλλώνεται σε διάφορες εικόνες που συνδύαζουν την περιβαλλοντική με την αισθητική αξία, χτίζοντας την εικόνα του τοπίου της Πρέσπας για τους επισκέπτες που αυξάνονται από τη δεκαετία του 1990 και μετά.

Σε εργαστήριο που πραγματοποιήθηκε με ντόπιους κατοίκους και φορείς στην περιοχή, ένα από τα σημεία που η αντίληψη των αλλαγών στο τοπίο διέφερε ήταν ακριβώς η εγκατάλειψη της κτηνοτροφίας και η πύκνωση – επέκταση της δασικής βλάστησης που επακολούθησε όπου ερμηνεύτηκε ως αγρίεμα του τόπου από κατοίκους της περιοχής ενώ για τους ειδικούς του περιβάλλοντος αποτελεί κομμάτι μιας φυσικής διεργασίας διαδοχής της βλάστησης. Παράλληλα η δημιουργία του αρδευτικού δικτύου τις δεκαετίες του 1960 και 1970 αναγνωρίστηκε από όλους ότι μεταμόρφωσε το τοπίο της περιοχής, το πρόσχημο όμως αυτής της αλλαγής διαφέρει ανάλογα με το συνομιλητή. Ενώ οι αγρότες αξιολογούν θετικά την εντατικοποίηση της καλλιέργειας, ο λόγος των ειδικών του περιβάλλοντος αναφέρεται σε μια καταστροφή ενός παραδοσιακού τρόπου καλλιέργειας που περιείχε μια πιο συμβιωτική σχέση με το περιβάλλον.

Η νέα αυτή νοηματοδότηση του τοπίου όπως παρατηρεί ο Δ. Παπαδόπουλος συμβαίνει και σε μια «ειδική συνθήκη», αυτή της παραμεθόριου. Τα τοπία των συνόρων είναι σηματοδευμένα από αυτή την άυλη πολιτική κατασκευή δημιουργώντας ιδιαίτερες συνθήκες που αφήνουν το αποτύπωμα τους. Μια περίπτωση είναι αυτή των υλικών κατασκευών όπως τα εγκαταλελειμμένα φυλάκια, τα πρώην σημεία ελέγχου κλπ μιας στρατιωτικοποιημένης παραμεθόριου που περιγράφει ο Παπαδόπουλος σε ένα άλλο άρθρο

του⁴. Μια δεύτερη περίπτωση είναι η διαφορετική διαχείριση της αγροτικής γης εκατέρωθεν των συνόρων την οποία καταγράφει η Δέσποινα Γκίρτη⁵. Ο κάμπος στην ελληνική πλευρά της Πρέσπας με τις αρδευόμενες καλλιέργειες φασολιού και ο κάμπος στην πλευρά της Βόρειας Μακεδονίας με την καλλιέργεια μήλων, ακολούθησαν τη δική τους ιστορική διαδρομή παρότι μοιράζονται κοινά γεωφυσικά χαρακτηριστικά (εδάφη, πετρώματα, νερά, κλίμα).

Πρόκειται επίσης για μια συνθήκη που έχει διαμορφώσει τις αντιλήψεις τόσο των ντόπιων όσο και των επισκεπτών. Μου έρχεται στο μυαλό η μαρτυρία ενός κατοίκου στις Πρέσπες που αναφέρεται στα σύνορα. «Τα σύνορα σε διαμορφώνουν ως άνθρωπο. 20 χρονών κατάλαβα ότι είχα γεννηθεί στην άλλη πλευρά του βουνού. Μικρός νόμιζα ότι είχα γεννηθεί στην άλλη άκρη του κόσμου». Από τη οριστικοποίηση των συνόρων το 1926 μέχρι τον εμφύλιο και την ψυχροπολεμική περίοδο όπου η περιοχή χωριζόταν με μπάρα από τον υπόλοιπο ελληνικό χώρο, η περιοχή των Πρεσπών έχει πλαστεί στην αντίληψη του κόσμου ως ένα τοπίο οριακό. Τα τελευταία 25 χρόνια αυτή η αντίληψη έχει ανατραπεί μέσω ενός λόγου διασυνοριακής συνεργασίας σε θέματα πολιτιστική κληρονομιάς και περιβαλλοντικής προστασίας. Αυτή η αντίληψη του τοπίου των Πρεσπών ως ενός κοινού χώρου που μοιράζεται μεταξύ

διαφορετικών κοινοτήτων μεταξύ των οποίων υπάρχει αλληλεπίδραση είναι κάτι νέο.

Όλες αυτές οι αφηγήσεις από διαφορετικά μέρη και καταστάσεις ανά την ελληνική επικράτεια αναδεικνύουν μια κοινή συνισταμένη ότι «το τοπίο αποτελεί ένα δυναμικό σύνολο που ορίζεται από διαλεκτικές σχέσεις» όπως το διατυπώνει και ο Δ. Παπαδόπουλος⁶. Είναι λοιπόν σημαντικό στο δημόσιο διάλογο που γίνεται για τα τοπία και τις αλλαγές που τα διαμορφώνουν να έρθουν στο προσκήνιο οι φωνές των ανθρώπων που τα βιώνουν, των πρακτικών που ασκούν και των αξιών που αποδίδουν στα τοπία. Σε αυτό το διάλογο σήμερα μπορούμε να διακρίνουμε ένα λόγο που αποδίδει τα τοπία των βουνών ως κενό χώρο, μη κατοικήσιμο, ερημωμένο ή άλλους λόγους που τα παρουσιάζουν κυρίως ως φυσικό περιβάλλον προς διατήρηση. Ταυτόχρονα υπάρχουν προσπάθειες να αναδειχθούν τα βουνά ως τόποι με βιώματα. Από τους κτηνοτρόφους που ανεβοκατεβάζουν τα κοπάδια τους και διαμορφώνουν εφήμερα ή και μόνιμα τοπία, ως τους ορειβάτες που διατρέχουν άλλες διαδρομές και φτιάχνουν τη δική τους ανάγνωση για τα βουνά. Η αναγνώριση των τοπίων και των αξιών που συνδέουμε μαζί τους αποτελεί λοιπόν μια ανοιχτή διαδικασία και η πρόκληση είναι πως θέλουμε να συμμετέχουμε σε αυτήν.

Σημειώσεις

1. Όπως έχει καταγράψει διεξοδικά η Καλλιόπη Στάρα σε έρευνες βλ. και Stara, Kalliopi & Tsiakiris, Rigas & Nitsiakos, Vassilis & Halley, John. (2016). Religion and the Management of the Commons. The Sacred Forests of Epirus. 10.1007/978-3-319-26315-1_15.
2. Green, S. F., van der Leeuw, S. Nitsiakos V., (Ed.) (1998). Landscape perception in Epirus in the late 20th Century. In The Archaeomedes Project: Understanding the Natural and Anthropogenic Causes of Land Degradation and Desertification in the mediterranean Basin Office for Official Publications of the European Communities.
3. Στην σχέση μεταξύ αυτών των αντιλήψεων έχει επικεντρώσει ο Δημήτρης Παπαδόπουλος στη διατριβή του για τα τοπία των Πρεσπών με τίτλο ΣΧΗΜΑΤΙΖΟΝΤΑΣ ΤΗ ΛΙΜΝΗ:

4. Παπαδόπουλος, Dimitris. (2016). Ecologies of Ruin: (Re) bordering, Ruination, and Internal Colonialism in Greek Macedonia, 1913-2013. International Journal of Historical Archaeology. 20. 10.1007/s10761-016-0364-3.
5. Γκίρτη Δέσποινα (2010), Ο υγροβιότοπος των Πρεσπών: ένα τοπίο σε μετάβαση, Ερευνητικό πρόγραμμα Greekscapes: Αεροφωτογραφικός άτλαντας ελληνικών τοπίων, Εργαστήριο Εφαρμοσμένης & Ανθρωπίνης Γεωγραφίας, Τμήμα Γεωγραφίας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο.
6. Χρησιμοποιούμε εδώ μια προσέγγιση που ορίζει την αξία που δίνουν οι άνθρωποι στα τοπία ως μια αντανάκλαση των αναγκών, των επιθυμιών τους και του γενικότερου συστήματος αξιών που διέπει την κάθε κοινωνική ομάδα.

ΣΥΝΕΤΕΥΞΗ

«Στις συγκατοικήσεις πάντα είναι ριγμένο το περιβάλλον»

Ο δημοσιογράφος Γιώργος Λιάλιος μοιράζεται σκέψεις μέσα από το ρεπορτάζ

Συνέντευξη στον Βαγγέλη Τ.

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

NATURA 2000

ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Οι τοπικοί αγώνες που ξεπηδούν ενάντια στην εγκατάσταση εργοστασίων παραγωγής ενέργειας σε βουνά και σε ποτάμια, η δημόσια συζήτηση – ακόμα και σε έντονους, πολλές φορές, τόνους – σχετικά με τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, αποτελούν συμπυκνωμένες εκφράσεις ενός νέου κύκλου περιβαλλοντικών αγώνων που πιθανόν θα στιγματίσει τη δεκαετία που διανύουμε. Ο αντικατοπτρισμός αυτών των αγώνων στην περιβαλλοντική νομοθεσία, στις θεσμικές ρυθμίσεις (ή) και απορρυθμίσεις, η ψηλάφηση των στιγμάτων που μπορεί να αφήνουν σε κεντρικό επίπεδο, η καταγραφή τους μέσα από τις πένες της περιβαλλοντικής δημοσιογραφίας, είναι κάποια από τα θέματα που ανοίξαμε συζητώντας ένα ανοιξιάτικο μεσημέρι με τον Γιώργο Λιάλιο, δημοσιογράφο στην εφημερίδα Καθημερινή, ο οποίος τα τελευταία 18 χρόνια καλύπτει το ρεπορτάζ του (παλαιού) υπουργείου ΠΕΧΩΔΕ: περιβάλλον, πολεοδομία και χωροταξία.

Για έναν μη υποψιασμένο, η αναφορά σε περιβαλλοντικό ρεπορτάζ προκαλεί μία αρχική απορία, ίσως επειδή δεν το συναντάς πολύ εύκολα

στους τηλεοπτικούς δέκτες παρά μόνο στις εφημερίδες – πόσοι άραγε τις διαβάζουν ακόμα στην έντυπη έκδοσή τους; «Το περιβαλλοντικό ρεπορτάζ είναι ένα πολύ ευρύ ρεπορτάζ γιατί ξεκινάει από την οικολογία και φθάνει σε τεχνικά έργα, ξεκινά από τις επιστημονικές δημοσιεύσεις και καταλήγει στις εθνικές και ευρωπαϊκές πολιτικές. Θεματικά περιλαμβάνει από αυτά που ο κόσμος σκέφτεται ως προφανή, τη φύση, τα νερά, το έδαφος και οποιαδήποτε πολιτική εξέλιξη τα αφορά. Συν τα πολεοδομικά θέματα, τα οποία παραδοσιακά τα κάνουμε οι περιβαλλοντικοί συντάκτες».

Η κοινωνική κινητικότητα της κάθε εποχής θέτει τις αιχμές της, οι οποίες με τη σειρά τους καθρεφτίζονται και δημοσιογραφικά. «Εργασιακά, τη δεκαετία του '90 και του '00 το περιβαλλοντικό ρεπορτάζ είχε 20 δημοσιογράφους και τώρα οι άνθρωποι που γράφουμε σταθερά για το περιβάλλον είμαστε λιγότεροι από 10. Στις δεκαετίες της επίπλαστης ευημερίας, όπως αποδείχθηκε στην συνέχεια, υπήρξε μία πολύ μεγάλη έμφαση των ΜΜΕ στα θέματα περιβάλλοντος, τόσο που σε κάνει να σκέφτεσαι ότι τελικά την προστασία του την επιτυγχάνουν μόνο κοινωνίες

ΣΥΝΕΤΕΥΞΗ

Αγριόγινδο. Θηλαστικό των ψηλών βουνών και ένα από τα πιο απειλούμενα είδη των Βαλκανίων. Σύμβολο περηφάνειας και ελευθερίας, συναντάται στην βόρεια και νότια Πίνδο, στην Οίτη, στην Γκιώνα, στην Ροδόπη και στον Όλυμπο. Απειλούμενο από την λαθροθηρία και τους επεκτεινόμενους δασικούς δρόμους ζει σε απόκρημνες βουνοπλαγιές για την δική του προστασία. Φωτό / Γιώργος Καρκάλης, @gkarkalis.

σε ευημερία. Ακολούθως, η δεκαετία της κρίσης ήταν μία πολύ δύσκολη δεκαετία για εμάς, γιατί η περιβαλλοντική και πολεοδομική νομοθεσία είχαν μπει στο στόχαστρο ως παράγοντες που είναι ανασχετικοί στην ανάπτυξη. Και έτσι, για τα μεν περιβαλλοντικά υπήρχε η κόκκινη γραμμή της κοινοτικής νομοθεσίας – πάλι καλά – αλλά υπάρχουν και ζητήματα που δεν καλύπτονται από αυτήν, κυρίως στα δάση, γιατί δεν υπάρχει κοινή δασική πολιτική. Στα πολεοδομικά δε έγινε χαμός, έγιναν πολλές τροποποιήσεις της πολεοδομικής νομοθεσίας προς το χειρότερο. Έτσι είχαμε μία δύσκολη περίοδο όπου και τα μέσα δεν ενδιαιφέρονταν για αυτά τα θέματα και υπήρχε ένα μεγάλο πλήγμα στη νομοθεσία».

Τα ονόματα των υπουργείων αλλάζουν, το περιβάλλον μένει (:)

Μέσα στα χρόνια τα υπουργεία αλλάζουν ονόματα αλλά το περιβάλλον παραμένει ένα σταθερό συνθετικό στον τίτλο τους. Άραγε αυτό υποδηλώνει ότι αποτελεί σταθερό αντικείμενο ενδιαφέροντος, ή απλά προσπερνιέται σαν φτωχός συγγενής; «Η λέξη περιβάλλον μπήκε μέσα σε ένα υπουργείο, στο ΥΠΕΧΩΔΕ, το 1985. Από εκεί και πέρα το περιβάλλον ήταν μαζί με κάτι άλλο. Ήταν με το χωροταξίας κ.τ.λ.. Όταν το 2010 η τότε υπουργός Τίνα Μιρμπίλη εισηγήθηκε να γίνει αυτόνομο, περιβάλλοντος, θεώρησε ότι η συγκατοίκηση με την ενέργεια θα ήταν μια καλή επιλογή γιατί τα θέματα αυτά είναι πολύ κοντά. Τελικά, και πάλι αποδείχθηκε ότι δεν ήταν μια καλή συγκατοίκηση, γιατί όπως στο ΥΠΕΧΩΔΕ κυριαρχούσαν τα δημόσια έργα επί του περιβάλλοντος, έτσι και στο ΥΠΕΝ κυριαρχεί η ενέργεια έναντι του περιβάλλοντος. Γενικά, στις συγκατοικήσεις πάντα είναι ριγμένο το περιβάλλον. Υπάρχει υφυπουργός περιβάλλοντος, γενικός γραμματέας κ.ο.κ., ο υπουργός ο ίδιος συνήθως δεν ασχολείται με αυτό». Στο οργανόγραμμα του κάθε υπουργείου, το κάθε τμήμα έχει τις κατευθύνσεις του. Ο Γ. Λιάλιος εξηγεί μέσα από αυτό το πρίσμα τις διαφορετικές γνωμοδοτήσεις που εκδίδονται από υπηρεσίες του ίδιου υπουργείου. Ρωτάμε αν είναι απόρροια

κάποιας εσωτερικής σύγκρουσης. «Σύγκρουση με την έννοια που με ρωτάς δεν ξέρω αν υπάρχει. Ένα κλασσικό παράδειγμα είναι τα αιολικά. Μπορεί ένα να αδειοδοτείται από την κεντρική υπηρεσία του υπουργείου Περιβάλλοντος, την ΔΥΠΑ, μπορεί κατά τη διάρκεια της διαβούλευσης να κατατεθούν από υπηρεσίες του υπουργείου αντικρουόμενες απόψεις. Αλλά αυτό δεν μπορείς να το πεις σύγκρουση ακριβώς. Το ίδιο θα ήταν οι διευθύνσεις του υπουργείου να ήταν αυτόνομες και ανεξάρτητες σε σχέση με τον πολιτικό τους προϊστάμενο».

Ζώνες προστασίας Natura 2000

Τα τελευταία χρόνια το καθεστώς προστασίας Natura 2000 υφίσταται μία επικοινωνιακή αποδόμηση από διάφορα θεσμικά χείλη. Ο γενικός γραμματέας του υπουργείου Περιβάλλοντος Κ. Αραβώσης δήλωνε το 2020 σε συγκέντρωση έξω από το υπουργείο ότι είναι αναπόφευκτο εφόσον το 30% της επικράτειας είναι ενταγμένο σε ζώνες Natura να γίνουν επενδύσεις και εκεί. Και ο υπουργός Ανάπτυξης Α. Γεωργιάδης υπερθεμάτιζε με τον γνωστό λαϊκισμό του, «ότι κάπως πρέπει να ζήσει και ο κόσμος και να φάει ψωμί». Ρωτάμε, λοιπόν, αν θέλει το ελληνικό κράτος να καταστήσει τις ζώνες Natura ένα ξεπερασμένο εργαλείο. «Δεν είναι στο χέρι του ελληνικού κράτους να αποφασίσει αν οι Natura είναι ξεπερασμένο ή όχι εργαλείο. Έχουν θεσπιστεί εδώ και 20-25 χρόνια και από τότε που μπήκε η Ελλάδα στην Ε.Ε. αναγκαστικά προσάρμοσε την νομοθεσία της στην κοινοτική. Ο νόμος 1650/85 ήταν ο πρώτος μεγάλος νόμος στην Ελλάδα για την προστασία του περιβάλλοντος. Έκτοτε ακολουθούμε την κοινοτική νομοθεσία και δεν μπορούμε να κάνουμε ότι μας κατέβει. Δυστυχώς, πολλά από τα θετικά πράγματα που έχουν γίνει για το περιβάλλον στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια έγιναν γιατί φάγαμε καταδίκες από το ευρωδίκαστήριο. Επειδή μας τραβήξαν το αφτί. Επομένως, δεν υπάρχει αυτό το δίλημμα. Το θέμα είναι να εφαρμόσουμε την νομοθεσία. Οι περιοχές Natura έχουν θεσπιστεί εδώ και πάρα πολλά χρόνια και η Ελλάδα δεν

έχει κάνει τίποτα γι' αυτές. Αν εξαιρέσεις κάποια εθνικά πάρκα που είχαν ένα παλιό προστατευτικό καθεστώς όπως π.χ. ο Όλυμπος, η πλειονότητα των Natura καλύπτονται απλά από μια γενική νομοθεσία. Ο λόγος να κάνεις μια περιοχική προστατευόμενη είναι προφανώς για να προστατέψεις κάτι. Ένα είδος ή έναν οικοτόπο που απειλούνται. Αυτά δεν είναι one-size-fits-all. Ο κάθε οικοτόπος χρειάζεται προστασία ανάλογα με το που βρίσκεται, τις συνθήκες που υπάρχουν εκεί. Χρειάζεται εξειδίκευση των μέτρων. Εμείς τώρα προσπαθούμε να το κάνουμε με τις Ειδικές Περιβαλλοντικές Μελέτες (ΕΠΜ) οι οποίες δεν τελειώνουν ποτέ. Η αναθεώρηση του χωροταξικού για τις ΑΠΕ θα έπρεπε να είχε γίνει επίσης πολύ καιρό τώρα, γιατί είναι του 2003 και είναι πολύ ξεπερασμένο. Είναι κοινός τόπος ότι το πρώτο χωροταξικό, παρόλο που ήταν μια καλή προσπάθεια – παρένθεση, πάλι μετά από ακυρωτικές αποφάσεις του ΣτΕ αυτήν τη φορά, που ήταν παράλληλος μοχλός πίεσης μαζί με το ευρωδίκαστήριο – δημιουργήθηκε ένα πλαίσιο το οποίο δεν περιλάμβανε περιβαλλοντικά κριτήρια. Οι περιοχές αιολικής προτεραιότητας που έβαζε το πρώτο χωροταξικό βασίζονταν στο που έχει καλό αιολικό δυναμικό. Δεν υπήρχε καλός συνδυασμός των κριτηρίων. Αυτό είναι υπό αναθεώρηση και έχει πάρει παρατάσεις. Από την εμπειρία μου δεν είναι καλό να προδιαγράψουμε την κατεύθυνσή του. Μπορείς να δεις κείμενα και το τελικό αποτέλεσμα να είναι πολύ διαφορετικό. Αυτό στο οποίο ελπίζω είναι να έχει μια σοβαρή προσέγγιση απέναντι στα θέματα προστασίας της βιοποικιλότητας και του τοπίου, τα οποία είναι πολύ βασικά τα τελευταία χρόνια. Αυτό που φοβάμαι είναι ότι όλη αυτή η καθυστέρηση και στις ΕΠΜ και στα χωροταξικά πλαίσια το μόνο που ευνοούν είναι να συνεχίσουν να αδειοδοτούνται καινούργια αιολικά και φωτοβολταϊκά πάρκα χωρίς να υπάρχει το προστατευτικό καθεστώς. Είναι πολύ σημαντικό πρόβλημα ότι δεν εξετάζονται σωρευτικά οι επιπτώσεις τους. Δηλαδή αδειοδοτείται ένα αιολικό πάρκο και μετά αδειοδοτείται ένα ακόμα δίπλα του. Και για το

δεύτερο δεν εξετάζεται ότι ήδη υπάρχουν άλλα ένα, δύο, πέντε τριγύρω. Το καθένα εξετάζει τις επιπτώσεις που έχει το συγκεκριμένο. Και αυτό έχει οδηγήσει σε στρεβλώσεις όπως π.χ. στην Καρυστία, στην νότια Εύβοια - πήγα και πρόσφατα - η οποία είναι προστατευόμενη περιοχική Natura και είναι πλήρως αλλοιωμένη, όλο εργοταξιακά ισιώματα και ανεμογεννήτριες».

Τα τελευταία τρία χρόνια έχουν κατατεθεί μια σειρά από νομοσχέδια που προσπαθούν να επανακαθορίσουν το καθεστώς προστασίας των ζωνών Natura. Τον Μάιο του 2020, μέσα από το νομοσχέδιο «Εκσυγχρονισμός της περιβαλλοντικής νομοθεσίας» επιχειρείται η ζωνοποίηση των Natura (σε Ζώνη Απόλυτης Προστασίας, Ζώνη Προστασίας της Φύσης και Ζώνη Διαχείρισης Οικοτόπων και Ειδών) και ο επαναπροσδιορισμός των δραστηριοτήτων που επιτρέπονται σε καθεμία από αυτές. Στην αρχική του εκδοχή το νομοσχέδιο περιλάμβανε τη δυνατότητα εξορυκτικών δραστηριοτήτων στις ζώνες απόλυτης προστασίας, στον πυρήνα δηλαδή των περιοχών Natura, διάταξη η οποία αποσύρθηκε μετά από αντιδράσεις και η συγκεκριμένη δραστηριότητα μεταφέρθηκε στην τρίτη ζώνη. Το καλοκαίρι του 2022 σε ένα άλλο νομοσχέδιο του υπουργείου, για την απλοποίηση των διαδικασιών περιβαλλοντικής αδειοδότησης έργων ΑΠΕ, η δυνατότητα εξορυκτικών δραστηριοτήτων μεταφέρεται από την τρίτη στην δεύτερη ζώνη των Natura (αρκεί η είσοδος του λατομείου ή του μεταλλείου να βρίσκεται έξω από αυτήν!). Ενώ το κεφάλαιο του σχεδίου νόμου που επιτρέπει βαριές χρήσεις σε προστατευόμενες περιοχές (όπως έργα ΑΠΕ, δίκτυα μεταφοράς ενέργειας και οργανωμένες τουριστικές εγκαταστάσεις) αποσύρεται λόγω και πάλι αντιδράσεων. Την άνοιξη του 2021 ένα άρθρο (219) το οποίο μπαίνει εμβόλιμο σε ένα σχέδιο νόμου για τα δημόσια έργα και τις δημόσιες συμβάσεις προβλέπει ότι μέχρι να ολοκληρωθούν οι Ειδικές Περιβαλλοντικές Μελέτες για τις περιοχές Natura μπορούν να ορίζονται, μέσα στις τελευταίες, υποπεριοχές για ήπια αναπτυξιακά έργα δημοσίου συμφέροντος. Παρά τη διαδίκτυακή συγκέντρωση

τριάντα χιλιάδων υπογραφών και την ορόφω-νη αρνητική γνωμοδότηση της Επιτροπής Φύση 2000, του επίσημου γνωμοδοτικού οργάνου του κράτους για την προστασία της βιοποικι-λότητας, το νομοσχέδιο ψηφίστηκε. Έχοντας αυτά κατά νου, αναρωτιόμαστε για ένα άρθρο γνώμης του στην Καθημερινή όπου έγραφε να κρατάμε μικρό καλάθι για τις ρυθμίσεις νομο-σχεδίων που αποσύρονται. «Η εμπειρία μιλάει... Κάποιες ρυθμίσεις που αποσύρονται από κάποια νομοσχέδια θα εμφανιστούν σε ένα άλλο νομο-σχέδιο. Το είχαμε δει αυτό με το παράδειγμα του αιγιαλού, όπου είχε γίνει πολύ μεγάλος ντόρος, με διαφορετικές κυβερνήσεις, και της ΝΔ και του ΣΥΡΙΖΑ, όπου οι ρυθμίσεις που είχαμε δει μέσα σε ένα ενιαίο νομοθέτημα έρχονταν σπασμένες, σιγά-σιγά, μέσα σε άλλα νομοσχέδια. Για να μην έρθει ένα νομοσχέδιο για τον αιγιαλό. Αυτή είναι μια πρακτική που δυστυχώς υπάρχει. Όπως και αυτά τα πολυνομοσχέδια σκούπες, είναι κάτι που το έχουμε δει από κυβερνήσεις όλων των απο-χρώσεων. Αυτό είναι κακή νομοθέτηση. Και υπο-τίθεται ότι πριν από λίγα χρόνια είχαν πει ότι θέλουμε να βάλουμε ένα τέλος στις ρυθμίσεις σε άσχετα νομοσχέδια. Δεν έγινε τίποτα. Ειδικά για το περιβάλλον υπάρχει ένα επιπλέον πρόβλημα. Για πολλά ζητήματα περιβάλλοντος νομοθετούν γι' αυτά άλλα υπουργεία. Για παράδειγμα, τα νο-μοσχέδια του υπουργείου Ανάπτυξης έχουν πάρα πολλές φορές διατάξεις που αφορούν περιβαλ-λοντικά ζητήματα. Του υπουργείου Τουρισμού, πολεοδομικά που σχετίζονται με τον τουρι-σμό. Υπάρχει μια πολυδιάσπαση της νομοθέτησης που σου δείχνει ότι δεν υπάρχει μια κεντρική στρατηγική και το κάθε υπουργείο λειτουργεί με άξονα αυτό που θεωρεί ότι πρέπει να γίνει».

Νομοσχέδια και δημόσια διαβούλευση

Ρωτάμε αν η τεχνική και δυσνόητη γλώσσα των μελετών και των νομοσχεδίων είναι ένας παρά-γοντας που δυσκολεύει την παρακολούθηση των περιβαλλοντικών θεμάτων, αποτρέποντας τον κόσμο από πιο ενεργή ενσασχόληση. Ο Γ. Λιάλιος θέτει το θέμα της έλλειψης ουσιαστικής διαβού-λευσης. «Το πρόβλημα δεν είναι τόσο η νομική

γλώσσα όσο η έλλειψη ουσιαστικής διαβούλευσης με τις τοπικές κοινωνίες για όλα τα έργα. Όταν λέω ουσιαστική διαβούλευση, εννοώ διαβούλευ-ση στο επίπεδο του σχεδιασμού και όχι αφότου ληφθεί η απόφαση. Είναι χρήσιμη και αυτή γιατί άμα ξέρεις τί έχει αποφασιστεί μπορείς να πα-ρακολουθήσεις την υλοποίησή του, αν θα γίνει σωστά ή αν θα γίνει κάτι άλλο. Εγώ θα ήθελα περισσότερη ουσιαστική διαβούλευση με τις το-πικές κοινωνίες. Θα μου πεις, θα εμπλακούν οι τοπικές κοινωνίες; Γιατί πολλές φορές μου λένε από την αυτοδιοίκηση ότι οργανώνουν κάτι και έρχονται τα ίδια 10-20 άτομα που είτε είναι πολι-τικά ενεργά, είτε είναι πολύ ευαισθητοποιημένοι πολίτες. Βέβαια, είναι άλλο να προσφέρεται η διαβούλευση και να μην συμμετέχει ο κόσμος και άλλο να μην σου προσφέρεται καθόλου».

Τα απάτητα βουνά

Ενώ οι Ειδικές Περιβαλλοντικές Μελέτες και η αναθεώρηση των χωροταξικών σχεδίων καθυ-στερούν, το υπουργείο Περιβάλλοντος ασκεί επικοινωνιακή (και σίγουρα όχι φιλοπεριβαλλο-ντική) πολιτική εργαλειοποιώντας κάποια επι-σημονικά προγράμματα, ονοματίζοντάς τα με ευφάνταστους τίτλους όπως είναι τα «απάτητα βουνά». «Όταν το πανεπιστήμιο Ιωαννίνων έκα-νε την ερευνητική εργασία του, δεν την έκανε με σκοπό αυτή να νομοθετηθεί για λογαριασμό του υπουργείου Περιβάλλοντος. Παρουσιάσαμε την δουλειά τους στην Καθημερινή, τότε τις ονομάζαμε Περιοχές Άνευ Δρόμων (ΠΑΔ), έτσι τις ονόμαζαν και αυτοί. Ήρθε μετά το υπουργείο Περιβάλλοντος και λέει μου αρέσει, να το υιοθε-τήσω. Εντάξει, δεν είναι απαραίτητα κακό. Στην πράξη όμως, αυτό που έγινε είναι τα απάτητα βουνά να έχουν κάποιους αστερίσκους. Πρώτον, δεν είναι καθεστώς προστασίας, είναι κάτι μετα-βατικό. Ό,τι μπαίνει στα απάτητα βουνά μπαίνει για δύο χρόνια. Δεν είναι για πάντα. Δεύτερον, δεν ακολουθήθηκε ο κατάλογος του πανεπιστη-μίου, δεν πήραν τις πρώτες 20-30 περιοχές του πανεπιστημίου και είπαν θα τις κηρύξουμε όλες. Εκτός από τις μεγαλύτερες – που μπήκαν όντως όλες –, δείχνει να υπάρχει μια επιλογή από εκεί

και κάτω, της μορφής θα βάλω αυτήν. Γιατί αυτήν και όχι την άλλη; Αυτό δημιουργεί κάποια ερωτήματα. Επίσης, έχει δεχθεί κάποια κριτική από τα αριστερά να το πούμε έτσι σε εισαγωγικά, από περιβαλλοντικές οργανώσεις, ότι κάποιες από τις περιοχές που έχουν ενταχθεί στις ΠΑΔ του πανεπιστημίου δεν είναι περιοχές απαραίτητα σημαντικές για την βιοποικιλότητα. Το ότι δεν έχουν όρόμους δεν σημαίνει ότι έχουν και τόσο υψηλή αξία για να υπάρξει μια ριζική απαγόρευση. Δεν θεωρώ ότι είναι μια κακή πρωτοβουλία. Το ότι χρησιμοποιείται επικοινωνιακά αυτή είναι η πολιτική, δεν με ενδιαφέρει αυτό το κομμάτι. Ο σκοπός αγιάζει τα μέσα λέμε μερικές φορές. Όποιος το έκανε ας το προβάλλει και ας αυτοπροβληθεί. Έχω όμως πολλές ενστάσεις για τον τρόπο που υλοποιήθηκε».

Μία ανομολόγητη απορία όσων αγωνίζονται ενάντια στη λεηλασία της φύσης είναι με ποιον τρόπο και σε ποιον βαθμό αυτοί οι αγώνες συνυπολογίζονται σε κεντρικό πολιτικό επίπεδο. «Είναι ένας συνδυασμός, πόσο επηρεάζουν αυτά τα κινήματα σε τοπικό επίπεδο, πόσο θα φτάσουν στους τοπικούς βουλευτές που υπάρχουν, και από εκεί και έπειτα πόση δημοσιότητα θα δοθεί. Αν κάτι έχει δυνατές ρίζες στην τοπική κοινωνία, νομίζω ότι έχει πιο πολλές πιθανότητες να πετύχει κάτι πολιτικά. Εγώ πιστεύω ότι αν θέλεις να πετύχεις κάτι πρέπει να είσαι πολύ καλά διαβασμένος, πρέπει να είναι τεκμηριωμένο αυτό που θα διεκδικήσεις. Τα τελευταία δύο χρόνια επειδή έχει ασκηθεί κριτική στο υπουργείο Περιβάλλοντος ότι αδειοδοτεί τα πάντα, έχουν κοπεί και κάποια έργα. Το πιο εμβληματικό ήταν εκείνο με τις βραχονοσίδες. Για να φτάσει να ακυρωθεί ένα έργο πάει να πει ότι έγινε μια δουλειά και από τις τοπικές κοινωνίες και τις υπηρεσίες. Πολλές φορές, οι τοπικές κινήσεις καπελώνονται από κάποιον υποψήφιο δήμαρχο και μετά αν χρωματιστούν τίθεται η αξιοπιστία τους εν αμφιβόλω».

Όσο για τις δικές του σκέψεις, στον βαθμό που έχει εμπλακεί με την δημοσιογραφική καταγραφή τοπικών περιβαλλοντικών αγώνων αλλά και με τις νομοθετικές πρωτοβουλίες των

υπουργικών γραφείων; «Ομολογώ ότι έρχομαι σε αμηχανία όταν καλύπτοντας τις αντιδράσεις απέναντι σε ένα αιολικό πάρκο τυχαίνω απέναντι σε ανθρώπους που μου λένε ότι η αιολική ενέργεια είναι ένα ψέμα και μια κακή μορφή ενέργειας. Προφανώς όταν αναπτύσσεται μια βιομηχανία αυτή έχει συμφέρον να έχει οικονομικό όφελος. Δεν ζούμε στην παραμυθένια χώρα. Δεν μπορώ να δεχθώ ότι το να εκμεταλλευτείς τη δύναμη του ανέμου για να παράγεις ενέργεια ότι είναι κάτι κακό. Το ότι έχει περιθώρια βελτίωσης, έχει. Όταν ακούω αφοριστικές αντιδράσεις μουδιάζω. Δεν μπορούμε να αναθεωρήσουμε όλα τα είδη παραγωγής ενέργειας και να τα καταργήσουμε, ο καθένας να έχει ένα ανεμιστηράκι στην αυλή του. Είναι ωραίο να το κάνεις για τον εαυτό σου. Η αυτοπαραγωγή δεν έχει ενισχυθεί, είναι δίκαιη η κριτική που ασκείται ότι προωθούνται τα μεγάλα αιολικά έργα και όχι η αυτοπαραγωγή. Ωστόσο, θεωρώ ότι είναι λάθος να αφορίζεις απέναντι σε μια τεχνολογία. Μια τεχνολογία έχει θετικά και αρνητικά. Και έχοντας πάει στην Πτολεμαΐδα και στα λιγνιτοχώρια, οι συνθήκες είναι τραγικές. Και δεν το θέτω σαν επιχείρημα αντιφατικό. Ας κοιτάσουμε πώς θα κάνουμε τις τεχνολογίες μας καλύτερες».

Η κουβέντα μας κλείνει με ένα σουμάρισμα των περιεχομένων των περιβαλλοντικών κινημάτων του σήμερα. «Τα τελευταία χρόνια βλέπω ότι τα κινήματα που αναπτύσσονται ασχολούνται πιο πολύ με αυτά τα θέματα, ίσως γιατί τα υπόλοιπα θέματα έχουν κάπως αντιμετωπιστεί. Οι παράνομες χωματερές είναι πολύ λιγότερες, ας μην μπούμε στο θέμα κατά πόσο είναι σωστή η διαχείριση των απορριμμάτων στην Ελλάδα, δεν είναι. Τις τοπικές κοινωνίες φαίνεται να τις απασχολεί πιο πολύ το θέμα των αιολικών, ούτε καν των άλλων ΑΠΕ, των φωτοβολταϊκών. Παρόλο που με τα φωτοβολταϊκά χάνεται καλλιεργήσιμη γη. Ούτε με τα υδροηλεκτρικά, παρόλο που για κάποια μεγάλα υδροηλεκτρικά είναι μια πολύ μεγάλη επέμβαση στο περιβάλλον. Έχει επικεντρωθεί στα αιολικά, ίσως επειδή είναι πάρα πολύ μεγάλα τα πρότζεκτ και πάρα πολλές οι αδειοδοτήσεις που ανησυχούν τον κόσμο ότι θα αλλάξει κάτι για πάντα».

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Τα δέντρα πεθαίνουν όρθια

Ευρωπαϊκά δάση και δασική διαχείριση

Του Τάσου Κ.

ΔΑΣΗ

ΔΑΣΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ

Η αγωνία που ενέπνευσε αυτή τη σειρά κειμένων είναι η αγωνία για την κατάσταση και το μέλλον των δασών στο ελληνικό χώρο και ευρύτερα. Τα εκτεταμένα και πρωτοφανή φαινόμενα ξήρανσης κωνοφόρων αλλά και φυλλοβόλων δασών τα τελευταία 20 χρόνια σε όλο το βόρειο ημισφαίριο, ο θάνατος των πλατανιών στην Ανατολική Μεσόγειο, που υπήρξε και το θέμα του προηγούμενου κειμένου, η επανεμφάνιση της ξήρανσης της ελάτης σε όλο το ελλαδικό χώρο τον τελευταίο χρόνο και η υπερβάλλουσα θνησιμότητα της ερυθρελάτης και της δασικής πεύκης στην κεντρική Ευρώπη την τελευταία πενταετία ήταν οι αφορμές για να μιλήσουμε για την σημερινή ανησυχητική κατάσταση των δασών. Στόχος του κειμένου είναι να πάμε ένα βήμα παραπέρα από τον εύκολο αφορισμό που έγινε κοινός στις μέρες μας (για όλα φταίει η κλιματική αλλαγή) και να βάλουμε στο κάδρο της συζήτησης και της απόδοσης ευθυνών τις λογικές δασικής εκμετάλλευσης που εφαρμόζονται αλλά και την ίδια τη δασολογική επιστήμη από την οποία εκπηγάζουν. Στο παρόν κείμενο θα εστιάσουμε στην κατάσταση που επικρατεί στην Ευρώπη και ειδικότερα στην Γερμανία, στη χώρα που γεννήθηκε η δασολογική επιστήμη τον 18ο αιώνα και αποτέλεσε το παράδειγμα για όλον τον κόσμο της «επιστημονικής» διαχείρισης των δασών. Μια επικράτεια που σε λιγότερο από 3 χρόνια έχασε σχεδόν το 3% της συνολικής δασικής της έκτασης από φαινόμενα μαζικής ξήρανσης. Σε επόμενα κείμενα ευελπιστούμε να ασχοληθούμε με την ελληνική περίπτωση, η οποία μπορεί να έχει αρκετά κοινά αλλά έχει και σημαντικές ιδιαιτερότητες σε σχέση με την κεντροευρωπαϊκή. Τέλος να σημειώσουμε ότι ο συγγραφέας του κειμένου είναι ερασιτέχνης και όχι ειδικός. Παρότι έχει περάσει την πόρτα της δασολογικής σχολής, ούτε έγινε, ούτε θέλησε να γίνει επαγγελματίας δασολόγος.

Περί της ιστορίας και της σημερινής κατάστασης των ευρωπαϊκών δασών

Η μορφή και η κατάσταση των δασών στην Ευρώπη στις μέρες μας είναι αποτέλεσμα αιώνων δασικής εκμετάλλευσης. Τα μεγάλα ομοιογενή

δάση κωνοφόρων, που είναι ο χαρακτηριστικός τύπος των ευρωπαϊκών δασών, δεν θα μπορούσαν να υπάρχουν ως τέτοια – παρά μόνο ως εξαιρέσεις – σε μια φυσική μορφή. Είναι κατεξοχήν ανθρωπογενή δάση, προϊόντα των συστηματικών αναδασώσεων των τριών τελευταίων αιώνων, της φυσικής αναγέννησης εγκαταλελειμμένων καλλιεργήσιμων εκτάσεων και βοσκοτοπιών τον τελευταίο αιώνα, της δασικής διαχείρισης με σκοπό τη μεγιστοποίηση της παραγωγής ξυλείας και τέλος της συστηματικής καταστολής των πυρκαγιών. Παρθένα δάση ουσιαστικά δεν υπάρχουν εδώ και αιώνες, καθότι ο άνθρωπος έχει επέμβει δραστικά σε όλες τις διαθέσιμες περιοχές. Αν εξαιρέσουμε ελάχιστες απρόσιτες λόγω γεωμορφολογίας, στην Ελλάδα τέτοιοι τόποι είναι μετρημένοι στα δάκτυλα του ενός χεριού.

Μέχρι τα 1600 περίπου ένα πολύ μεγάλο ποσοστό των δασών της Ευρώπης έχει ξυλευθεί λόγω των διαρκώς αυξανόμενων αναγκών σε ξυλεία, για κάρβουνα, οικοδομή, ναυπηγική, καύσιμη ύλη, αλλά και λόγω των εκχερώσεων για καλλιεργήσιμες εκτάσεις και βοσκοτόπια. Αυτές οι ανάγκες σε συνδυασμό με μια κυρίαρχη αντίληψη που έβλεπε τα βουνά και τα άγρια δάση είτε ως μια απειλή που έπρεπε να κατακτηθεί και να εκπολιτιστεί, είτε ως ένα τόπο απ' όπου μπορούσαν να αντλούνται ανεξέλεγκτα φυσικοί πόροι, εξαφάνισε σχεδόν τα αρχέγονα δάση που κάποτε κάλυπταν την ευρωπαϊκή ήπειρο και τη μεσογειακή λεκάνη.

Γύρω στα 1700, αρχής γενομένης από τις γερμανικές χώρες, αρχίζει να αναγνωρίζεται το πρόβλημα της αποδάσωσης και παίρνονται οι πρώτες πρωτοβουλίες διαχείρισης των δασών. Υπό μια έννοια αυτή είναι και η αρχή της σύγχρονης δασολογίας, τότε οργανώνονται οι πρώτες συστηματικές αναδασώσεις, μπαίνουν κάποιοι νομικοί περιορισμοί στην ανεξέλεγκτη αποδάσωση και γίνονται οι πρώτες συστηματικές προσπάθειες ορθολογικής διαχείρισης των εναπομεινάντων δασών ώστε να εξασφαλιστεί αειφορική παραγωγή ξυλείας. Ωστόσο, η αποδάσωση ενισχύεται για σχεδόν άλλους

όυο αιώνες, καθώς η επέλαση της βιομηχανικής επανάστασης και η ραγδαία αύξηση του πληθυσμού, εκτοξεύουν τις ανάγκες για ξυλεία. Οι δύο παγκόσμιοι πόλεμοι είναι ένα ακόμη σημείο καμπής σε αυτήν τη διαδικασία αφήνοντας την κεντρική Ευρώπη σχεδόν γυμνή από δάση, ενώ παράλληλα σημειώνεται και η οριστική εξαφάνιση αρκετών μεγάλων θηλαστικών (του λύκου, της αρκούδας, του λύγκα) και η πληθυσμιακή συρρίκνωση των υπολοίπων σε λίγους απομωμένους θύλακες. Το μέγεθος του πλούτου της βιοποικιλότητας που χάνεται είναι αδύνατο να αποτιμηθεί.

Αυτή η τάση αρχίζει να αντιστρέφεται στα μέσα του 19ου αιώνα, φυτεύονται σε πιο μαζική κλίμακα εκτεταμένες περιοχές κατά βάση με κωνοφόρα δέντρα τα οποία θεωρήθηκαν πιο αποδοτικά οικονομικά, δημιουργούνται οι δασικές υπηρεσίες και τα ανάλογα πανεπιστημιακά τμήματα και γενικεύονται οι νομοθεσίες προστασίας. Στον 20ο πια αιώνα και ιδιαίτερα μετά το τέλος του Β' παγκοσμίου πολέμου, τα ποσοστά δασοκάλυψης αυξάνονται σημαντικά ως αποτέλεσμα τόσο των κρατικών πολιτικών αναδάσωσης και της οργανωμένης δασολογικής διαχείρισης, όσο και της ραγδαίας αστικοποίησης που αφήνει εγκαταλελειμμένες πολλές περιοχές που μέχρι πρότινος χρησιμοποιούνταν για καλλιέργειες και βοσκοτόπια, οι οποίες ή φυτεύονται ή αποικούνται μέσω της φυσικής αναγέννησης από παρακείμενα δάση.

Τα δάση της κεντρικής Ευρώπης και της Σκανδιναβίας μέχρι το μεσαίωνα αποτελούνται σε μεγαλύτερο βαθμό από φυλλοβόλα δέντρα στα χαμηλότερα υψόμετρα (κατά κύριο λόγο οξιάς, διάφορα είδη δρυός, σημύδας και λεύκης), ενώ στις ορεινές περιοχές φύτευται η ερυθρελάτη, το ελάτο και το πεύκο. Οι αναδάσώσεις που ήρθαν να αντικαταστήσουν τα χαμένα αρχέγονα δάση αλλάζουν σε μεγάλο βαθμό αυτό το καθεστώς. Στις περιοχές που φυσικά φύονταν φυλλοβόλλα δέντρα, φυτεύονται κωνοφόρα έξω από τις οικολογικές συνθήκες εξάπλωσής τους, με βασικά είδη την Νορβηγική ερυθρελάτη (*Picea abies*) και την δασική πεύκη

(*pinus silvestris*). Δέντρα με γρήγορη ανάπτυξη τα οποία χρειάζονται 40 με 80 χρόνια μέχρι να ξυλευθούν (σε αντίθεση με τα φυλλοβόλα που χρειάζονται το διπλάσιο χρόνο) και από τα οποία παράγεται η λεγόμενη στρόγγυλη ξυλεία η οποία είναι πιο αποδοτική οικονομικά. Παράλληλα, τα αυτοφυή δάση καλλιεργούνται συστηματικά με αραιώσεις, απομάκρυνση μη οικονομικά επιθυμητών ειδών και πριμοδότηση των κωνοφόρων. Αυτή η πρακτική συνεχίζεται αμείωτη μέχρι σήμερα με αποτέλεσμα τη δημιουργία τεράστιων μονοκαλλιιεργειών των παραπάνω ειδών.

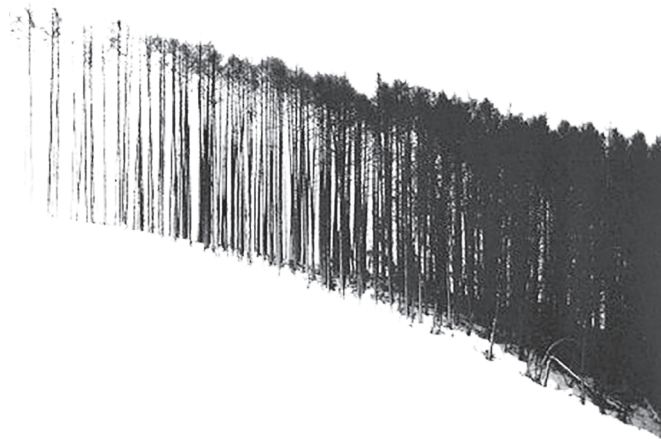
Ωστόσο, αυτές οι μονοκαλλιέργειες δασικών ειδών εκτός των οικολογικών ζωνών φυσικής εξάπλωσής τους, μόνο κατ' ευφημισμό μπορούν να ονομαστούν δάση. Γιατί το δάσος είναι πολλά παραπάνω από ένα σύνολο μεγάλων δέντρων, οι νέες μελέτες πάνω στο θέμα έρχονται σήμερα να συμφωνήσουν με την εμπειρική γνώση αρκετών αυτόχθονων/ιθαγενών πληθυσμών. Το δάσος συνιστά μια ολοκληρωμένη οικολογική κοινότητα/δίκτυο με αλληλεξαρτήσεις, συμβιωτικές σχέσεις και ανταγωνισμούς που εκτός από το μεγάλα δέντρα, περιλαμβάνει όλη τη βιολογία του τόπου, τα φυτά του υποορόφου από τους θάμνους μέχρι τις πόες, τα θηλαστικά, τα ερπετά και τα έντομα που το κατοικούν, αλλά και όλους τους μικροοργανισμούς βακτήρια και μύκητες που ζουν στο υπέδαφος. Ο κάθε οργανισμός επιτελεί μια συγκεκριμένη οικολογική λειτουργία σε αυτή την κοινότητα και είναι τελικά οι σχέσεις τους που κάνουν το δάσος, δάσος. Είναι προφανές, ότι οι μονοκαλλιέργειες και ειδικά αυτές εισαγόμενων ειδών, δεν μπορούν να παράξουν αυτού του είδους τις σχέσεις. Γι' αυτό το λόγο και είναι πολύ πιο φτωχές από άποψη βιοποικιλότητας και πολύ λιγότερο ανθεκτικές στις φυσικές καταστροφές από τα αυτοφυή και διαφοροποιημένα (δηλαδή με περισσότερα από ένα κυρίαρχα είδη) δάση.

Στις μέρες μας σχεδόν το 35% της επιφάνειας της Ευρώπης καλύπτεται σήμερα από δάση. Το 46% από κωνοφόρα, το 37% από φυλλο-

βόλα και το 17% από μεικτά δάση. Το 75% εξ αυτών θεωρούνται παραγωγικά δάση, δηλαδή διαχειρίζονται συστηματικά για την παραγωγή ξυλείας. Το 66% των δασών είναι αποτέλεσμα φυσικής αναγέννησης και εξάπλωσης, ενώ το υπόλοιπο ποσοστό είναι φυτεμένο, με το τελευταίο νούμερο να είναι κατά πολύ μεγαλύτερο στις χώρες της κεντρικής Ευρώπης. Παράλληλα, τα ευρωπαϊκά δάση έχουν αυξηθεί κατά 9% τα τελευταία 30 χρόνια, με το ρυθμό όμως αύξησης να είναι μειωμένος την τελευταία δεκαετία λόγω της ανησυχητικής εξάπλωσης των φαινομένων ξήρανσης και αποφύλλωσης. Σύμφωνα με τις επίσημες πηγές ένα ποσοστό κοντά στα 20% των δασών αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα τέτοιου είδους, ενώ ένα 3% θεωρείται σχεδόν κατεστραμμένο.

Η αυξημένη θνησιμότητα των δασικών δέντρων έχει μελετηθεί αρκετά τα τελευταία χρόνια. Το φαινόμενο είναι πολυσύνθετο και η κάθε περίπτωση έχει τις ιδιαιτερότητές της. Οι βασικοί παράγοντες που έχουν δείχθει ότι συνδέονται με την αυξημένη θνησιμότητα είναι η ξηρασία, οι καύσωνες, οι πολύ ισχυροί άνεμοι, οι βαριές χιονοπτώσεις, τα φλοιοφάγα έντομα, ορισμένα παθογόνα και μύκητες, οι φωτιές και η μόλυνση. Υπάρχει μια τάση να αποδίδονται όλες οι φυσικές καταστροφές στην κλιματική αλλαγή, μια τάση που ίσως μπορεί να εξηγήσει βραχυπρόθεσμα ορισμένα γεγονότα – για παράδειγμα υπάρχει σίγουρα μια σαφή σύνδεση μεταξύ της ξηρασίας και της αύξησης του πληθυσμού των φλοιοφάγων εντόμων και τελικά της θνησιμότητας. Ωστόσο, αυτή η εξήγηση αφήνει έντεχνα και καθόλου τυχαία εκτός κάδρου τις μεγάλες ευθύνες της δασικής διαχείρισης που παρήγαγε μεγάλες ομοιόμορφες και τελικά μη ανθεκτικές μονοκαλλιέργειες κωνοφόρων.

Υπάρχουν όμως και αντίθετες φωνές. Εδώ και 20 τουλάχιστον χρόνια, υπό το φως των νέων θεωριών για το δάσος και το βάρος των φαινομένων μαζικών φαινομένων ξήρανσης, περιβαλλοντικά κινήματα αλλά και μια μερίδα δασολόγων, θέτουν σε κριτική το κυρίαρχο

μοντέλο διαχείρισης και ρίχνουν εκεί σημαντικό μερίδιο της ευθύνης για τις σημερινές καταστροφές. Ωστόσο είναι τέτοια τα συμφέροντα της βιομηχανίας ξυλείας και η πρόσδεση των δασικών υπηρεσιών με αυτά που είναι αρκετά δύσκολο οι πιο προωθημένες προσεγγίσεις να βρουν ευρεία εφαρμογή. Επίσης είναι ανησυχητικό ότι στο παιχνίδι μπαίνουν σταδιακά και οι μεγάλες εταιρίες βιοτεχνολογίας που υπόσχονται γενετική βελτίωση των ειδών ώστε να είναι πιο ανθεκτικά στην ξηρασία και τα παθογόνα. Ήδη στην Κίνα εδώ και 20 χρόνια φυτεύονται μαζικά γενετικά τροποποιημένες λεύκες και πεύκα, ενώ ανάλογα πειράματα βρίσκουν και στις ΗΠΑ. Τα επιχειρήματα υπέρ είναι γνωστά, πιο γρήγορη παραγωγή ξύλου, ανθεκτικότητα στις ασθένειες και δέντρα που απορροφούν περισσότερο διοξείδιο του άνθρακα. Βλέπουμε και εδώ τη φιλολογία περί κλιματικής αλλαγής να χρησιμοποιείται για να καλύψει εγκληματικές περιβαλλοντικά πρακτικές με μεγάλο κερδοφόρο ορίζοντα και στην πραγματικότητα άγνωστες συνέπειες στη βιόσφαιρα.

Το γερμανικό παράδειγμα

Στην Γερμανία, από το 2018 μέχρι τις αρχές του 2022, περισσότερα από 3 εκ. στρέμματα δασικών εκτάσεων έχει ξεραθεί. Το νούμερο αυτό αντιστοιχεί στο 3% των δασών της χώρας, ενώ ανάλογη είναι η κατάσταση στις περισσότερες χώρες της κεντρικής Ευρώπης (Τσεχία,

Αυστρία, Ελβετία, Σλοβακία κτλ.). Ταυτόχρονα, το μεγαλύτερο ποσοστό των δασών βρίσκονται σε κατάσταση υπερβολικού stress λόγω διαφόρων παραγόντων, που κατά πάσα πιθανότητα πυροδοτήθηκαν από την ξηρασία εκείνων των χρόνων. Οι περισσότερες εκτάσεις αφορούν κυρίως δάση ερυθρελάτης και δασικής πεύκης και δευτερευόντως δάση οξιάς και όρυός. Αυτή η κατάσταση έχει σοκάρει το κοινό και τους ειδικούς και έχει εγείρει σκληρά ερωτήματα πάνω στις μεθόδους δασικής διαχείρισης, σε μια χώρα η οποία εφάρμοζε και αποτέλεσε παγκόσμιο παράδειγμα για την «επιστημονική» δασική διαχείρισή της.

Τα δάση στη Γερμανία καλύπτουν περίπου το 1/3 της επιφάνειας της, περίπου τα μισά ανήκουν σε ιδιώτες (μεγάλοι και μικροί ιδιοκτήτες γης, οικογενειακές πρώην φάρμες και εμπορικές εταιρικές καλλιέργειες) και τα υπόλοιπα στους δήμους και τα επιμέρους κρατίδια. Αξίζει να σημειώσουμε ότι η σημερινή κατάσταση των δασών προέρχεται σε μεγάλο βαθμό από τη δημιουργία μαζικών μονοκαλλιεργειών κωνοφόρων που έγιναν τα χρόνια μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο τόσο σε δημόσιες όσο και ιδιωτικές γαίες. Φυτεύτηκαν κατά κύριο λόγο ερυθρελάτες και δευτερευόντως δασικά πεύκα σε όλες τις περιοχές, χωρίς να ληφθεί υπόψη ότι τα δέντρα βρισκόταν ως επί το πλείστον εκτός των φυσικών οικολογικών ζωνών εξάπλωσής τους. Έτσι η ερυθρελάτη που κανονικά φυτεύεται σε υγρές και παγωμένες περιοχές των βουνών πάνω από τα 1.100 μ., φυτεύτηκε παντού ακόμη και σε σχεδόν μηδενικά υψόμετρα. Αυτές οι μονοκαλλιέργειες έγιναν τόσο σημαντικές για την γερμανική οικονομία από το επίπεδο του κράτους μέχρι το επίπεδο του νοικοκυριού ώστε έγιναν γνωστές ως «brotbaums» ή «δέντρα του ψωμιού». Τις πρώτες δεκαετίες μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο οι μονοκαλλιέργειες πηγαίνουν αρκετά καλά καθώς το κλίμα ήταν πιο κρύο και πιο υγρό, ωστόσο η αύξηση της θερμοκρασίας και κυρίως των επεισοδίων ξηρασίας που ακολουθούνται από έκρηξη των πληθυσμών των φλοιοφάγων εντόμων τα τελευταία χρόνια,

τις έχει φέρει στη δραματική κατάσταση που περιγράψαμε παραπάνω.

Απέναντι σε αυτήν την κατάσταση, όλοι συμφωνούν ότι χρειάζεται μια νέα προσέγγιση, αλλά υπάρχει μεγάλη διαφωνία στο ποια θα πρέπει να είναι αυτή. Από τη μια υπάρχουν οι πιο ριζοσπαστικές φωνές, δασολόγοι και περιβαλλοντικά κινήματα, που θεωρούν ότι το προηγούμενο μοντέλο προώθησης μονοκαλλιεργειών εμπορικά εκμεταλλεύσιμων δασικών ειδών, είναι τελικά αποτυχημένο και το υποδεικνύουν ως βασική αιτία πίσω από το μαρασμό των σημερινών δασών. Στον αντίποδα προτείνουν μια μέθοδο που συμπυκνώνεται αφενός στη λογική «ας αφήσουμε τη φύση να κάνει τη δουλειά της» και αφετέρου στην ελαχιστοποίηση της ανθρώπινης παρέμβασης στο ελάχιστο αναγκαίο επίπεδο που θα εξασφαλίζει τις κοινωνικές ανάγκες για ξύλο, οι οποίες με τη σειρά τους θα πρέπει να τεθούν σε νέα βάση. Πράγμα που σημαίνει, να αφεθούν οι κατεστραμμένες εκτάσεις να ανακάμψουν από μόνες τους μέσω της φυσικής αναγέννησης ιθαγενών ειδών και οι παρεμβάσεις αναδάσωσης να ελαχιστοποιηθούν μόνο στις περιπτώσεις που δεν μπορεί να προχωρήσει η φυσική αναγέννηση. Επιχειρηματολογούν ότι τα αυτοφυή, τα μεικτά (με περισσότερα από ένα είδη) και τα μη-διαχειριζόμενα δάση, ακόμη και αν αντιμετωπίζουν γεγονότα ξήρανσης και αποψύλλωσης αποδεικνύονται πολύ πιο ανθεκτικά από τις καλλιέργειες. Γεγονός που αποδέχονται ακόμη και οι πιο ένθερμοι υποστηρικτές των μονοκαλλιεργειών κωνοφόρων. Επιπλέον υποστηρίζουν ότι η δασολογική επιστήμη αντί να υποκαθιστά τις φυσικές διαδικασίες αναγέννησης, θα πρέπει να τις μελετήσει και να παραδειγματιστεί από αυτές. Και ο μόνος όρμος για αυτό είναι: να αφήσουμε τη φύση να κάνει τη δουλειά της μετά από μια καταστροφή.

Από τη άλλη πλευρά πλήθος συστημικών δασολόγων υποστηρίζουν τα αντίθετα. Ουσιαστικά λένε ότι αν θέλουμε να διατηρηθεί σταθερή η παραγωγή ξύλου στα σημερινά επίπεδα και να επιτύχουν οι κλιματικοί στόχοι που έχουν τεθεί

θα πρέπει να διπλασιαστούν τα επόμενα χρόνια οι δεντροφυτεύσεις, αλλά αυτή τη φορά με νέα είδη πιο ανθεκτικά στην ξηρασία και τα παθολόγια, ακόμη και αν πρόκειται για είδη από άλλες ηπείρους ή ακόμη και γενετικά τροποποιημένα. Τα συμφέροντα εδώ είναι πολύ μεγάλα, ο κύκλος εργασιών της βιομηχανίας ξύλου στη Γερμανία φτάνει τα 170 δις και περίπου 1,1 εκ. εργαζόμενοι/ες απασχολούνται στους κόλπους της. Το που θα καταλήξει αυτή η διαμάχη στη Γερμανία δεν είναι ξεκάθαρο. Αν και η πιο ριζοσπαστική θέση φαίνεται να κερδίζει πόντους στην κυβέρνηση, το πιο πιθανό είναι ότι θα δοκιμαστούν και οι δύο προσεγγίσεις, ειδικά αν λάβουμε υπόψη ότι τα μισά περίπου δάση είναι ιδιωτικά και γίνονται αντιληπτά από τους ιδιοκτήτες τους ως μηχανές παραγωγής ξύλου.

Σημείωση για τη δασολογία

Ακόμη και σήμερα, παρά την αυξανόμενη γνώση πάνω στην οικολογία και την ευρύτερη σημασία του δάσους, η δασολογία ως εφαρμοσμένη επιστήμη παραμένει προσκολλημένη σε μια αντίληψη που βλέπει το δάσος ως ξυλοαπόθεμα το οποίο διαχειρίζεται κατά βάση με μια επιχειρηματική νοοτροπία. Ο βασικός στόχος της διαχείρισης παραμένει η μεγιστοποίηση της σειφορικής παραγωγής ξύλου και οι δασολόγοι (ιδίως στις μεγάλες ξυλοπαραγωγικές χώρες) έχουν συνδέσει αξεδιόλυτα με τα επιχειρηματικά συμφέροντα της βιομηχανίας ξύλου. Αυτή η προσέγγιση έχει βρει σήμερα τα όρια της στην ιδιαίτερα ανησυχητική κατάσταση στην οποία έχει περιέλθει ένα σημαντικό ποσοστό των «επιστημονικά διαχειριζόμενων δασών» των ανεπτυγμένων κρατών, με εκτεταμένα φαινόμενα ξήρανσης και αποψύλλωσης σε τέτοιο βαθμό που δεν έχει παρατηρηθεί ξανά στη σύγχρονη ιστορία. Αν λοιπόν θέλουμε να συνεχίσουμε να έχουμε ανθεκτικά δάση, τα οποία θα μπορούν να επιτελούν τις σημαντικές οικολογικές και κοινωνικές τους λειτουργίες, θα πρέπει να θέσουμε υπό κρίση και τις ίδιες της λογικές συγκρότησης της δασολογικής επιστήμης και πρακτικής, η οποία

έχει σημαντικό μερίδιο ευθύνης για τη σημερινή κατάσταση. Και αυτό είναι δουλειά και των ίδιων των δασολόγων.

Επίλογος

Στις κοινωνίες που ζούμε η αναγκαιότητα εξαγωγής ξύλου από τα δάση είναι δεδομένη. Από αυτό προκύπτει ότι δεδομένη είναι και η αναγκαιότητα μιας δασικής διαχείρισης και πιο γενικά της δασολογικής επιστήμης. Χρειάζονται όμως νέες ριζοσπαστικές προσεγγίσεις που θα αποδεσμευτούν από την κυρίαρχη λογική που βλέπει το δάσος πρώτα και κύρια ως ξυλοαπόθεμα. Που θα απορρίψουν για πάντα εγκληματικές πρακτικές όπως η αποψιλωτική υλοτομία και η δημιουργία μονοκαλλιεργειών στη θέση αυτοφυών δασών, που θα αντιταχθούν στη λογική της ανθρώπινης παρέμβασης σε κάθε φυσική διαδικασία.

Σε πείσμα των ειδικών, σε πείσμα των εταιριών που κερδοσκοπούν, η φύση γνωρίζει καλύτερα από οποιαδήποτε δασολογική ή γενετική επιστήμη να κάνει τη δουλειά της. Μπορεί να αυτοαναπαράγεται, να επουλώνει τις πληγές και να αναγεννάται από τις μεγαλύτερες καταστροφές, όπως συμβαίνει από τότε που υπάρχει ζωή σε αυτόν τον πλανήτη. Αντί λοιπόν να παριστάνουμε τους μικρούς θεούς προσπαθώντας να υποκαταστήσουμε ή ακόμη χειρότερα να αντικαταστήσουμε τις φυσικές διαδικασίες με ανυπολόγιστες συνέπειες για το περιβάλλον και εμάς τους ανθρώπους ως αναπόσπαστο κομμάτι του, είναι προτιμότερο να αφήσουμε τη φύση όσο γίνεται μακριά από της παρεμβάσεις μας και ταπεινά να προσπαθήσουμε να διδαχθούμε από τις φυσικές διαδικασίες. Η γνώση για τη φύση, βρίσκεται στη φύση. Αυτή είναι μια παλιά ιδέα, κάποτε κοινή αντίληψη για ένα σωρό ιθαγενείς κοινότητες που έζησαν σε αρμονία με τη φύση και χάθηκαν κάτω από τη μπότα, τις μπουλντόζες και τα θέλητρα του πολιτισμένου ανθρώπου. Αυτήν τη γνώση σε ένα τελείως διαφορετικό πλαίσιο πια, αυτό του βιομηχανικού πολιτισμού, χρειάζεται σήμερα βιωματικά, εμπειρικά, φιλοσοφικά και επιστημονικά να επανοικειοποιηθούμε.

ΕΡΕΥΝΑ

Νερό χαμένο στην μετάφραση

Το υδατικό ζήτημα του θεσσαλικού κάμπου

Του Βαγγέλη Τ.

ΝΕΡΟ | ΘΕΣΣΑΛΙΚΟΣ ΚΑΜΠΟΣ | ΑΓΡΟΤΕΣ

Μεγάλωσα στην Θεσσαλία εκείνων των δεκαετιών όπου η φράση οι θεσσαλοί σε έναν θεό πιστεύουν, στο νερό και στον προφήτη αυτού τον Αχελώο συνόψιζε επάξια τη δημόσια αρθρογραφία αλλά και τις συζητήσεις στα καφενεία των караγκούνικων χωριών. Τα ξυπνητήρια του πατέρα τις πρώτες πρωινές ώρες για να πάει να ανοίξει τις βάνες για το πότισμα, ο νεροφόρος που όταν ερχόταν στην αυλή για να ειδοποιήσει ότι ήρθε η σειρά μας τύχαινε υποδοχής ταχυδρόμου-μιας-άλλης-εποχής, το πρόχειρο κολασιό στην σκιά των τσιμεντόλιθων και του ρυθμικού ήχου της πομόνας, βιωματικές αναμνήσεις εκείνης της εποχής. Από τη δεκαετία του '90 και έπειτα, κάθε επόμενη χρονιά θα έφερνε τα μαντάτα της ερημοποίησης του θεσσαλικού κάμπου. Τριαντακάτι χρόνια μετά, όση λάσπη και αν έχει κυλήσει στις βρύσες μας από την λίμνη Πλαστήρα Αύγουστο μήνα, ο καρδίτσιώτικος κάμπος εξακολουθεί να είναι σπαρμένος με υδρόφιλες

καλλιέργειες, τα έργα στήριξης των υδροφόρων λεκανών προχωρούν αργά, τα φράγματα και η (ακόμη μία) εκτροπή του Αχελώου φαντάζουν μοναδική λύση σε εκείνα τα μυαλά για τα οποία η φύση αποτελεί μία ανεξάντλητη πλουτοπαραγωγική πηγή η οποία υπάρχει για να καλύπτει τις ανάγκες του ανθρώπου και μόνο.

Η αλήθεια είναι ότι το ζήτημα νερό και θεσσαλικός κάμπος είναι επίπονο στην προσέγγισή του. Δεν αρχίζει και τελειώνει σε μια λιγότερο ή περισσότερο εύκολη θεωρητική προσέγγιση γιατί αποτελεί κομμάτι της κοινωνικής εμπειρίας όσων ζουν στους νομούς Καρδίτσας και Λάρισας (κατά βάση), ασχέτως της άμεσης ή της έμμεσης αλληλεπίδρασης που μπορεί να έχουν μαζί του. Εδώ θα μιλήσουμε για την εμπειρία του νομού της Καρδίτσας. Θα τεθούν ερωτήματα που συνήθως προσπερνιούνται σε μια μονοποικιλιακή δημόσια αρθρογραφία που πέρα από την εκτροπή του Αχελώου αρνιούνται μέχρι πρόσφατα να δει οτιδήποτε άλλο.

| Θεσσαλικός κάμπος Καρδίτσας. Φωτό / Αλέξης Αλεξανδρόης, @alexesalexandres.

Ο υδρόφιλος κάμπος

Η Θεσσαλία έχει ονομαστεί από αρχαιοτάτων χρόνων ο σιτοβολώνας της Ελλάδας. Παρόλο που ο κάμπος αποτελεί μόλις το 1/3 της συνολικής της έκτασης είναι αυτός που έχει δώσει ταυτότητα στην συγκεκριμένη γεωγραφική περιφέρεια. Η γεωργική έκταση υπολογίζεται σε περισσότερα από 4 εκατομμύρια στρέμματα. Ενώ κάποτε υπήρχε ένας μεικτός τρόπος καλλιέργειας, σήμερα ο κάμπος καταλαμβάνεται από μια εκτεταμένη παραγωγή υδρόφιλων καλλιεργειών όπως το βαμβάκι, το τριφύλλι και το καλαμπόκι, ενώ τα τελευταία χρόνια παρατηρείται και μια βαθμιαία επέκταση των δενδροκαλλιεργειών κυρίως στον νομό Λαρίσης.

Αναπόφευκτα από όλα αυτά τα στρέμματα τα 2,5 εκατομμύρια είναι πλημμελώς αρδευόμενα. Ο Σπύρος Παπαγρηγορίου, συντονιστής μελετών για τη διαχείριση των υδάτινων πόρων στην Θεσσαλία και στην Στερεά Ελλάδα σε ένα συνέδριο που διοργανώθηκε τον Μάρτιο στην Λάρισα από την Περιφερειακή Ένωση Δήμων και το Γεωτεχνικό Επιμελητήριο Κεντρικής Ελλάδας με τίτλο «Θεσσαλία και νερό: απειλές και ευκαιρίες», ανέφερε ότι σύμφωνα με την αναθεώρηση που έκαναν το 2018 οι υφιστάμενες ανάγκες άρδευσης στην Θεσσαλία αφορούσαν 2,5 εκ. στρέμματα με κάλυψη 524 κυβικά μέτρα/στρέμμα κάτι το οποίο έδινε μία συνολική ανάγκη νερού στα 1,31 δισ. κυβικά μέτρα. Σήμερα, 5 χρόνια μετά, η καινούργια αναθεώρηση παρουσιάζει μία, όχι μικρή, αύξηση των στρεμμάτων στα 2,83 εκ. (με κάλυψη 503 κ.μ./στρέμμα) και την συνολική ανάγκη νερού να έχει αυξηθεί στα 1,423 εκ. κ.μ.. Είναι εύλογο το ερώτημα που δημιουργείται, πώς γίνεται να λέγεται συνεχώς ότι η Θεσσαλία κινδυνεύει με ερημοποίηση αλλά την ίδια στιγμή οι υδρόφιλες καλλιέργειες μέσα σε μία πενταετία να αυξάνονται και αναπόφευκτα και οι ανάγκες σε νερό; Τελικά υπάρχει μια συγκεκριμένη διαχείριση στον κάμπο ή ο καθένας πράττει αυτοβούλως;

Η μεγαλύτερη ποσότητα διαθέσιμου νερού στην Θεσσαλία προέρχεται από τις γεωτρήσεις, 620 εκ. κ.μ.. Πρόκειται για μία κακή ποσοτική

κατάσταση λόγω της υπεράντλησης εδώ και δεκαετίες, με αποτέλεσμα πολλές γεωτρήσεις να φτάνουν μέχρι και τα 200 μέτρα στο υπέδαφος για να βρουν νερό. Άλλα 220 εκ. κ.μ. προέρχονται από τα (λίγα) έργα ταμίευσης που έχουν ολοκληρωθεί μέχρι τώρα. Αυτά τα επιφανειακά νερά δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν στο 100% – καθώς η οικολογική τους κατάσταση είναι πολύ κακή λόγω της υπεράντλησής του την θερινή περίοδο – παρά μόνο στο μισό τους, ένα όριο το οποίο συζητείται στην Ε.Ε. να αναθεωρηθεί προς τα επάνω (στο 70%). Βάσει λοιπόν των υπολογισμών το σύνολο των διαθέσιμων νερών είναι 800 εκ. κ.μ., με αποτέλεσμα μεταξύ ανάγκης και διαθεσιμότητας να προκύπτει ένα έλλειμμα 511 εκ. κ.μ.. Ο Παπαγρηγορίου αναφέρεται στην ανάγκη να μειωθούν οι απώλειες κατά την μεταφορά και να εξορθολογιστούν περαιτέρω οι μέθοδοι άρδευσης. «Στο τυπικό στρέμμα να φτάσουμε στα 450 κ.μ. τον χρόνο από τα 503 κ.μ. που είναι σήμερα», προσθέτει.

Ο ΤΟΕΒ Ταυρωπού

Οι ΤΟΕΒ είναι τοπικοί οργανισμοί έγγειων βελτιώσεων. Είναι αναγκαστικοί συνεταιρισμοί στους οποίους υποχρεούνται οι καλλιεργητές προκειμένου να διαχειριστούν μία αρδευτική δομή. Στον νομό της Καρδίτσας υπάρχουν δύο μεγάλοι ΤΟΕΒ, της Θεσσαλιωτιδός και του Ταυρωπού και πολύ άλλοι μικρότεροι. Εμείς εδώ θα μιλήσουμε για τον ΤΟΕΒ Ταυρωπού, όχι μόνο γιατί είναι ο μεγαλύτερος σε μέλη (7 χιλιάδες) και σε έκταση αρδευόμενων εκτάσεων αλλά και γιατί διαχειρίζεται ένα κρίσιμο δίκτυο από το οποίο καθορίζεται και το νερό το οποίο θα φτάσει στο νομό της Λαρίσης. Ο ρόλος του ΤΟΕΒ Ταυρωπού ξεπερνά μία απλή αρδευτική διαχείριση και αποκτά ευρύτερα πολιτικά χαρακτηριστικά.

Το ανοιχτό δίκτυο του Ταυρωπού

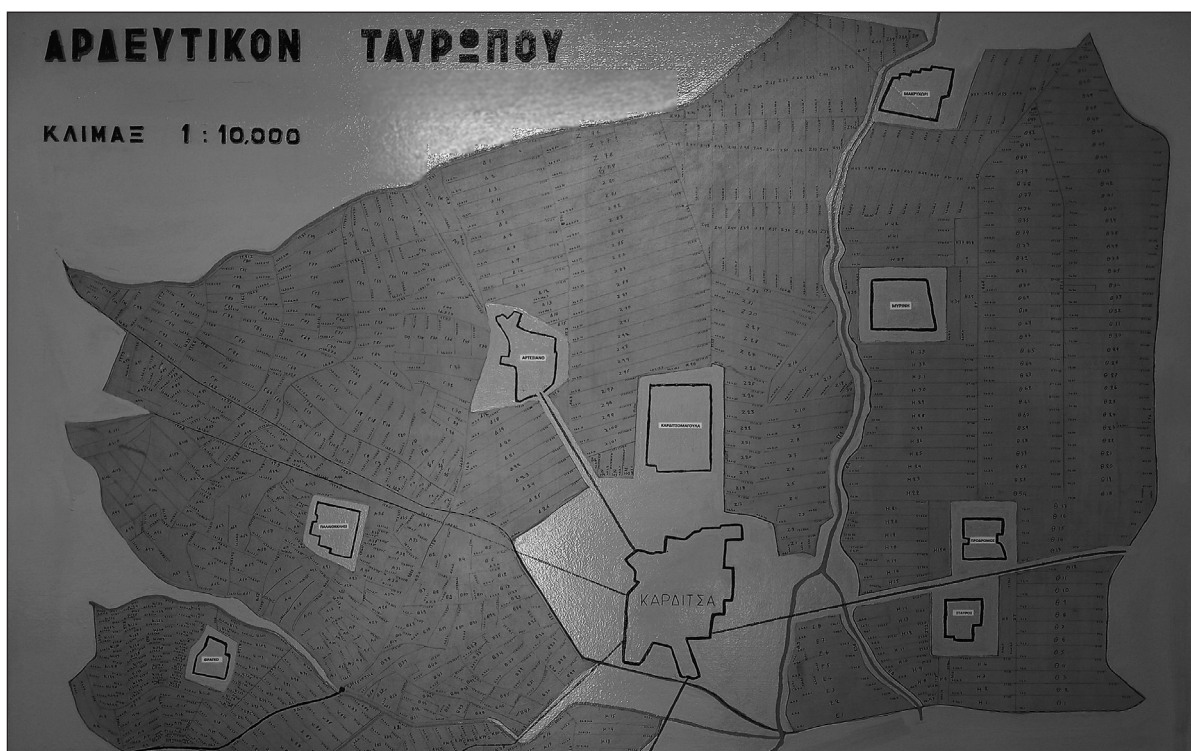
Το 70% του νερού που κυλά στον νομό Καρδίτσας αφορά την άρδευση. Οι δύο βασικοί ταμειούχες είναι η λίμνη Πλαστήρα και η λίμνη Σμοκόβου. Το νερό από την λίμνη Πλαστήρα

κατεβαίνει στην μικρή αναριθμιστική λίμνη, αφού περάσει από το υδροηλεκτρικό εργοστάσιο της ΔΕΗ, και από εκεί διοχετεύεται στο δίκτυο άρδευσης που διαχειρίζεται ο ΤΟΕΒ Ταυρωπού, μήκους 900 περίπου χιλιομέτρων. Γαβριάς, Καλέντζης, Καράμπαλη και μέσω μίας σειράς ανοιχτών τσιμεντένιων ή χωμάτινων καναλιών και διαφόρων ενδιάμεσων μικρών φραγμάτων εκτροπής, η έκταση που ποτίζεται με αυτόν τον τρόπο εκτείνεται από τα Κανάλια στα δυτικά, μέχρι το Αρτεσιανό στα βόρεια, τον Παλαμά και το Καρποχώρι στα ανατολικά. Το ανοιχτό δίκτυο του Ταυρωπού μέσα στις δεκαετίες του 1990 και του 2000 επεκτείνεται όλο και περισσότερο ανταποκρινόμενο στις απαιτήσεις των παραγωγών. «Όσο το νερό έφτανε σε πιο μακρινά σημεία τόσο εγκαθίστατο βαμβάκι. Γιατί αν δεν είχες νερό δεν θα μπορούσες να έχεις τόσο υδροβόρες καλλιέργειες, βαμβάκι, καλαμπόκι», σχολιάζει ο Παναγιώτης Καμινιώτης, γεωπόνος της Διεύθυνσης Αγροτικής Οικονομίας της Καρδίτσας και παραγωγός.

Ο τρόπος που δημιουργήθηκε αρχικά αυτό

το ανοιχτό δίκτυο κοιτούσε στην κατεύθυνση ποτίσματος με κατάκλυση. Με αυτόν τον αναχρονιστικό τρόπο ποτίσματος ελάχιστο νερό φθάνει στην καλλιέργεια. Εάν συνοπολογίσουμε και τις απώλειες που έχει ένα ανοιχτό δίκτυο από τσιμεντούλακα μπορούμε να έχουμε μια εικόνα του νερού που χάνεται σε μια περιοχή που οι υδρολογικές συνθήκες είναι οριακές. Υπάρχουν τεχνικά συγγράμματα που αναφέρουν ότι σε δίκτυα με ανοιχτό πότισμα και κατάκλυση οι απώλειες νερού μπορεί να φτάνουν και στο 75%, ενώ στο πότισμα με σταγόνα η αποτελεσματικότητα φθάνει μέχρι και το 90%. Για να γίνουν όμως τέτοιες βαθιές τομές στον αγροτικό τομέα χρειάζεται αφενός ενημέρωση, να αλλάξουν δηλαδή τα μυαλά που λένε ότι αφού το νερό περνάει μέσα από το χωράφι μου είναι δικό μου και μπορώ να το κάνω ότι θέλω. Και αφετέρου χρήμα για αλλαγή του εξοπλισμού, να αντικατασταθούν τα καρούλια και τα μπεκ με λάστιχα. Ένα κόστος που μπορεί να φτάσει και 100 ευρώ το στρέμμα, διόλου ευκαταφρόνητο για τον κατακερματισμένο γεωργικό

| Απεικόνιση του αρδευτικού δικτύου του ΤΟΕΒ Ταυρωπού σε πίνακα στα γραφεία του οργανισμού. Φωτό / Ε.Τ.Α.

κλήρο που επιβιώνει ακόμα στον νομό Καρδίτσας, πολύ πιο εύκολο για τους μεγαλοαγρότες της Λάρισης.

Το κλειστό δίκτυο στα ανατολικά

Η λίμνη Σμοκόβου, στα νοτιοανατολικά του νομού, δημιουργήθηκε το 2010 με ένα φράγμα στον Σοφιάδιτη ποταμό και τροφοδοτείται με νερό από το οροπέδιο της Ξυνιάδας και τα βουνά της Ρεντίνας. Βρίσκεται υπό τη διαχείριση του ΤΟΕΒ Θεσσαλιωτιδός και μέχρι στιγμής εξυπηρετεί αρδευτικές ανάγκες, αν και την ώρα που γραφόταν αυτές οι γραμμές ξεκινούσε και η δοκιμαστική λειτουργία του υδρευτικού δικτύου με σκοπό καμιά 40αριά καμποχώρια, μέχρι τον Παλαμά και την Μεταμόρφωση, να σταματήσουν να πίνουν νερό από γεωτρήσεις.

Το κλειστό δίκτυο του Σμοκόβου έχει τέσσερις κλάδους, με προοπτική να ποτίζονται από αυτό γύρω στα 120 χιλιάδες στρέμματα γης. Ο ένας από αυτούς έχει σχεδιαστεί να πάει προς την Εκάρα της Φθιώτιδας και οι υπόλοιποι τρεις στον νομό Καρδίτσας. Από αυτούς σε λειτουργία είναι ο ένας που ξεκινάει από το Λεοντάρι και μέσω του οποίου σήμερα ποτίζονται περίπου 30 χιλιάδες στρέμματα. Πρόκειται για έναν χαλύβδινο κλειστό αγωγό από τον οποίο βγαίνουν βάνες όπου ο παραγωγός πηγαίνει και κουμπώνει το μηχανήμα άρδευσης και ποτίζει με την πίεση. Σήμερα είναι γνωστό πόσοι παίρνουν από εκεί νερό αλλά είναι άγνωστο πόσες είναι οι παράνομες βάνες. «Σε αυτές τις βάνες έπρεπε ο κάθε παραγωγός να πηγαίνει να κουμπώνει σωλήνες, να πηγαίνει το νερό μέχρι το χωράφι του και να ποτίζει», μας λέει ο Π. Καμινιώτης ο οποίος για ένα διάστημα είχε δουλέψει και σαν γεωπόνος στον Δήμο Σοφάδων, ως προϊστάμενος του Τμήματος Αγροτικής Ανάπτυξης, και είχε καταγράψει με GPS μέρος των υδροληψιών πάνω στον αγωγό (νόμιμες και παράνομες βάνες). «Πήρε ο πρώτος ένα τσαπάκι, έσκαψε, βρήκε τον αγωγό τον χειμώνα που δεν έχει νερό, τον τρύπησε μόνος του, έβαλε βάνα μόνος του και έβαλε αναμονή για να ποτίζει μόνο αυτός. Μόνο τις βάνες του συστήματος γνωρίζουμε. Οι

βάνες εξτρά που έχουν φτιαχτεί στον αγωγό και ποιος παίρνει από εκεί είναι άγνωστο».

Παρόλο που έχουμε φτάσει στο καλοκαίρι του 2023 και ήδη εδώ και χρόνια θα έπρεπε να μιλάμε για κλειστά δίκτυα απ' όπου δεν θα έπρεπε να χάνεται σταγόνα νερού, μέχρι το τέλος του χρόνου αναμένεται να προκύψει ο ανάδοχος για το νέο κλειστό δίκτυο του ΤΟΕΒ Ταυρωπού και από το 2024, αν δεν υπάρξουν απρόβλεπτα γεγονότα, να ξεκινήσει η κατασκευή του με ΣΔΙΤ, σύμπραξη του δημοσίου με ιδιώτη. Το κράτος θα βάλει τα λεφτά και η ΤΕΡΝΑ θα κατασκευάσει και θα διαχειρίζεται το δίκτυο.

Οι άδειες χρήσης και το περιβαλλοντικό κόστος του νερού

Οι άδειες χρήσης του νερού ξεκίνησαν με την κοινοτική οδηγία 60 το μακρινό 2000 και έχουν στόχο να καταγράψουν οποιαδήποτε πηγή υδροληψίας υπάρχει και χρησιμοποιείται, είτε υπόγεια είτε επιφανειακή. Διακηρυγμένος στόχος είναι να υπάρχει ένας ολοκληρωμένος έλεγχος των εκροών και μία καλύτερη υδατική διαχείριση. Τί συμβαίνει όμως όταν κάποιος ιδιώτης, παραγωγός ή κάτοικος ενός χωριού περιμένει με τα χρόνια να εξεταστεί η αίτησή του και να πάρει άδεια; Τί συμβαίνει όταν αυτές οι άδειες δίνονται γρήγορα και κατά προτεραιότητα σε ιδιώτες επιχειρηματίες οι οποίοι κατασκευάζουν μικρά υδροηλεκτρικά εργοστάσια σε ποταμούς και ρέματα, αποκτώντας έτσι τα «νόμιμα» δικαιώματα χρήσης του νερού κατά προτεραιότητα οποιουδήποτε άλλου χρησιμοποιούσε το νερό του ποταμού για να ποτίζει το μποσάνι του; Έχουμε την έμμεση ιδιωτικοποίηση του νερού, δηλαδή την επιλεγμένη πρόσβαση σε αυτό κάποιων συγκεκριμένων και τον αποκλεισμό κάποιων άλλων.

Στην περίπτωση των δικτύων άρδευσης οι άδειες χρήσης νερού συνεπάγονται την τοποθέτηση υδρόμετρου και την ποσοτικοποίηση του νερού που τραβάει κάποιος. Η ποσοτικοποίηση φέρνει και την χρέωση. Το 2017 μία εγκύκλιος επιχειρεί να ορίσει ένα περιβαλλοντικό κόστος για τη χρήση του νερού, χρησιμοποιώντας τις

λεκάνες απορροής. Όσοι ποτίζουν από το δίκτυο του ΤΟΕΒ Ταυρωπού παίρνουν νερό από την λίμνη Πλαστήρα η οποία έχει σαν λεκάνη απορροής στον Αχελώο (έχει δημιουργηθεί με φράγμα στον ποταμό Ταυρωπό, παραπόταμο του Αχελώου). Εφόσον ο Αχελώος ανήκει στο υδατικό διαμέρισμα της δυτικής Ελλάδας όπου υπάρχει αφθονία νερών το περιβαλλοντικό κόστος ορίζεται αρκετά χαμηλά, στα 0,50 ευρώ το στρέμμα. Αντίθετα, η λίμνη Σμοκόβου που έχει λεκάνη απορροής τον Πηνειό, δηλαδή υδατικό διαμέρισμα όπου υπάρχει θέμα με το νερό, το περιβαλλοντικό κόστος ανέρχεται στα 11 ευρώ το χρόνο. «Το κόστος μπαίνει διαφορετικά, αναλόγως την λεκάνη απορροής και αναλόγως τις ανάγκες της καλλιέργειας. Δεν έχουν τις ίδιες ανάγκες το καλαμπόκι, το τριφύλλι, το παμπάκι. Η πολιτική μου είναι η τιμολόγηση, κάνω λίγο πιο ακριβό το νερό για να μειώσω την κατανάλωση. Που πάνε τα έσοδα του περιβαλλοντικού τέλους; Στο πράσινο ταμείο. Επιδοτήσεις για ανεμογεννήτριες, φωτοβολταϊκά και υδροηλεκτρικά. Το περιβαλλοντικό κόστος προσπάθησαν να το εφαρμόσουν καταρχήν μόνο στα επιφανειακά νερά. Σταδιακά θα εφαρμοστεί σε όλες τις υδροληψίες: γεωτρήσεις, ιδιώτες κ.τ.λ.» λέει ο Π. Καρινιώτης.

Πολιτική του νερού

Σίγουρα όλοι και όλες έχουμε ακούσει το κλισέ ότι οι πόλεμοι του μέλλοντος θα γίνουν για το νερό. Στον θεσσαλικό κάμπο το νερό είναι εργαλείο πολιτικής τουλάχιστον από την δεκαετία του '90 και εκατοντάδες πρωτοσέλιδα εφημερίδων έχουν γεμίσει με πολεμοκάπηλους τίτλους περιγράφοντας τις καλοκαιρινές διενέξεις για το νερό μεταξύ Καρδίτσας και Λάρισας. Άγριοι βαβγάδες στα τοπικά δελτία ειδήσεων, ανακοινώσεις από τις τοπικές νομαρχίες που ξεπερνούσαν τις κόκκινες γραμμές έκφρασης ενός αυτοδιοικητικού οργανισμού, απειλές και προειδοποιήσεις από βουλευτές και διάφορους τοπικούς προσοδικούς μηχανισμούς.

Σήμερα ο ΤΟΕΒ Ταυρωπού μέσω του εκτεταμένου δικτύου του διαχειρίζεται τα νερά της

λίμνης Πλαστήρα. Και κατ' επέκταση το νερό που θα φτάσει στην Λάρισα, εκεί όπου διακυβεύονται κρίσιμες πολιτικές ισορροπίες λόγω της συγκεντρωτικής γεωργίας που υπάρχει στον νομό και των δικτύων συμφερόντων (πολιτικών και μη) που έχουν αναπτυχθεί γύρω από αυτήν. Μπορεί τυπικά τη διαχείριση του νερού της Πλαστήρα να την έχει το υπουργείο μέσω της Διεύθυνσης Υδάτων της Αποκεντρωμένης Διοίκησης (και φυσικά με τη σύμφωνη γνώμη της ΔΕΗ που λειτουργεί και το υδροηλεκτρικό εργοστάσιο), ωστόσο όλα εξαρτώνται από ένα χειροκίνητο φράγμα με ξύλινες τάβλες στον Γαβριά, το οποίο διαχειρίζεται ο ΤΟΕΒ Ταυρωπού, σε ένα σημείο πίσω από τον οικισμό της Μαύρικας, στις παρυφές της Καρδίτσας. Για να φτάσεις στο σημείο θα περάσεις από ανοιξιάτικους αγρούς, έναν πρόχειρο μετακινούμενο σκουπιδότοπο και τα διερευνητικά μάτια των ρομά του γειτονικού καταυλισμού. Που να ήξερα και αυτοί ότι στο πίσω μέρος από τις αυλές τους, εκεί όπου κάνουν και καμιά βουτιά το καλοκαίρι όσο έχει νερό, παίζεται ολόκληρο το υδροδοτικό παιχνίδι δύο θεσσαλικών νομών.

Στις αρχές Μαΐου μάλιστα με απόφαση της Αποκεντρωμένης Διοίκησης η διαχείριση της άρδευσης εκχωρήθηκε και επίσημα στη διοίκηση του ΤΟΕΒ Ταυρωπού, με τα ρεπορτάζ να καταγράφουν τις ανησυχίες των καλλιεργητών της Λάρισας (του ΤΟΕΒ Πηνειού) που το ζήτημα πλέον θα διαχειρίζεται ένας φορέας με έδρα την Καρδίτσα και όχι η Αποκεντρωμένη με έδρα την Λάρισα και πρόεδρο τον καλά δικτυωμένο, πρώην δήμαρχο Λάρισας Κ. Τζανακούλη. Όσο υπάρχει νερό οι έντονες πολιτικές αντιπαράθεσεις αποφεύγονται χάρη στις διαμεσολαβήσεις διαφόρων παραγόντων. Και οι συνεχείς ποτιστικές βροχοπτώσεις που κράτησαν σχεδόν μέχρι τα μέσα Ιουνίου πηγαίνοντας πίσω ωστόσο τον ευρύτερο καλλιεργητικό κύκλο, είναι ένα καλό σημάδι πολιτικών ισορροπιών. Οι οποίες παραμένουν πάντα εύθραυστες από τη στιγμή που το νερό χρησιμοποιείται σαν εργαλείο πολιτικής και όχι σαν κάτι που πρέπει να διαφυλάξουμε σαν τα μάτια μας με διαχειριστικά μοντέλα που

θα έπρεπε να είχαν τεθεί σε εφαρμογή εδώ και πολλά, πολλά χρόνια.

Και ο Αχελώος;

Και ενώ η ανάγκη δημιουργίας κλειστών δικτύων άρδευσης, η ριζική αλλαγή του τρόπου ποτίσματος των αγροτών, οι επιστημονικές προτάσεις γεωπόνων για λιγότερο υδρόφιλες καλλιέργειες και η δημιουργία λιμνοδέξαμενών και φυσικών ταμιευτήρων για τον εμπλουτισμό του υδροφόρου ορίζοντα έχει αρχίσει τα τελευταία χρόνια να τίθεται με έντονους όρους διεκδίκησης στον δημόσιο διάλογο, η εκτροπή του Αχελώου προς την Θεσσαλία ήταν μία καραμέλα που δεκαετίες τώρα έχει λιώσει ξανά και ξανά από την πολλαπλή χρήση της.

Ο ποταμός Αχελώος πηγάζει από τα 2.000 μέτρα στις νότιες πλαγιές του όρου Λάκμος (Περιστέρι) και είναι ένα φυσικό σύνορο μεταξύ της Θεσσαλίας και της Ηπείρου. Το μήκος του ξεπερνά τα 220 χλμ. και η λεκάνη απορροής

του έχει συνολική έκταση 5.000 τ.χλμ. και αποτελεί ένα σημαντικό ποτάμιο οικοσύστημα. Οι εκβολές του Αχελώου στο Ιόνιο σχηματίζουν ένα εκτεταμένο δέλτα, έναν από τους πιο σημαντικούς υδροβιότοπους της Μεσογείου. Στην βόρεια περιοχή του δέλτα του Αχελώου διασώζονται μικρά παραποτάμια δάση, υπολείμματα των απέραντων δασών που υπήρχαν παλαιότερα σε αυτά τα μέρη, με σπουδαιότερο το δάσος του Φράξου, κοντά στο Λεσίνι, το οποίο είναι ότι απέμεινε από την μεταπολεμική αποξήρανση της λίμνης Μελίτη και την απόδοση χιλιάδων στρεμμάτων για καλλιέργειες καλαμποκιού.

Μεταξύ των δεκαετιών του 1950 και του 1990 έχει υποστεί τρεις γιγάντιες παρεμβάσεις που ανέκοψαν τον φυσικό του ρου για τη δημιουργία ισάριθμων φραγμάτων και υδροηλεκτρικών εργοστασίων. Του Καστρακίου, του Στράτου και των Κρεμαστών το οποίο αποτελεί το μεγαλύτερο γαιοφράγμα της Ευρώπης και το μεγαλύτερο υδροηλεκτρικό εργοστάσιο της χώρας

Το σημείο του δικτύου του ΤΟΕΒ Ταυρωπού όπου καθορίζεται με ξύλινες τάβλες το νερό που θα κυλήσει προς την Λάρισα. Φωτό / ΕτΑ.

με 4 μονάδες. Η λίμνη Πλαστήρα δημιουργήθηκε επίσης από φράγμα σε έναν από τους βασικούς παραποτάμους του Αχελώου, του Ταυρωπού (Μέγδοβα) με χαρακτήρα αρδευτικό, για να ποτιστεί ο κάμπος της Καρδίτσας, αλλά αργότερα δημιουργήθηκε και το υδροηλεκτρικό εργοστάσιο της ΔΕΗ.

Ο Αχελώος, λοιπόν, είναι ένα μυθικό ποτάμι που έχει υποστεί ήδη τέσσερις έντονες ανθρωπινες παρεμβάσεις, οπότε και η εκτροπή του άνω ρου του, που είναι ίσως από τα τελευταία κομμάτια του που παραμένουν άγρια, δεν μπορεί να προτείνεται ελαφρά τη καρδιά. Εάν από την εποχή που έγινε η πρώτη εξαγγελία του έργου (το 1964 από τον Γεώργιο Παπανδρέου) και όλα τα μετέπειτα χρόνια που αποτελούσε κομμάτι των προεκλογικών υποσχέσεων πρωθυπουργών διαφορετικών πολιτικών φραξιών, υπήρχε η ίδια ζέση για μία σωστή διαχείριση των υδάτινων αποθεμάτων και των καλλιεργούμενων ειδών του θεσσαλικού κάμπου, δεν θα είχαμε φτάσει στη σημερινή συνθήκη. Αλλά μιλάμε για τις δεκαετίες που την αγροτική πολιτική την χάρασαν οι επιδοτήσεις της Ε.Ε. για το βαμβάκι και ο εύκολος πλουτισμός μαζί με την περήφανη ελληνική παραπονιά είχε γίνει ένα μικροαστικό όνειρο που είχε φτάσει σε κάθε χωριό, πολύ πριν εμφανιστούν οι ευκαιρίες να γίνουν όλοι επενδυτές στα ελληνικά χρηματιστήρια.

«Όταν βλέπεις ότι έχω ένα τέτοιο δίκτυο τρομερά υδροβόρο και δεν έχεις κάνει τίποτα για να του αλλάξεις μορφή, δεν έχω φτιάξει κλειστά δίκτυα, έχω μόνο του Σμοκόβου για να λύσει το θέμα του ανατολικού νομού, θα έπρεπε να καλύπτει 120 χιλιάδες στρέμματα και καλύπτει μόνο 30 χιλιάδες, όλο το υπόλοιπο γίνεται με επιφανειακά νερά που πέφτουν ξανά στο ποτάμι, να στηρίξω τους παραγωγούς να αλλάξουν λάστιχα, πώς λέμε ότι θα μας λύσει το πρόβλημα ο Αχελώος;», αναρωτιέται ο Π. Καμινιώτης.

Ο δημόσιος λόγος στα μέρη μας έχει καταστεί ασφυκτικός απέναντι σε οποιαδήποτε διαφορετική έκφραση γνώμης σχετικά με το ζήτημα. Όπως αυτή του Παναγιώτη Σαμπατακάκη, διευθυντή Υδατικών Πόρων και Γεωθερμίας της

ΕΑΓΜΕ η οποία το 2020 ξεκίνησε να καταγράφει τις γεωτρήσεις στην Θεσσαλία. Ο μαγικός αριθμός 21.894. Από αυτές οι 8.411 βρίσκονται στην Λάρισα και οι 6.312 στην Καρδίτσα, αριθμός κατά πολύ μικρότερος από τις περίπου 40.000 που εκτιμούσε η Αποκεντρωμένη Διοίκηση. «Τα νέα στοιχεία μας δείχνουν ότι αθροίζοντας τις ανάγκες, η Θεσσαλία μπορεί να αντεπεξέλθει με μια σειρά από μικρούς και μεσαίους ταμιευτήρες. Πρόκειται για φθηνά έργα, εύκολα διαχειρίσιμα, τα οποία μπορούν να παραλαμβάνουν και τα πλημμυρικά νερά, επομένως να λειτουργούν ως αντιπλημμυρικά. Δεν χρειάζονται μεγάλα έργα με σημαντικό αποτύπωμα στο περιβάλλον, όπως η εκτροπή του Αχελώου», θα αναφέρει στην Καθημερινή σε άρθρο που παρουσίαζε τη σχετική έρευνα.

Το υδατικό πρόβλημα της Θεσσαλίας έχει μετονομαστεί σε πρόβλημα εκτροπής του Αχελώου και έτσι έχει αποτυπωθεί στην καθημερινή εμπειρία στην πόλη και στα χωριά, μετατοπίζοντας τη συζήτηση από λύσεις και σχέδια που έχουν προταθεί εδώ και δεκαετίες αλλά γίνονται πράξη με αργά βήματα στα χρόνια μας. Στην εποχή που τα βουνά και τα ποτάμια μετατρέπονται σε εργοστάσια παραγωγής ενέργειας, οι ευαισθησίες και οι επιστημονικές επεξεργασίες ολοένα και περισσότερων ανθρώπων σε θέματα που άπτονται της σχέσης σεβασμού και συνύπαρξης που πρέπει να έχουμε με τη φύση, δεν μπορούν παρά να συναντήσουν και την πρόταση ένας ήδη επιβαρυσμένος ποταμός, να συνεχίσει να ρέει απρόσκοπτα και ελεύθερα στα κομμάτια του που δεν έχουν υποστεί ανθρωπινες τεχνικές παρεμβάσεις μέσα στα χρόνια. Η φύση μας προσφέρει αλλά δεν συγχωράει την απληστία. Το καταλάβαμε με τον πιο βίαιο τρόπο στον νομό Καρδίτσας με τον Ιανό, τα ποτάμια που αυλακώθηκαν για να συμβαδίσουν με τον αναδασμό της γης και τους «ξεριάδες» που υπήρχε λόγος να είναι εκεί έστω για να κατεβάσουν νερό μια φορά την 20ετία. Το υδατικό ζήτημα της Θεσσαλίας είναι ένα πολύπλοκο θέμα το οποίο θα συνεχίσουμε να προσεγγίζουμε στα επόμενα τεύχη.

| Το μνημείο στην πλατεία του Αμάραντου. Φωτό / ΕΤΑ

ΜΝΗΜΗ

«Στην μνήμη των ανθρώπων που μας έσωσαν»

Πώς οι κάτοικοι του Μαστρογιάννη έσωσαν την εβραϊκή κοινότητα της Καρδίτσας (και όχι μόνο) το 1944

Συνέντευξη στον Βαγγέλη Τ.

ΜΝΗΜΗ ΜΑΣΤΡΟΓΙΑΝΝΗ ΕΒΡΑΙΟΙ

**«ΟΠΟΙΟΣ ΣΩΖΕΙ ΜΙΑ ΖΩΗ
ΣΩΖΕΙ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΟΛΟ»**

(ΜΙΣΕΝΑ - ΣΑΝΕΝΤΡΙΝ Δ:5)

**ΟΙ ΕΒΡΑΙΟΙ ΤΗΣ ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ
ΤΙΜΟΥΝ ΚΑΙ ΕΥΓΝΩΜΟΝΟΥΝ
ΤΟΥΣ ΚΑΤΟΙΚΟΥΣ ΤΟΥ ΑΜΑΡΑΝΤΟΥ
ΟΙ ΟΠΟΙΟΙ ΤΟΥΣ ΕΣΩΞΑΝ ΤΗ ΖΩΗ
ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΓΕΡΜΑΝΟΥΣ ΔΙΩΚΤΕΣ ΤΟΥΣ
ΣΤΑ ΜΑΥΡΑ ΧΡΟΝΙΑ
ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ 1941-1944**

***Αιώνια ευγνωμοσύνη
και αναγνώριση***

**ΟΙ ΕΠΙΖΗΣΑΝΤΕΣ ΕΒΡΑΙΟΙ
& ΟΙ ΑΠΟΓΟΝΟΙ ΤΩΝ ΔΙΑΣΩΘΕΝΤΩΝ**

**ΑΜΑΡΑΝΤΟΣ (π. Μαστρογιάννη)
18 ΙΟΥΝΙΟΥ 2017**

**ΔΩΡΕΑ - DONATION
ΒΙΚΤΩΡ ΒΕΝΟΥΖΙΟΥ
ΣΤΗ ΜΝΗΜΗ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ ΤΟΥ
ΣΟΛΟΜΩΝ & ΝΙΚΑΣ ΒΕΝΟΥΖΙΟΥ**

Στα ανατολικά Άγραφα δεν θα συναντήσεις ξέμπαρκους τουρίστες από τη λίμνη Πλαστήρα, ούτε τους δεινούς περιπατητές που συνήθως επιλέγουν τα κεντρικά και τα δυτικά. Οι χαμηλότερες κορυφές δεν είναι «κράχτης», σε γεμίζουν όμως με μία πραότητα, άσωμμένες με καστανιές και ελατιές, με ένα δίκτυο μονοπατιών πατημένων περισσότερο από τα λίγα γίδια που έχουν απομείνει εκεί απάνω παρά από τις σόλες των γνωστών ορειβατικών εταιρειών. Τα χωριά και οι άνθρωποί τους αληθινοί, με την παλιακιά φιλοξενία που συναντούσες στην επαρχία της δεκαετίας του '80. Τότε που είχες να κάνεις με περιπατητές και όχι με τουρίστες. Ένα από αυτά τα όμορφα χωριά είναι και του Μαστρογιάννη κάποτε, Αμάραντος σήμερα.

Ανεβαίνοντας για το χωριό, σε ένα σημείο του δρόμου, ακόμα διαβάσεις στην άσφαλτο τη ξεθωριασμένη κίτρινη μογιά που γράφει «ελεύτερα Άγραφα», παραπέμποντας στον αγώνα ενάντια στην εγκατάσταση εργοστασίων παραγωγής ενέργειας στα βουνά μας. Η ιστορία του χωριού έχει μία σεβαστή σχέση με την έννοια της ελευθερίας. Στις παρακάτω γραμμές θα αφηγηθούμε μία στιγμή αυτής μέσα από την προσωπική ιστορία του Βίκτωρα Βενουζίου, ο οποίος μαζί με άλλους 81 Εβραίους, κρύφτηκαν στα τέλη του 1943 στου Μαστρογιάννη και γλίτωσαν έτσι την αιχμαλωσία από τις γερμανικές κατοχικές δυνάμεις, και τον θάνατο στα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Αλληλεγγύη, νοιάξιμο, κοινή μοίρα. Η εξιστόρηση είναι χειμαρρώδης.

Το ιστορικό πλαίσιο

Το 1943 βρίσκει την Καρόιτσα κατεχόμενη από ιταλικά στρατεύματα. Πολλά σπίτια και ξενοδοχεία είναι επιταγμένα, μεταξύ αυτών και η ιστορική «Άρνη» στο κέντρο της πόλης. Εκεί το ιταλικό στρατιωτικό επιτελείο θα πάρει την απόφαση αποχώρησης από την πόλη όταν ο ΕΛΑΣ ανατινάξει τις γέφυρες της Καράμπαλης και των Στεφανοσαίων στην σιδηροδρομική γραμμή Τρικάλων-Καρόιτσας, απομονώνοντας ακόμη περισσότερο τα κατοχικά στρατεύματα. Το βράδυ της 10ης Μαρτίου επιβάλλεται

απαγόρευση κυκλοφορίας στην Καρόιτσα και ο ιταλικός στρατός φεύγει για τα Τρίκαλα. Την επόμενη ημέρα το ραδιόφωνο του BBC αναγγέλλει ότι μία από τις τέσσερις πόλεις της Θεσσαλίας στην Ελλάδα, είναι η πρώτη που απελευθερώνεται κάτω από την πίεση των δυνάμεων της αντίστασης.

Η Καρόιτσα υπό ιταλική κατοχή

Ο Βίκτωρ Βενουζίου γεννήθηκε το 1929 στην Λάρισα. Με πατέρα Λαρισαίο και μητέρα Καρόιτσιώτισσα, σε ηλικία ενός έτους μετακινήθηκαν οικογενειακώς στην Καρόιτσα. Όταν ξεκίνησε ο πόλεμος ήταν ήδη 11 χρονών. Και «ένας μικρός εμποράκος», όπως μας λέει χαρακτηριστικά. «Σε όλες τις γιορτές και όλες τις Κυριακές ακολουθούσα τον πατέρα μου, ήταν γυρολόγος και πήγαινε σε διάφορα χωριά όπου γινόταν πανηγύρια και γάμοι. Πήγαινα μαζί του γιατί έπρεπε να τον βοηθήσω. Οι γονείς μου με άφηναν ελεύθερο να πηγαίνω στα διάφορα μαγαζιά της Καρόιτσας αλλά και των Τρικάλων όπου αγόραζα εμπορεύματα με τις συμβουλές του πατέρα μου και τα έφερνα στην Καρόιτσα». Ο πατέρας του ήταν μικροπωλητής, είχε ένα καλάθι με καρούλια, βελόνια, μογιές, βετέρια – που χρησιμοποιούσαν οι οικογένειες για να στέλνουν γράμματα στους στρατευμένους – και άλλα μικροαντικείμενα, οτιδήποτε μπορεί να χρειαζόταν ένα νοικοκυριό. Κινούνταν στον άξονα Μύρος-Μακροχώρι-Κοσκινά και τα πουλούσε, είτε με χρηματικό αντίτιμο είτε με ανταλλάγματα σε είδος, όπως τυρί, ψωμί ή αυγά.

Η οικογένεια Βενουζίου δε θα νιώσει καμία ανάγκη μετακίνησης κατά την ιταλική κατοχή της Καρόιτσας, την περίοδο 1941-43. «Δεν είχαμε κανέναν λόγο γιατί οι Ιταλοί δεν έθεσαν κανένα εβραϊκό ζήτημα, δεν ήταν αντισημίτες και δεν ακολουθούσαν τη γραμμή των Γερμανών. Οι Ιταλοί είχαν επιστρατεύσει ένα σπίτι κοντά στο δικό μας και έβαζαν εκεί τα άλογά τους. Και εμείς, πηγαίναμε και ανταλλάσσαμε τσιγάρα δίνοντάς τους ψωμί».

Τόσο αυτός όσο και οι υπόλοιποι συνομήλικοί του συμμετείχαν υποχρεωτικά στην αεράμυνα

της πόλης. Τα παιδιά του 2ου δημοτικού σχολείου – όπου πήγαινε – είχαν την υποχρέωση μόλις ακούσουν το σήμα για επικείμενο βομβαρδισμό να πάνε στον Αγ. Κωνσταντίνο και να χτυπάνε τις καμπάνες για να ειδοποιήσουν τους κατοίκους να τρέξουν στα καταφύγια. Η Καρδίτσα δεν βομβαρδίστηκε ποτέ θυμάται ο Βίκτωρ Βενουζίου. Τα αεροπλάνα πήγαιναν στην Λάρισα όπου ήταν το αεροδρόμιο. «Παρά μία μόνο φορά, προς το γήπεδο, αλλά εκεί είχε μόνο πρόβατα που έβοσκαν. Και κοροϊδεύαμε τους Ιταλούς ότι ήταν τόσο άστοχοι και αντί να βομβαρδίζουν την πόλη έριχναν στα πρόβατα».

Η Καρδίτσα υπό γερμανική κατοχή. Οι συνθήκες αλλάζουν

Μετά την αποχώρηση των Ιταλών η Καρδίτσα για κάποιο διάστημα θα είναι μια ανταρτοκρατούμενη πόλη με αρχές, αστυνομία, δικαστήρια, τα πάντα. Τον Αύγουστο του '43 φθάνουν οι πρώτες πληροφορίες για συλλήψεις Εβραίων στην Θεσσαλονίκη και για την πιθανότητα αυτό να συμβεί και στην Θεσσαλία. Για προληπτικούς λόγους, η οικογένεια Βενουζίου αναχωρεί οικογενειακά για το Σερμινίκ (Φυλακτή). «Εκεί είχαν καταφύγει και τα αδέρφια της μητέρας μου που ήταν έμποροι και οι οποίοι προπολεμικά συνεργαζόταν και είχαν και φιλίες με τους εμπόρους της Θεσσαλονίκης. Τους συναντήσαμε και μείναμε στο σπίτι του Παπαδόπουλου. Εκεί φιλοξενήθηκαν και τρία αδέρφια από την Θεσσαλονίκη, φίλοι του μεγαλύτερου αδερφού της μητέρας μου, που ακούγανε στο όνομα Αμαρίλιο. Αυτοί είχαν μια μεγάλη μεταφορική εταιρεία. Κατάφεραν να αποφύγουν τους διωγμούς που είχαν αρχίσει το 1942». Ο χειμώνας στην Φυλακτή είναι βαρύς και οι προμήθειες αρχίζουν να τελειώνουν. Οι γονείς του Βίκτωρα αποφασίζουν να μετακινηθούν προς τον κάμπο όπου ο πατέρας του είχε ήδη πολλές γνωριμίες λόγω του επαγγέλματός του και δεν θα είχαν κανένα πρόβλημα διαβίωσης ή διαμονής. Βρισκόμαστε ήδη στο δεύτερο ή στο τρίτο δεκαήμερο του Οκτωβρίου του '43.

«Ο πατέρας μου που είχε εμπειρίες από τέτοιες δυστυχίες γιατί ήταν αιχμάλωτος των Τούρκων στην Σμύρνη το 1920, φοβόταν να παραμείνει στην Καρδίτσα, παρόλο που δεν υπήρχε κανένας κίνδυνος μια και οι Ιταλοί είχαν αποχωρήσει και οι Γερμανοί δεν είχαν έρθει ακόμα στην πόλη» μας λέει για να εξηγήσει την απόφασή τους να πάνε στο Μακρυχώρι. Πρώτα φεύγουν με τα πόδια ο πατέρας με τον μικρότερο αδερφό. Αυτός με την αδερφή του και την μητέρα του θα μείνουν στο σπίτι τους στην Καρδίτσα για να πλύνουν, και την επομένη θα έφευγαν και αυτοί για να πάνε να συναντήσουν τους υπόλοιπους. Τότε συμβαίνει ένα γεγονός, το οποίο εάν το σκεφτούμε πέρα από το στιγμιαίο αρχικό χαμόγελο της τύχης, ήταν σημάδι που προμήνυε θύελλα.

Οι γερμανικές δυνάμεις κατοχής σε άγνωστο τόπο και χρόνο συλλαμβάνουν έναν αντάρτη και τον βασανίζουν προκειμένου να τους αποκαλύψει ονόματα και οπίτια ανταρτών και Εβραίων της περιοχής. «Δεν ξέρω αν αποκάλυψε ονόματα ανταρτών αλλά αποκάλυψε ένα σπίτι Εβραίων που ήξερε ότι έλειπαν. Το σπίτι του Γκανή. Και γι' αυτό εγώ δεν τον χαρακτηρίζω καταδότη, πληροφοριοδότη [θα τον έλεγα] καλύτερα. Αυτός δεν ήξερε ότι ένα μήνα νωρίτερα είχαν έρθει τα ξαδέρφια του Γκανή και ζήτησαν από τους αντάρτες που το είχαν καταλάβει να τους δώσουν ένα δωμάτιο να μείνει η οικογένειά τους. Εκεί λοιπόν βρήκαν την οικογένεια των Εβραίων και από εκεί άρχισε να ξηλώνεται το κουβάρι και έφτασαν στο σπίτι μου».

Το γερμανικό αυτοκίνητο που σταματάει έξω από το σπίτι τους έχει τρεις επιβαίνοντες. «Ο καταδότης, ένας αξιωματικός και ο διερμηνέας των Γερμανών, ονόματι Γεώργιος Κατσούλης. Ήξερε ότι η οικογένειά μου είναι εβραϊκή και ρωτάει την μητέρα μου εκείνη τη στιγμή. “Μήπως μένει κανένας Εβραίος εδώ;” Της έδωσε να καταλάβει ποια πρέπει να είναι η απάντηση. “Όχι”, του απαντάει εκείνη. “Εσύ τί είσαι;”. “Εγώ είμαι πλύστρα”. Και φεύγουν. Μια ώρα αργότερα, με συναντάει ο Κατσούλης

στην πλατεία και μου λέει να πεις την μάνα σου να τσακιστείτε και να φύγετε γιατί θα καείτε εσείς και θα με κάψετε και εμένα». Ο Βίκτωρ Βενουζίου μας τονίζει ότι ο Γιώργος Κατσούλης ήταν επιστρατευμένος διερμηνέας καθώς προέρχονταν από οικογένεια με πατέρα Έλληνα που είχε αιχμαλωτιστεί παλαιότερα στην Γερμανία και μητέρα Γερμανίδα. «Θέλω να τονίσω ότι ο διερμηνέας ήταν επιστρατευμένος όχι καταδότης-συνεργάτης των Γερμανών και προσέφερε μεγάλες υπηρεσίες στην Καρόλτσα» μας επαναλαμβάνει.

Μετά από αυτό το περιστατικό ο χρόνος κυλάει γρήγορα. «Η μάνα μου έξιπνη λέει ζέψε το άλογο να φύγουμε». Παίρνουν την αδερφή του από ένα διπλανό σπίτι που είχε πάει όταν εμφανίστηκαν οι Γερμανοί και σιγά-σιγά, από κατατόπια στα οποία ο «έμπορος» Βίκτωρας ξέρει ότι δεν θα πέσουν σε έλεγχο, φθάνουν στο Μακρυχώρι. Λίγες ημέρες αργότερα θα μεταφερθούν στον Παλαμά. Εκεί θα μείνουν από το τέλος του '43 μέχρι και τον Απρίλιο του '44 όπου και θα φτάσουν στα αυτιά τους οι πληροφορίες για τους διωγμούς και τις συλλήψεις της εβραϊκής κοινότητας στην Θεσσαλονίκη. «Εγώ αυτήν την περίοδο ανεβοκατέβαινα στην Καρόλτσα, πήγαινα και πουλούσα εμπορεύματα χωρίς κανένα πρόβλημα. Δεν αισθανόμουν κάποιο φόβο. Όταν επιδείνωθηκαν τα πράγματα, που συνέλαβαν και τους Εβραίους της Λάρισας, του Βόλου, των Τρικάλων, τότε είπαμε και εμείς ότι πρέπει προληπτικά να πάμε στου Μαστρογιάννη».

Η πορεία για του Μαστρογιάννη

Ο πατέρας του Βίκτωρα ξεκινάει πάλι πρωτύτερα με τον μικρότερο από τα αδέλφια του και μέσω της Σέκλizas (Καλλίθηρο) ανεβαίνουν στου Μαστρογιάννη. Έπειτα ξεκινούν και τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας – με το κάρο και από δρόμους περιφερειακούς της Καρόλτσας –

για του Μαστρογιάννη. «Κοιμηθήκαμε σε ένα σπίτι στην Σέκλiza με την φροντίδα της οργάνωσης τότε του ΕΑΜ. Φάγαμε εμείς, ταΐσανε και το άλογό μας, και την επομένη φύγαμε και πήγαμε προς τον μύλο, εκεί όπου σταματούσε η αμαξωτή οδός Σέκλizas-Ραχούλας-Μαστρογιάννη. Είχαμε ειδοποιήσει τον πατέρα μου, ο οποίος ήρθε με 3-4 μουλάρια και μας πήρε και πήγαμε και εγκατασταθήκαμε σε γνωστό μας σπίτι μαζί με τους υπόλοιπους. Νομίζω ότι ήταν το σπίτι του Μαχαίρα. Εκεί, μέναμε από τον Απρίλιο του '44 μέχρι τον Οκτώβριο του '44 που έφυγαν οι Γερμανοί».

Αναρωτιόμαστε γιατί του Μαστρογιάννη ήταν ένα χωριό που επέλεξαν όλοι οι Εβραίοι της Καρόλτσας, και όχι μόνο. «Ήταν πολύ πιο κοντά και πιο προσιτό να φτάσει κανείς στο Μαστρογιάννη, παρά να πάει στην Φυλακτή. Για να πας Φυλακτή, έπρεπε να πας με κάρο, να περάσεις την Μητρόπολη, τον Μεσενικόλα, την Μονή Κορώνης, όλο το οροπέδιο που είναι σήμερα η λίμνη και να φτάσει στην Πεζούλα που ήταν το τέρμα του οδικού δικτύου. Από εκεί θα έπρεπε να πας με ζώα, μισή ώρα ακόμη δρόμο. Στου Μαστρογιάννη υπήρχαν άνθρωποι που θα μπορούσαν να μας βοηθήσουν, ήταν και οι συγγενείς μας».

Οι οργανώσεις του ΕΑΜ θα βοηθήσουν σε πολλές και διαφορετικές στιγμές του Εβραίου της Καρόλτσας. «Οι οργανώσεις μας βοήθησαν. Και στον Παλαμά μας έδωσαν ταυτότητες. Μας βοήθησαν και με πληροφορίες και με πραγματική βοήθεια. Η διαβίωση και η διάσωσή μας οφείλεται στις οργανώσεις και προπαντός στον ελληνικό λαό της περιοχής μας. Μας έδωσαν βοήθεια χωρίς καμία διάκριση και χωρίς κανέναν όρο».

Η ζωή στου Μαστρογιάννη

Στο χωριό βρέθηκαν 62 άτομα, ολόκληρη η εβραϊκή κοινότητα της Καρόλτσας. Μαζί με

| Το ξενοδοχείο Άρνν. Χτίστηκε το 1921 από τον Κ. Τερτίνη. Φωτό / από γαλλική καρτ-ποστάλ της εποχής.

Εβραϊκό κατάστημα στην Καρόιτσα.
Φωτό / Αφύλακτη Διάβαση, Θωμάς Σιδέρης.

άλλα 20 άτομα από άλλες κοινότητες: 8 από την Θεσσαλονίκη, 5 απ' τα Τρίκαλα και 7 απ' τον Βόλο.

«Μια χαρά ήταν η ζωή εκεί. Είχαμε τη δυνατότητα να πάρουμε τα πόδια από του Μαστρογιάννη στην Φίλια να προμηθευτούμε κάποια τρόφιμα». Στην Φίλια ήταν τα σπίτια από γνωστούς πελάτες της οικογένειας Βενουζίου στην Καρόιτσα, οπότε έκαναν τις προμήθειές τους και έφευγαν. «Για να πας εκεί έπρεπε να περάσεις από το Βελέσι και από εκεί να κατέβεις στο Καλλιφώνι και μετά στην Φίλια. Το έκανα 2-3 φορές, πλούσια η συγκομιδή. Και αυγά παίρναμε, και τυριά και καλαμπόκια. Δεν μπορώ να πω ότι υποφέραμε όσο καιρό μέيناμε εκεί. Αντίστοιχα βοηθήσαμε με τη σειρά μας αυτούς που δεν είχαν τη δυνατότητα να κάνουν

αυτό το ταξίδι, Εβραίους και μη, και μερικούς Ιταλούς που τότε ήταν αιχμάλωτοι και δούλευαν στα αγροκτήματα των Μαστρογιαννιτών».

Το χωριό απείχε μόλις 27 χιλιόμετρα από την Καρόιτσα, ωστόσο Γερμανός δεν κινήθηκε ποτέ προς τα εκεί. «Ίσως δεν έγινε επειδή δεν υπήρξε κάποια προδοσία. Ίσως επειδή είχε διασπαρθεί η συμβουλή των οργανώσεων που έλεγαν μην μιλάτε, όταν πάτε στην Καρόιτσα κάθε εβδομάδα, ότι υπάρχουν Εβραίοι στου Μαστρογιάννη γιατί θα έρθουν οι Γερμανοί και θα κάψουν το χωριό. Και υπήρχε μια σιωπή, ούτε καν σε φίλους δεν έλεγαν τι συνέβαινε στο χωριό τους. Κατέβαιναν, πουλούσαν τα ξύλα και τα εμπορεύματά τους, αγόραζαν τις προμήθειές τους και έφευγαν αμέσως».

Τον πρώτο καιρό, πέρα από την αλληλεγγύη, τους Εβραίους που έχουν εγκατασταθεί στου Μαστρογιάννη τους βοηθάει να σταθούν στα πόδια τους και μία ιδιότυπη ανταλλακτική οικονομία. Η μητέρα του Βίκτωρα είναι μοδίστρα, ράβει και επιδιορθώνει τα φορέματα των ανθρώπων του χωριού και έτσι εξασφαλίζουν βασικά είδη διατροφής. Και όχι μόνο. «Άκουσα μεταγενέστερα ότι οι Εβραίοι της Καρόιτσας, δεν ξέρω ποιος ή ποιοι, έδιναν στους Μαστρογιαννίτες που πήγαιναν κάθε Τετάρτη στην Καρόιτσα τα κλειδιά των σπιτιών τους, τους έλεγαν που ήταν κρυμμένα ορισμένα εμπορεύματα, πήγαιναν αυτοί, τα έβρισκαν, τα έπαιρναν, τα έβάζαν στα μουλάρια κάτω απ' τα σαμάρια – κυρίως τα υφάσματα – και τα έφερναν και τα παρέδιδαν στους Εβραίους στου Μαστρογιάννη».

Η επιστροφή στην Καρόιτσα

Τον Οκτώβριο του 1944, μετά την απελευθέρωση, οι Εβραίοι της Καρόιτσας θα επιστρέψουν στα σπίτια τους. Τα υπάρχοντά τους θα τα βρουν άθικτα, με «άλφα» κεφαλαίο όπως θα μας τονίσει με ένταση ο Βίκτωρας. «Τα σπίτια μας τα βρήκαμε, τα εμπορεύματα και τις οικοσυσκευές που είχαμε εμπιστευτεί στους γείτονές μας τα βρήκαμε όλα άθικτα. Πρέπει να αναφέρω μια ακόμη σοβαρή όραση των Καρόιτσιωτών που ακούνε στο όνομα αδελφοί Λάππα, Βασίλης και Σωτήρης. Αυτοί ήταν φίλοι του θείου μου, μετέφεραν όλα τα εμπορεύματα και τις συσκευές, τα έβαλαν σε έναν στάβλο και μετά έκτισαν έναν τοίχο [από μπροστά] και ο στάβλος ήταν απλά μικρότερος για κάποια μέτρα σε βάθος και πλάτος. Όταν επιστρέψαμε, γκρεμίσουμε τον τοίχο και πήραμε τα εμπορεύματα». Τον Ιανουάριο του 2022 ένας άλλος Εβραίος της Καρόιτσας, 15 χρονών τότε, ο Αβραάμ Καπέτας, έδωσε μία συνέντευξη στην εφημερίδα Έθνος και στον Τίμο Φακαλή. Μεταξύ άλλων, αναφέρεται και αυτός στην στήριξη που βρήκε από τους γείτονές του όλους αυτούς τους μήνες που βρίσκονταν στου Μαστρογιάννη. «Θέλω να ευχαριστήσω πολλούς γείτονές μας, όπως τις οικογένειες Παπαφωτίου του Σταύρου. Μας βοήθησαν αποδέχόμενοι να φυλάξουν κάποια προσωπικά αντικείμενα που μας ήταν απολύτως χρήσιμα, εάν και όταν επιστρέφαμε...».

Παρακολουθώντας την αφήγηση του Βίκτωρα Βενουζίου αλλά και αναζητώντας υλικό από άλλες καταγεγραμμένες αφηγήσεις της περιόδου, συναντάμε άπειρες στιγμές αλληλεγγύης της κοινωνίας της Καρόιτσας απέναντι στην εβραϊκή κοινότητα της πόλης, κινήσεις που ξεπερνούν θρησκείες και διαχωρισμούς. «Σε όλες τις γειτονικές πόλεις υπήρχε η αλληλεγγύη. Σε όλες τις πόλεις οι Γερμανοί είχαν ζητήσει όλοι οι Εβραίοι να γραφτούν στις καταστάσεις του Δήμου. Αυτό δεν συνέβη στην Καρόιτσα. Διότι πρώτον, οι Γερμανοί εγκαταστάθηκαν τελικά

εκεί τον Νοέμβριο του 1943. Οι Εβραίοι στην Καρόιτσα, κατά δήλωση του δημάρχου Διονύση Κοκορίκου, δεν υπήρχαν, οπότε και να έβγαζαν προκήρυξη οι Γερμανοί δεν υπήρχε κανένας να πάει». Ο δήμαρχος θα εφοδιάσει τους Εβραίους με ταυτότητες με ελληνικά ονόματα. «Ο Βασίλης Λάππας που ήταν διευθυντής του Δήμου Καρόιτσας, όταν πήγαν οι Γερμανοί και του ζήτησαν την κατάσταση των Εβραίων της πόλης, δήλωσε ότι δεν υπάρχουν, έφυγαν για τα βουνά. Και αμέσως έσπευσε να ειδοποιήσει να φύγουν και τους προμήθευσε ταυτότητες χριστιανικές». Μία άλλη ιστορία που μας διηγείται ο Βίκτωρας είναι αυτή του καθηγητή Μπονφίλ Δαυίδ. «Μία μέρα πήγε στην Επισκοπή που τότε είχε μητροπολίτη τον Ιεζεκιήλ. Και του τακτοποιούσε την γαλλική βιβλιοθήκη του. Μπαίνει ένας Γερμανός αξιωματικός και ρωτάει, αυτός τι είναι; Αυτός είναι βοηθός μου, του απαντά. Αμέσως μόλις φεύγει ο μητροπολίτης του βάζει ένα ράσο και ένα σταυρό. Τον ξαναβλέπουν και ρωτάνε πάλι το ίδιο. Την ίδια μέρα ο δάσκαλος ζητάει από τον πατέρα μου να βρει τρόπο να τον μεταφέρει στην Απιδιά».

Σε μία αποστροφή του λόγου του ο Βίκτωρας μας λέει ότι αυτές οι ιστορίες ακούγονται πολύ περίεργες αλλά είναι πραγματικές. Πράγματι, όπως το μνημείο που στήθηκε τον Ιούνιο του 2017 στην πλατεία του Αμράντου, το οποίο είναι αφιερωμένο, όπως περιήφανα μας λέει, «όχι στην μνήμη των ανθρώπων που χάθηκαν, αλλά στη μνήμη των ανθρώπων που μας έσωσαν. Τέτοιο μνημείο υπάρχει μόνο στον Μαστρογιάννη απ' ότι ξέρω». Η ιστορία των κατοίκων του Μαστρογιάννη, η ιστορία των Εβραίων της Καρόιτσας, η σύνθεσή τους και η δυναμική σχέση που παρήγαγαν σε μία συγκεκριμένη χρονική στιγμή, είναι ένα μεγάλο μάθημα για να συνεχίσουμε να κρατάμε τα πόδια και την καρδιά μας στην σωστή πλευρά της ιστορίας. Σε μία εποχή όπου ο αντισημιτισμός, οι εθνικοί και φυλετικοί διαχωρισμοί παραμένουν οι πιο βίαιες υλικές εκφράσεις των ρατσιστών και των αφεντικών, δεν χωράνε «ναι μεν, αλλά».

Τρένο είναι και τσουλάει (;)

Η ιστορία του σιδηροδρόμου στην Ελλάδα
είναι η ιστορία των αυτοκινητοδρόμων

Του Βαγγέλη Τ.

Είμαστε στα μέσα του χειμώνα του 2002 και μια παρέα ανεβαίνουμε με την 602 για τα Δίκαια, στην άκρη του Έβρου. Μία αμαξοστοιχία απάγκιο για λούμπεν φιγούρες, παλιακές φάτσες, (μικρο)παραβατικούς χαρακτήρες που ο αστός Ηρακλής Πουαρό θα αρνούσαν να αφιερώσει χρόνο για την επίλυση οποιουδήποτε πταίσματος θα μπορούσαν να είχαν κατηγορηθεί. Το «βραδινό» ονομαζόταν έτσι και από ανθρώπους που μπορεί να μην το είχαν πάρει ποτέ στη ζωή τους, αλλά οι ιστορίες που τους είχαν διηγηθεί τους είχαν σηματοδέψει. Μετά τον σταθμό της Θεσσαλονίκης έχουμε μείνει τρεις, ο κούκος, ο ελεγκτής και πιθανόν και ο μηχανοδηγός – αφού το τρένο τσουλούσε ακόμα στις ράγες. Έξω από τα παράθυρα μόνο χιόνι, η λαμαρίνα παγωμένη. Τα δόντια μας να τρίζουν. Εμφανίζεται ο ελεγκτής με ύφος φιλικού μπάρμαν που κερνάει το τέταρτο ουίσκι γιατί έχει δει στην γυαλάδα των ματιών μας τα βάσανα της ημέρας. «Παιδιά, από εδώ και πέρα θέρμανση θα έχουν μόνο τα δύο μπροστά βαγόνια. Ελάτε να αράξουμε παρέα». Η ντροπή έχει ήδη πνιγεί μέσα στα σκουφιά με τα οποία ήμασταν φασκιωμένοι. Σηκωνόμαστε.

Και κάπου εδώ τελειώνουν οι κινηματογραφικές και ρομαντικές αφηγήσεις από τον ελληνικό σιδηρόδρομο. Εικοσικάτι χρόνια έχω πολλές από δαύτες, αλλά ο καπιταλισμός βρίσκεται εδώ ικανός όχι μόνο να σκοτώσει το ρομάντζο, αλλά εν τέλει και εμάς τους ίδιους. Μπορεί πάνω στις ράγες να γράφονταν ιστορίες φθηνής μετακίνησης, λαθρεπιβατών, τσιγγάρων στη ζούλα, έρωτα και γνωριμιών, αλλά πάντα από αυτές τις ιστορίες έλειπε ο ξενοδόχος. Και καλά έκανε. Το κράτος, ο Οργανισμός Σιδηροδρόμων Ελλάδος, οι μαφίες, τα ΚΤΕΛ και οι εταιρείες φορτηγών, βρίσκονταν πάντα εκεί τριγύρω να διαμορφώνουν τους όρους του σιδηροδρομικού παιχνιδιού σε αυτόν τον τόπο. Η ιστορία του σιδηροδρόμου στην Ελλάδα είναι στην πραγματικότητα η ιστορία των αυτοκινητοδρόμων στην Ελλάδα. Των ιδιωτικών επιβατικών και εμπορευματικών μετακινήσεων. Τα δάκρυα – και οι ποτισμένες με αυτά κουβέντες – μετά το τραγικό σιδηροδρομικό δυστύχημα στα Τέμπη έχουν στεγνώσει. Ή κυνικά έκαναν τον κύκλο τους σε μια ελληνική κοινωνία που είναι τόσο ρηχή όσο χρειάζεται για να συνεχίσει να πατά στη ζωή της σε να μη συνέβη τίποτα. Το παλιό σύνθημα έλεγε ότι η δράση αντικαθιστά τα δάκρυα. Το παρακάτω κείμενο ευελπιστεί να κοιτάει προς αυτήν την κατεύθυνση.

Το παζλ

Το ερώτημα κατατέθηκε με πολλές και διαφορετικές μορφές το προηγούμενο χρονικό διάστημα. Άλλοτε συγκεκριμένο – Τί έφταιξε για τα Τέμπη; –, άλλοτε πιο γενικό – Γιατί ο ελληνικός σιδηρόδρομος οδήγήθηκε στην παρακμή; Οι απαντήσεις ξεκινούσαν από σύντομες ή πιο μακρινές ιστορικές αναδρομές και κατέληγαν σε συμβάσεις ανεκτέλεστες, μισοεκτελεσμένες ή συνεχώς επαναδιαπραγματεύσιμες. Τα νούμερά τους – 717, 635 και 10005 – τα μάθαμε σχεδόν απ' έξω, ωσάν να ήταν οι πινακίδες από το αυτοκίνητό μας.

Ο ελληνικός σιδηρόδρομος είναι ένα παζλ πολλών κομματιών, τα οποία πρέπει να ενωθούν για να αρχίσει να εμφανίζεται η μορφή του. Ο ΟΣΕ έχει την υποδομή, η ΤΡΑΙΝΟΣΕ (που έχει μεταβιβαστεί από το 2017 στην κρατική εταιρεία σιδηροδρόμων της Ιταλίας – την Ferrovie dello Stato Italiane ή Trenitalia) έχει τα επιβατικά όρομολόγια, η ΕΡΓΟΣΕ διαχειρίζεται τα κατασκευαστικά έργα και η ΓΑΙΟΣΕ εκμεταλλεύεται την ακίνητη περιουσία. Εάν προσθέσουμε σε αυτό το σχήμα και τις διάφορες ιδιωτικές εταιρείες που εμπλέκονται μέσω συμβάσεων στην προμήθεια, τη συντήρηση και την επισκευή του δικτύου, φτάνουμε σε γλαφυρές καταστάσεις σαν αυτή που μας περιγράφει ο Μπάμπης Παυλάκης, εργαζόμενος στο εργοστάσιο του ΟΣΕ στον Βόλο όπου επισκευάζονται τα μηχανήματα γραμμής. «Πριν έξι μήνες πήγαμε στην Λάρισα για δουλειά, σε ένα κλειδί. Ήμασταν τρεις από τον ΟΣΕ που ήταν υπεύθυνος για την γραμμή, για το μεταλλικό κομμάτι. Δύο απ' τον ΑΚΤΩΡ που είναι υπεύθυνος για τον μηχανισμό που γυρνά το κλειδί. Και δύο από την Siemens που είναι υπεύθυνη για την καλωδίωση. Επτά άτομα, τρεις εταιρείες! Αυτό το ραντεβού έπρεπε να είχε κλειστεί εδώ και ένα όμινο για να γίνει».

Αναδιάρθρωση των εργασιακών σχέσεων

«Οτιδήποτε γίνεται στον τομέα των μεταφορών συνιστά μια πολιτική, είτε προς μια σωστή κατεύθυνση είτε όχι. Αλλά πολιτική σε κάθε

περίπτωση». Με αυτήν τη θέση ξεκινάει τη συζήτησή μας ο Γιώργος Νάθενας, συγκοινωνιολόγος και πρώην ειδικός σύμβουλος στον ΟΣΕ. Δεν έχει άδικο. Η αποκρατικοποίηση του οργανισμού, το σπάσιμό του σε πολλές εταιρείες και το πούλημα σε ιδιώτες των πιο επικερδών κομματιών του δεν εμφορούνται από κάποια τυχαιότητα αλλά κοιτούν προς συγκεκριμένες κατευθύνσεις.

Οι μαζικές μετατάξεις υπαλλήλων το 2010 δεν απογυμνώνουν απλά το σιδηροδρομικό δίκτυο από το προσωπικό πρώτης γραμμής και όη το πιο έμπειρό του. Αλλά συμβάλουν στη γενικότερη αναδιάρθρωση των εργασιακών σχέσεων. «Εγώ είμαι 40 χρόνια υπάλληλος, παίρνω 1.200 ευρώ» λέει ο Μπ. Παυλάκης. «Σήμερα ένας που προσλαμβάνεται στην Hellenic Train παίρνει 750-800 με μπλοκάκι. Η ΤΡΑΙΝΟΣΕ ξεκίνησε το μπλοκάκι και ο ΟΣΕ το συνέχισε. Ενώ ξέρουμε ότι αυτό σημαίνει θωρη εργασία, βγήκε τώρα με τον σταθμάρχη στην Λάρισα ότι έπρεπε να δουλεύει 10 ώρες – να πήγαινε μία ώρα νωρίτερα και να σχολάει μία ώρα αργότερα. Αυτό το κάνουμε οι μόνιμοι υπάλληλοι, αλλά πληρωνόμαστε δύο ώρες υπερωρία, νυχτερινά, αργίες. Το μπλοκάκι δεν έχει τέτοια πράγματα». Το 60% του προσωπικού έχει εκδιωχθεί σε άσχετες υπηρεσίες του δημοσίου. Ο ΟΣΕ στο οργανόγραμμά του έχει 2.100 θέσεις και παρόλο αυτά δεν υπηρετούν παραπάνω από 740 εργαζόμενοι. «Αυτό σημαίνει ότι έχει τρεις φορές λιγότερο προσωπικό από τον μέσο όρο που έχουν τα ευρωπαϊκά δίκτυα με επιπτώσεις και στην ασφάλεια και στην συντήρηση», λέει ο Γ. Νάθενας.

Το 2017 η ιταλική εταιρεία σιδηροδρόμων αποκτά την ΤΡΑΙΝΟΣΕ (μετέπειτα Hellenic Train) για 46 εκ. ευρώ. Η ιταλική εταιρεία επιδοτείται ετησίως από το κράτος με 50 εκ. ευρώ για να εκτελεί συγκεκριμένα όρομολόγια βάσει της σύμβασης που έχει υπογράψει με το υπουργείο Μεταφορών. Σχεδόν όλο το σιδηροδρομικό δίκτυο χαρακτηρίζεται «άγονη γραμμή». Ένας χαρακτηρισμός ο οποίος δεν έχει να κάνει με την αποδοτικότητα μίας γραμμής αλλά αποτελεί μια χρηματοοικονομική κατασκευή. «Μέσα

από αυτήν την σύμβαση επιδοτούνται οι υπερταχείες Αθηνών-Θεσσαλονίκης τις οποίες η Hellenic Train θα έπρεπε να τις έχει καταστήσει κερδοφόρες από τη στιγμή που έχει παραδοθεί πλήρως η γραμμή, έχουν κατεβάσει το χρονικό όριο στις 4 ώρες και χρησιμοποιούν σύγχρονο τροχαίο υλικό. Είναι ανταγωνιστικότητες, για ποιον λόγο πρέπει να επιδοτούνται αντί στην θέση τους να προστεθούν όρομολόγια στην δυτική Θεσσαλία όπου δεν είναι επαρκή;» αναρωτιέται ο Γ. Νάθενας.

Το αγκάθι των όρομολογίων

Με αυτό το ερώτημά του αγγίζει ένα ευαίσθητο θέμα. Στην Θεσσαλία συναντάς κάτι που καταρχήν μπορεί φαίνεται παράδοξο, έχει όμως τη δική του εξήγηση. Οι κάτοικοι και των τεσσάρων πόλεων ζητούν όλο και περισσότερα όρομολόγια για την εξυπηρέτησή τους, χωρίς να υπάρχει η ανάλογη ανταπόκριση από την εταιρεία. «Η Θεσσαλία αγαπάει τον σιδηρόδρομο και δυστυχώς στην Αθήνα δεν το καταλαβαίνουν αυτό. Κόβουν όρομολόγια» μας λέει ο Αποστόλης Γαλάνης, πρόεδρος του Συλλόγου Φίλων Σιδηροδρόμων Καρδίτσας. Όταν κόπηκε το πρωινό τρένο των 6 π.μ. που συνέδεε τη δυτική Θεσσαλία με την Αθήνα η Hellenic Train για να κοπάσει τις αντιδράσεις παραχώρησε ένα ειδικό εκπαιδευτικό κουπόνι στους μόνιμους κατοίκους της Καρδίτσας, των Τρικάλων και της Καλαμπάκας. Όμως «για έναν που ζει στην επαρχία, αν ήθελε να μεταβεί στην Αθήνα για κάποιες δουλειές αυθημερόν δεν είναι καθόλου, μα καθόλου, βολικό γιατί θα φτάσει στην Αθήνα και το επόμενο τρένο φεύγει σε 5 λεπτά. Δεν είναι συνδυσασμένα τα όρομολόγια με τις ανάγκες των πολιτών. Απευθείας σύνδεση με την Θεσσαλονίκη δεν υπάρχει. Με την Αθήνα υπάρχει ένα όρομολόγιο την ημέρα και από εκεί και πέρα στη γραμμή Παλαιοφάρσαλος-Καλαμπάκα δουλεύουν κάποια τρένα που είναι ανταποκρίσεις στον κύριο άξονα που αφορά το Αθήνα-Θεσσαλονίκη», προσθέτει ο Βασίλης Τσαφόλιας, γραμματέας του Συλλόγου Φίλων Σιδηροδρόμου Τρικάλων.

Τέσσερα όρομολόγια από Καλαμπάκα που τους καλοκαιρινούς μήνες εξυπηρετούσαν πολύ κόσμο που κινούταν προς τις παραλίες του Πλαταμώνα, των Νέων Πόρων και της Λεπτοκαρυάς έχουν κοπεί. «Σε κάθε χωριό, σε κάθε οικιστική περιοχή που περνούσε το μετρικό τρένο που πήγαινε Καλαμπάκα-Βόλο είχε στάση. Στα Τρίκαλα καταργήθηκαν έξι στάσεις. Μέχρι και στο Φλαμούρι, μια γειτονιά 2 χλμ. από το κέντρο των Τρικάλων είχε. Αντί να το προωθήσουν το έκοψαν εντελώς και έβαλαν τρένο που πάει απευθείας από τα Τρίκαλα στην Αθήνα», λέει ο Βασίλης Τριανταφύλλου, πρόεδρος του Συλλόγου των Τρικάλων. Από τον Βόλο υπήρχαν πρωινά όρομολόγια για Λάρισα τα οποία εξυπηρετούσαν κατά βάση εργαζόμενους. Ωστόσο από τη στιγμή που οι ενδιάμεσοι σταθμοί παραμένουν κλειστοί, χωρίς σταθμάρχη που να μπορεί να κάνει μία ανταπόκριση, τα όρομολόγια μοιάζουν με ένα καρυδότσουφλο στη μέση του κάμπου, με κάτι αγουροξυπνημένους ναυαγούς των βαρδιών στις βιομηχανικές ζώνες των δύο πόλεων. «Ξεκινάει από τον Βόλο το πρώτο στις 4.30 το πρωί που πάει με 2 άτομα. Ποιος να το πάρει; Εκείνη την ώρα ανταπόκριση από την Λάρισα δεν υπάρχει, ούτε για Θεσσαλονίκη ούτε για Αθήνα» λέει ο Μπάμπης Παυλάκης.

Ο Αποστόλης Γαλάνης περιγράφει με έναν (λιγότερο) κωμικό και (περισσότερο) τραγικό τρόπο το πώς το 2010 απετράπη το κόψιμο και του απογευματινού τρένου από Καλαμπάκα για Αθήνα. «Μας λέει τότε ο Ζηλιασκόπουλος [διευθύνων σύμβουλος του ΟΣΕ], βλέπω στα στοιχεία ότι δεν έχει καθόλου κίνηση το τρένο από την δυτική Θεσσαλία για την Αθήνα. Τότε δεν είχαν μπει οι ιδιώτες [πράκτορες] και ο κόσμος έκοβε τα εισιτήρια πάνω στο τρένο. Μα του λέω, αφού οι σταθμοί είναι κλειστοί. Η εκκαθάρισή τους γινόταν μετά από 1-2 μήνες. Και αυτός είχε μηδενικά στοιχεία από τα ηλεκτρονικά. Μας λέει, αποκλείεται. Του λέμε τί αποκλείεται, όλοι κλειστοί είναι. Και τότε ήρθε ένας υπάλληλος και λέει όντως κύριε διευθύνοντα δεν λειτουργούν οι σταθμοί. Ούτε που ήξεραν ότι τους είχαν κλειστούς. Και έτσι έμεινε το τρένο».

Το πολυδιαφημισμένο «Ασπμένιο βέλος» προσπάθησε να ανανεώσει την επιβατική εικόνα της Hellenic Train αλλά κατάφερε ακριβώς το ανάποδο. Συνεχή τεχνικά προβλήματα, καθυστερήσεις και μη εξυπηρέτηση των επιβατικών αναγκών συγκεκριμένων γεωγραφικών περιφερειών. «Υπήρχε ένα δρομολόγιο που έφευγε από Θεσσαλονίκη για Αθήνα, το 51. Το οποίο μέχρι τον Παλαιοφάραλο ήταν σχεδόν άδειο. Εκεί ανέβαιναν πάνω από 150 άτομα κάθε μέρα. Το ίδιο και από το Λιανοκλάδι. Μπήκε το “βέλος”, δεν σταματάει σε αυτούς τους σταθμούς και δεν μπορεί να γίνει ανταπόκριση. Το συγκεκριμένο τρένο είναι χαραγμένο να έχει στάθμευση και στον Παλαιοφάραλο και στο Λιανοκλάδι. Συμπεριλαμβάνονταν στον χρόνο του, στις 3 ώρες και 59 λεπτά».

Γιατί όμως υπάρχει αυτή η απροθυμία για περεταίρω δρομολόγια που να συνδέουν τη δυτική Θεσσαλία με την Αθήνα και την Θεσσαλονίκη; «Δεν μπορεί να παραμείνει τρένο στην Καλαμπάκα, χρειάζονται κάποιες υποδομές. Αυτές οι μηχανές πρέπει να είναι στην πρίζα τη νύχτα για να φορτίσουν κάποια κυκλώματα, χρειάζεται κανονικό μηχανοστάσιο που δεν υπάρχει»,

λέει ο Αποστόλης Γαλάνης. Οι Ιταλοί επικαλούνται χαμηλή επιβατική κίνηση που κάνει οικονομικά ασύμφορα τα επιπλέον δρομολόγια. «Είναι δύσκολο να βρεθεί επιβατική αμαξοστοιχία που να είναι κερδοφόρα», απαντάει ο Γ. Νάθενας. Κερδοφόρες είναι οι εμπορευματικές γραμμές. Ωστόσο η εταιρεία «θα έπρεπε να βρει το κατάλληλο μίξ μεταξύ ποιότητας παρεχόμενων υπηρεσιών και κομίστρου, πακέτων και προσφορών που να τις καταστήσει κερδοφόρες [τις επιβατικές γραμμές]. Να αποκτήσει δεσπόζουσα θέση στην αγορά. Και όχι να θέλει να της μηδενίσει το ρίσκο το κράτος. Εκεί θα πρέπει να ξεσηκωθεί η Θεσσαλία και να πει αντί να επιδοτείτε τις υπερταχείες Αθήνας-Θεσσαλονίκης, τα λεγόμενα “βέλη”, να βάλετε και άλλο απευθείας δρομολόγιο απογευματινό από Αθήνα και πρωινό από Καλαμπάκα και το ίδιο για τον Βόλο. Κάποιος να μπορεί να έρθει στην πρωτεύουσα του κράτους να κάνει τις δουλειές του και να μπορεί να ξαναγυρίσει».

Ο Μπάμπης Παυλάκης εμπειρικά θα συμφωνήσει ότι για να κυκλοφορήσει ένα τρένο χρειάζεται χρήμα. Καύσιμα, προσωπικό και συντήρηση.

Δεν είναι μια απλή απόφαση. Το μεγαλύτερο έξοδο μας λέει ότι είναι η συντήρηση. Ωστόσο, προσθέτει και ένα «όμως». «Την συντήρηση την έχει η Hellenic Train. Από το 2019 που πήραν τα εργοστάσια δεν έχουν δώσει ούτε 1 ευρώ. Ότι ανταλλακτικά είχαν πάρει από τον ΟΣΕ εδώ και 1 χρόνο περίπου, με αυτά δουλεύουν. Βγάζουν ανταλλακτικά από μηχανή που την έχουν στην άκρη γιατί έχει ένα μικρό προβληματάκι και συναρμολογούν την άλλη για να μπορούμε να κάνουμε τα όρομολόγια. Και λέει η εταιρεία, γιατί να βάλω ένα παραπάνω τρένο, που δεν το έχω ούτως ή άλλως. Έτσι και αλλιώς την επιδότηση η Hellenic Train την παίρνει από το κράτος, δεν την ενδιαφέρει να πάρει άλλους 1.000 επιβάτες».

Τοποθετεί το ζήτημα στην κοινωνική διάσταση που πρέπει να λάβει. «Για να αυξηθούν τα όρομολόγια Βόλος-Καλαμπάκα πρέπει να γίνει μέρος της κοινωνίας. Να πάμε σε βουλευτές. Θα σου πει, και εγώ λέω για τα όρομολόγια. Για να φανείς πρέπει να ξεσηκωθείς, να κάνεις μια κινητοποίηση». Πώς μπορείς να διαταράξεις τις ισορροπίες που έχουν δημιουργήσει συντεχνίες και άλλα (μικρο)συμφέροντα; «Εγώ θυμάμαι από το 1983 και μετά αυτό που έλεγαν όλοι οι συνδικαλιστές. Να υπάρχει άμεση σύνδεση αστικών, τρένου και καραβιών. Τρία μέσα έχει ο Βόλος, να μπορούν να συνδεθούν. Έρχεται το τρένο, να περνάει ένα αστικό από τον σταθμό και να περνάει και από το λιμάνι. Το καλοκαίρι έφτανε το τρένο στις 7 και έφευγε το καράβι στις 7.30. Όσα είναι πιτσιρίκια έτρεχαν, οι μεγαλύτεροι τί θα κάνουν; Θα πάρουν ταξί. Έμπαιναν οι ταξιτζήδες στη μέση και έλεγαν όχι, να μην περάσει από εκεί το αστικό».

Ο σιδηρόδρομος του «αθέμιτου ανταγωνισμού»

Η συντεχνιακή περίπτωση των ταξιτζήδων στον Βόλο είναι ίσως μια ενοχλητική μύγα μέσα στην καρδώρα με το γάλα που λέγεται αυτοκινητόδρομοι, ΚΤΕΛ και ιδιωτικές εμπορικές εταιρείες. Εάν διατρέξεις στην ιστορία διαφόρων σιδηροδρομικών έργων που είτε λιμνάζουν είτε απλά

δεν υπάρχουν καν σαν υποψία, κάπου εκεί μέσα θα συναντήσεις να ξεπετάγονται εμπορικές και επιβατικές εταιρείες που λειτουργούν σαν καρτέλ και θέτουν τους όρους του παιχνιδιού. Άραγε τί συνδέει εκείνη την μήνυση που έκαναν τα θρασίμια του ΚΤΕΛ Χαλκίδας το μακρινό 1996 εναντίον του ΟΣΕ για αθέμιτο ανταγωνισμό – επειδή μείωσε την τιμή του εισιτηρίου Αθήνα-Χαλκίδα – με τις καταγγελίες 14 χρόνια αργότερα του προέδρου των ΚΤΕΛ Κορινθίας εναντίον του προαστιακού σιδηροδρόμου για πλημμελή έλεγχο εισιτηρίων; Τί συνδέει εκείνον τον περιβόητο σιδηροδρομικό άξονα που θα ένωνε τις πόλεις της Κρήτης, όπου πλάι στις γενικές «τεχνικές δυσκολίες» καταγράφονται πάντοτε και τα πολύ συγκεκριμένα συμφέροντα των ΚΤΕΛ τα οποία θίγονται, με το άλλο σχέδιο της σιδηροδρομικής σύνδεσης της Ηπείρου (και των λιμανιών της) και του ανταγωνισμού που θα δεχθούν όχι μόνο τα ΚΤΕΛ και οι μεταφορικές αλλά και οι εταιρείες που έχουν κατασκευάσει και διαχειρίζονται τους αυτοκινητόδρομους (Ε65, Εγναντία Οδός, Ιονία Οδός);

Οι εμπορικές μεταφορές

Η υποβάθμιση των σιδηροδρόμων πηγαίνει χέρι-χέρι με την κρατική προστασία και επιχορήγηση των χερσαίων επιβατικών και εμπορικών μεταφορών. Εάν ο κωδικός «μνημόνια» ήταν αρκετός για να παρουσιαστεί ως αναπόφευκτη η ιδιωτικοποίηση κομματιών του σιδηροδρόμου, δεν φαίνεται να ίσχυσε κάτι τέτοιο και για το κλειστό επάγγελμα των φορτηγών. Από το 2010 εντοπίζουμε σχετικές αναφορές προθέσεων αλλά σε καμία περίπτωση αυτές δεν καταλήγουν σε τετελεσμένα γεγονότα. Το μόνο σίγουρο της ιστορίας είναι ότι οι τελευταίες άδειες φορτηγών δημόσιας χρήσης είχαν εκδοθεί από το κράτος το 1986 για κάποιους Έλληνες από το Ζαΐρ, από τις 800 οι 600 αφορούσαν βυτιοφόρα. Από εκεί και έπειτα οι άδειες μεταβιβάζονται οικογενειακά ή μεταπουλούνται (κάπως έτσι συγκεντρώνονται και στα χέρια εταιρειών) με ποσά που φτάνουν από τις 30 έως τις 350 χιλιάδες ευρώ.

Τον Αύγουστο του 2019, μιλώντας στην Ελίνα Μακρή για λογαριασμό του Inside Story και του άρθρου «Είναι ασφαλής ο σιδηρόδρομος στην Ελλάδα;», ο διευθύνων σύμβουλος της ΕΕΣΣΤΥ (Ελληνική Εταιρεία Συντήρησης Σιδηροδρομικού Τροχαίου Υλικού) Αναγνωστόπουλος έλεγε «ότι αυτή τη στιγμή η ΤΡΑΙΝΟΣΕ μεταφέρει περίπου 2 εκατ. τόνους εμπορεύματα τον χρόνο και ότι υπάρχουν άλλα 10-12 εκατομμύρια που μεταφέρονται με νταλίκες. Εννοώ ότι υπάρχει δουλειά για όλους». Δεν ξέρουμε τους λόγους που έκαναν τον διευθύνοντα σύμβουλο να πει «ότι υπάρχει δουλειά για όλους», μπορούμε να υποθέσουμε ωστόσο ότι δεν ήθελε να αφήσει υποψίες ότι μπαίνει σε ξένα χωράφια. Αυτά τα χωράφια αφορούν στις ιδιωτικές μεταφορικές εταιρείες, το μονοπώλιο μεταφορών που έχουν σε κάποιες συγκεκριμένες γεωγραφικές περιφέρειες (ιδίως από τη στιγμή που η Hellenic Train κατήργησε την υπηρεσία της μεταφοράς ασυνόδευτων εμπορευμάτων, εκτός της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης), την πιθανότητα εάν αμφισβητηθεί το μονοπώλιό τους να χάσουν μέρος της αξίας τους οι δυσέυρετες άδειες χρήσης φορτηγών, γύρω από την αγοραπωλησία και την συγκέντρωση των οποίων έχουν στηθεί ολόκληρες εταιρείες.

Οι επιβατικές μεταφορές

Για αρκετό κόσμο της επαρχίας ήταν κοινό μυστικό ότι για δεκαετίες πολλά έργα εκσυγχρονισμού του σιδηροδρομικού δικτύου ή αναπροσαρμογής των όρομολογίων του έπρεπε να έχουν την έγκριση των ιδιωτικών υπεραστικών ΚΤΕΛ που κινούνταν στα ίδια όρομολόγια. Ο Αποστόλης Γαλάνης μας διηγείται μία τέτοια ιστορία από το μακρινό 2010. «Ετυχα περιστατικό, επειδή δεν με ήξεραν, έξω από το γραφείο του Σιούφα ήταν όλο το συμβούλιο του ΚΤΕΛ και έλεγαν να θέσουμε θέμα να κόψουν το πρωινό όρομολόγιο για Αθήνα και μετά θα πάμε στις Θεσσαλονίκης. Και μετά από λίγο καιρό κόπηκε». Σαν ασφαλιστική δικλείδα ο Γιώργος Νάθενας προτείνει την εμπλοκή των Περιφερειών. «Έπρεπε να έχει ζητήσει [το κράτος] από τις Περιφέρειες, όπως έχουν λόγο στον καθορισμό

των όρομολογίων των ΚΤΕΛ, να κάνουν προτάσεις για τα όρομολόγια των τρένων που θα μπουν στις επιδοτούμενες υπηρεσίες. Όπως για τα ακτοπλοϊκά που επίσης επιδοτούνται, για τα περισσότερα οι νησιωτικές Περιφέρειες έχουν λόγο». Πόση αντικειμενικότητα μπορεί να χωρέσει όμως όταν τοπικοί πολιτευτές ή και περιφερειάρχες μπορεί να είναι μέτοχοι του ενός ανταγωνιστή – των ΚΤΕΛ δηλαδή – τον ρωτάμε; Στιγμιαία σιωπή. Την οποία σπάει λέγοντας ότι «το να μην είναι ανεπτυγμένος ο σιδηρόδρομος είναι δείγμα τριτοκοσμικής χώρας».

Αυτοκινητόδρομοι και κατασκευαστικό κεφάλαιο

Στην Ελλάδα οποιαδήποτε πέτρα, οποιοδήποτε τσιμεντόλιθο και αν σπκώσεις από κάτω θα βρεις τις ίδιες τρεις κατασκευαστικές εταιρείες. Είτε πρόκειται για σιδηροδρομικά έργα, είτε για έργα αυτοκινητοδρόμων. Η πολύ συσώδης διαφορά ανάμεσα στους δύο κύκλους εργασιών του κατασκευαστικού κεφαλαίου είναι ότι στην περίπτωση των αυτοκινητοδρόμων εμπεριέχεται όχι μόνο η κατασκευή τους αλλά και η διαχείρισή τους μέσω των διοδίων. Στα μεγάλα οδικά κατασκευαστικά έργα, στον Ε65, στην Εγνατία Οδό, στην Ιόνια Οδό, στην γέφυρα του Ρίου-Αντιρρίου η παράλληλη χάραξη σιδηροδρομικής γραμμής απλά δεν τέθηκε καν σαν προοπτική. Οι δικαιολογίες που ακούστηκαν μέσα στα χρόνια ποικίλαν, μεταφέροντας την κουβέντα μακριά από το πραγματικό επίδικο, τη στήριξη συγκεκριμένων κομματιών του κεφαλαίου και την αποφυγή να μπει ακόμη ένας «παίκτης» στον ανταγωνισμό. Ο πρωθυπουργός μιλώντας σε τηλεοπτική εκπομπή κατά τη διάρκεια της πρόσφατης προεκλογικής περιόδου δήλωσε ότι «δεν υπάρχει ποτέ περίπτωση να πάμε να φτιάξουμε μία σιδηροδρομική Εγνατία προς τα δυτικά παράλληλα με την οδική Εγνατία. Είναι [...] σήμερα στη σφαίρα της επιστημονικής φαντασίας». Και εδώ λοιπόν, δια της πλαγίας οδού, δηλώνεται ο λόγος που το κράτος δεν θέλει το τρένο να φτάσει στην Ήπειρο. «Αυτό με ποια εξουσιοδότηση το λέει όταν η

Ε.Ε. εντάσσει τον μελλοντικό άξονα Ηγουμενίτσα-Καλαμπάκα στους άξονες προτεραιότητας των ευρωπαϊκών σιδηροδρομικών δικτύων; Αυτό σημαίνει ότι μέχρι το 2030 θα πρέπει να το έχουμε φτιάξει» σχολιάζει επί των δηλώσεων αυτών ο Γ. Νάθενας.

Ο σχεδιασμός της γραμμής που θα συνδέει την Καλαμπάκα με την Κοζάνη, αν και στα ριζά των βουνών των νομών Τρικάλων και Γρεβενών, έχει περάσει από χίλια μύρια κύματα. Τη δεκαετία του 1920 το έργο προχώρησε σε μεγάλο βαθμό και η γραμμή είχε στρωθεί σχεδόν μέχρι τη Σιάτιστα. Η οικονομική κρίση της δεκαετίας του '30 και οι εμπόλεμες συνθήκες της δεκαετίας του '40 πάγωσαν τα όποια σχέδια. «Την δεκαετία του 2000 ξοδεύτηκαν 70 εκατομμύρια ευρώ για μελέτες από Καλαμπάκα προς Κοζάνη και προς Ήπειρο. Έχω βρει μηχανικό που δούλεψε σε αυτήν την μελέτη προς Κοζάνη, στην περιοχή της Δήμητρας. Η μελέτη είναι σε πολύ ώριμο βαθμό. Δίνουμε προτεραιότητα στην γραμμή Καλαμπάκα-Κοζάνη, 108 χλμ. περίπου.

Είναι σημαντικό γιατί φτιάχνοντας 108 χλμ. παίρνουμε 300 χλμ. γραμμής, γιατί έχουμε το Παλαιοφάρσαλο-Καλαμπάκα έτοιμο, την Φλώρινα πάλι έτοιμη, και παίρνουμε έναν δεύτερο κεντρικό άξονα που θα έχει διέξοδο και προς την Β. Μακεδονία και προς τη Θεσσαλονίκη», λέει ο Βασίλης Τριανταφύλλου, πρόεδρος του Συλλόγου Φίλων Σιδηροδρόμου Τρικάλων.

Μαφίες. Μικρές και μεγάλες

Σκραπ. Τα ανακυκλώσιμα υλικά, απόβλητα του καπιταλιστικού κύκλου παραγωγής. Η υλική βάση γύρω από την οποία συντηρούνται και αναπαράγονται κύκλοι της μαφίας, παρέχοντας και την δευτερεύουσα υπηρεσία της ρατσιστικής υποτίμησης των πρωτογενών εργατών της που συγκεντρώνουν στο πεδίο την πρώτη ύλη που θα τους δώσει ένα πενιχρό μεροκάματο μετά την πώλησή της στο σκραπατζίδικο. Ένα πεδίο δράσης αυτών των κυκλωμάτων είναι και το σιδηροδρομικό δίκτυο: αποψίλωση σιδηροδρομικών ραγών και τα τελευταία χρόνια και **των**

| Τα κατασκευαστικά έργα του Ε65

καλωδίων ηλεκτροκίνησης γιατί έχουν καλύτερη ποιότητα χαλκού. Στα ρεπορτάζ η αναφορά σε συγκεκριμένες γεωγραφικές περιφέρειες όπου συμβαίνουν αυτές οι κλοπές μοιάζουν να μας δείχνουν φωτογραφίες – καταυλισμών ρομά – χωρίς λεζάντα επεξήγησης. Το κυνήγι του πιο αδύναμου (και εκμεταλλεύσιμου) κρίκου αυτής της αλυσίδας προκρίνεται σε σχέση με το άγγιγμα άλλων κομματιών της που μπορεί να έχουν αναπάντεχες καταλήξεις. «Φταίνε οι ρομά που παίρνουν τα καλώδια. Φταίνε αυτοί που ρημάζουν τον σιδηρόδρομο αλλά μέχρι ένα σημείο βρε παιδιά. Όταν έχει ανέχεια ο κόσμος θα προσπαθήσει να ζήσει με οποιονδήποτε τρόπο βρει. Άμα δεν έχω να δώσω φαΐ στα παιδιά μου θα κλέψω κιόλας. Όταν μου το δίνουν στο πιάτο, αφού είναι αφύλαχτα όλα, το κάνουνε», λέει ο Μπ. Παυλάκης.

Στους γερμανικούς σιδηρόδρομους το τροχαίο υλικό εμποτίζεται με έναν υγρό που εμπεριέχει κάτι σαν γενετικό υλικό (DNA). Εάν σε έναν έλεγχο σε σκραπατζίδικο βρεθεί υλικό που είναι εμποτισμένο με αυτό το DNA, ο ιδιοκτήτης του έχει να αντιμετωπίσει βαριές ποινές για κλεπταποδοχή. Εκεί προφανώς οι έλεγχοι φτάνουν μέχρι τα εργοστάσια του σκραπ. Εδώ αυτό μπορεί να έχει τα ρίσκα του. Στις δύο μεγαλύτερες υποθέσεις εξιχνίασης κυκλωμάτων σκραπ που έχουν συμβεί στην Ελλάδα (το 2007 και το 2017) ήταν αναμεμιγμένοι και ανώτεροι υπάλληλοι του ΟΣΕ. Οι εταιρείες που «χτυπούσαν» τον διαγωνισμό για ανακύκλωση μιας τάδε ποσότητας σκραπ με ένα δέινα ποσό, κατόπιν συνεννοήσεων έπαιρναν εν τέλει πολύ μεγαλύτερη ποσότητα από τις αποθήκες. Την διαφορά μεταξύ των 180 και των 30.000 τόνων δεν την λες και μικρή.

Το εύρος των δουλειών των μαφιόζικων κυκλωμάτων γύρω από τον σιδηρόδρομο γίνεται αντιληπτό μέσα από μια σειρά τυχαίων γεγονότων, ατυχημάτων, τα οποία απαιτούν μια δεύτερη ανάγνωση πίσω από τις γραμμές. Τον Ιούλιο του 2008 στον Μπράλο αποκόβονται τα 14 από τα 23 βαγόνια μιας εμπορικής αμαξοστοιχίας και συγκρούονται με επιβατικό τρένο

που κινείται στην γραμμή. Τα βαγόνια αυτά ήταν άγνωστα, αόλητα στον ΟΣΕ. Κάποιοι δηλαδή έκαναν παράνομες εμπορικές μεταφορές τσεπώνοντας «μαύρο» χρήμα από αυτές. «Άλλη ιστορία, πέρυσι με τα χιόνια στην Λειβαδιά έμεινε ένα τρένο το βράδυ. Και πάει μια μηχανή για να το τραβήξει. Και τράκαραν, είχε και τραυματίες. Τότε κοίταξε η ΤΡΑΙΝΟΣΕ ποια μηχανή είναι, η 2532. Κάτσε, αφού την 2532 την έχουμε άχρηστη. Κάποιος την νοίκιαζε στην ΤΡΑΙΝΟΣΕ, τη στιγμή που η ΓΑΙΟΣΕ την είχε ότι ήταν άχρηστη. Νοικιαζόταν και κάποιος έπαιρνε τα λεφτά» λέει ο Μπ. Παυλάκης. Και συνεχίζει. «Πέρυσι το καλοκαίρι στην Χαλκίδα κήκε μια αποθήκη που είχε υλικά του ΟΣΕ. Κάποια παιδιά μηχανοδηγοί που έκαναν εκπαίδευση τότε έλεγαν ότι πήγαμε σήμερα για εκπαίδευση και ξέρεις τί μας είπε ο καθηγητής; Ό,τι μάθαμε μέχρι τώρα σβήστε το. Ρωτάνε γιατί; Γιατί μαθαίναμε γι' αυτό το σύστημα τα ανταλλακτικά του οποίου ήταν εκεί μέσα». Η φωτιά λένε να ήταν από κάποιον που ήθελε να γεσταθεί Αύγουστο μήνα; μας ρωτάει ρητορικά.

Απαιτώντας απαντήσεις

Δεν ξέρω εάν μέσα από τα παραπάνω, με την μικρή έρευνα που κάναμε, καταφέραμε να βάλουμε σε μια σειρά αυτό το πολυδαίδαλο σύστημα λειτουργίας που φαίνεται να έχει περισσότερες διακλαδώσεις απ' ότι έχει το ίδιο το σιδηροδρομικό δίκτυο στην Ελλάδα. Συνομιλήσαμε με ανθρώπους που εμπλέκονται με διάφορους τρόπους με τον σιδηρόδρομο, αποδελτιώσαμε και αναλύσαμε δημοσιεύματα των τελευταίων δεκαετιών. Επικεντρωθήκαμε και στους ανταγωνιστικούς καπιταλιστικούς κύκλους των εμπορικών και επιβατικών μεταφορών στην Ελλάδα γιατί με αυτή τη μεθοδολογία θεωρήσαμε ότι μπορούμε να φωτίσουμε τους λόγους που ο σιδηρόδρομος είναι – ή πρέπει να είναι – ένας υποτιμημένος συγκοινωνιακός φορέας.

Στο κράτος δεν θα ποντάραμε ούτε σεντ. Εάν θέλεις να χαράξεις μία συγκοινωνιακή πολιτική με μέθοδο και προσανατολισμό το κάνεις σε συνθήκες ηρεμίας και όχι μετά από ένα

έκτακτο τραγικό γεγονός το οποίο απαιτεί πολιτική και επικοινωνιακή διαχείριση. Αυτού του είδους τη διαχείριση δηλαδή που προσπαθεί να απομακρύνει τις ευθύνες από τα ανώτατα διοικητικά στελέχη και τα υπουργικά γραφεία μέχρις ότου να κοπάσει ο θόρυβος, να «ξεχαστεί» ή «να αλλάξει η ατζέντα» όπως κυνικά γράφεται στις στήλες των εφημερίδων. Τα ερωτήματα είναι καλό να τίθενται. Για να αφήνουν μία παρακαταθήκη καλό είναι να αναζητούμε και να απαιτούμε απαντήσεις σε αυτά. Γιατί σε διαφορετική περίπτωση αποτελούν απλά έναν ατομικό τρόπο εξωτερίκευσης της αγανάκτησής μας.

Η ελληνική κοινωνία που έχει συγκροτηθεί από την μεταπολίτευση και έπειτα ένα σύνολο προσοδίκων μηχανισμών μέσα από τους οποί-

ους αναπαράγεται – ιδίως στην επαρχιακή εκδοχή της – εάν θέλει να διεκδικήσει για τον εαυτό της έναν ασφαλή σιδηρόδρομο που θα καλύπτει πραγματικές ανάγκες θα πρέπει να διαρρήξει αυτούς τους μηχανισμούς. Αν θέλουμε να διεκδικήσουμε περισσότερα όρομολόγια θα πρέπει να το κάνουμε γιατί οι μεταφορές είναι κοινωνική ανάγκη. Εάν θέλουμε να διεκδικήσουμε φθηνότερα εισιτήρια θα πρέπει να το κάνουμε γιατί το κόστος ζωής τριγύρω μας αυξάνεται ενώ οι μισθοί μας παραμένουν σταθεροί. Εάν θέλουμε να διεκδικήσουμε την αναβάθμιση του σιδηροδρόμου θα πρέπει να σταθούμε απέναντι στα ιδιωτικά μονοπώλια των επιβατικών και εμπορευματικών μεταφορών. Θέλουμε λοιπόν να σπάσουμε κούρες;

| 3 Μαρτίου 2023. Μία από τις μεγαλύτερες διαδηλώσεις που έχουν καταγραφεί στην πόλη. Κατάληξη ο σιδηροδρομικός σταθμός.

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Δεκαπενταύγουστος στο χωριό μου, Πετρίλο Αργιθέας

Του Χρήστου Σβεντζούρη

ΦΙΛΕΜΑ

ΠΕΤΡΙΛΟ

| Δεκαετία '80, πανηγύρι στην Κρανιά Πετρίλου.

Όπως αναφέρεται και στο άρθρο με τίτλο «Το φίλεμα», στο 5ο τεύχος της εφημερίδας «Εραστές των Αγράφων» φίλεμα στον τόπο μας ορίζεται η προσφορά φαγητού ή κάποιου ροφήματος. Από ένα ποτήρι νερό μέχρι καφέ και τσίπουρο. Από ένα λουκούμι τριαντάφυλλο μέχρι ένα σοκολατάκι ή ακόμα ένα πιάτο φαγητό. Ανάλογα την περίπτωση και την ώρα που θα συναντήσεις τους οικοδεσπότες. Το φίλεμα κρύβει έντονα το αίσθημα της φιλοξενίας και σκοπό έχει να μοιράσει ζεστασιά και να κάνει τον επισκέπτη να νιώσει μέρος της οικογενείας και του συνόλου που τον φιλεύει. Όλα αυτά τα παραπάνω είναι κατά γενικό κανόνα το καθημερινό φίλεμα που αν κοντοσταθείς στον αυλόγυρο του Πετριλιώτη θα το λάβεις.

Μια άλλη κατηγορία είναι το επίσημο φίλεμα. Και αυτό έχει να κάνει συνήθως με διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις όπως με γάμους, αρραβώνες και κηδείες αλλά και με θρησκευτικές γιορτές που παίζουν σημαντικό ρόλο στην ζωή του μέσου Πετριλιώτη. Όχι μόνο όσον αφορά την πίστη του στα Θεία αλλά και σαν μέσο κοινωνικοποίησης με τους ίδιους τους χωριανούς του αλλά και με κόσμο εκτός του χωριού όπως θρησκευτικούς τουρίστες και άτομα που ταγχάνει να φιλοξενούνται στον τόπο του.

Ένα τέτοιο θρησκευτικό γεγονός είναι το πανηγύρι που πραγματοποιείται στις δεκαπέντε Αυγούστου στον μαχαλά Κρανιά (Χάρις). Ο δεκαπενταύγουστος θεωρείται η πιο τρανή γιορτή της Ορθοδοξίας. Γιορτάζεται η Κοίμησης της Θεοτόκου που οι πιστοί σε κλίμα κατάνυξης αποδίδουν φόρο τιμής στην Μητέρα όλων.

Η προετοιμασία για την συγκεκριμένη μέρα αρχίζει μέρες νωρίτερα για να μπορέσει το

κάθε σπιτικό να φιλέψει στην αυλή του τον κόσμο μετά το πέρας της λειτουργίας. Τα ήθη και τα έθιμα για αυτήν την μέρα δεν έχουν αλλάξει πολύ. Η διαδικασία είναι σχεδόν ίδια απλά μερικά πράγματα έχουν τροποποιηθεί λίγο λόγω της εποχής που ζούμε.

Πρώτο μέλημα των σπιτικών, το πρωί στις δεκατέσσερις Αυγούστου, είναι το σφάξιμο των ζώων που θα αποτελούσε το κύριο γεύμα στις δεκαπέντε Αυγούστου. Την συγκεκριμένη διαδικασία την αναλάμβαναν οι πιο έμπειροι που ήταν και οι πρεσβύτεροι της κάθε οικογενείας. Αφού γινόταν η σφαγή του ζώου η πρεσβύτερη γυναίκα της οικογενείας ερχόταν με καρβουνάκι αναμμένο που πάνω του είχε τοποθετήσει θυμιάμα και θυμιάτιζε τον σφάκτη, το ζώο και όσους είχαν λάβει μέρος στην συγκεκριμένη διαδικασία. Ήταν ένας τρόπος για να μην σε «πιάσει» το αίμα. Ήταν ένα είδος εξόρκησης του κακού. Μετά γινόταν το γόδαρσιμο του σφαχτού (σφαχτό = πρόβατο κατά κύριο λόγο που το έσφαζαν) το οποίο το κρέμαγαν σε καλά φυλασσόμενο χώρο και το άφηναν να στεγνώσει από τα υγρά του ώστε να είναι έτοιμο να μπει στην σούβλα.

Αμέσως μετά σειρά έχει το άναμμα μιας καλής φωτιάς που θα φιλοξενήσει πάνω της τα σφαχτά. Ο αριθμός των σφαχτών δεν είναι ο ίδιος από σπίτι σε σπίτι. Ποικίλει ανάλογα με τον αριθμό των προσκεκλημένων που θα φιλοξενούσαν. Η αμέσως επόμενη διαδικασία της ίδιας μέρας ήταν το καθάρισμα κρεμμυδιών για την παρασκευή στιφάδου και το άνοιγμα φύλλων για την δημιουργία πίτας. Το τσουκάλι που φιλοξενούσε το στιφάδο έμπαινε το βράδυ της δεκάτης τετάρτης σχεδόν ξημερώματα προς

δεκάτης πέμπτης και έπαιρνε αρκετές ώρες να γίνει. Όλο το μυστικό ήταν στο σιγανό μαγείρεμα όπου τα κρεμμύδια με το κρέας μέλωναν.

Εδώ θέλω να αναφέρω ότι το τραπέζι που πραγματοποιούνταν το μεσημέρι του δεκαπενταύγουστου μέχρι τα μέσα του 1980 ήταν απλό και απέριτο. Χωρίς φανφάρες και υπερβολές. Τα κύρια συστατικά του τραπέζιού ήταν το σφαχτό, η πίτα, το γιαούρτι, το τυρί, το στιφάδο, το κρασί, το τσίπουρο και η μπύρα. Αυτή και η όχι τόσο μεγάλη ποικιλία υποδηλώνει και τον τρόπο ζωής των Πετριλιωτών και γενικά των Αργιθεατών. Η ζωή στον ορεινό όγκο δεν ήταν ποτέ εύκολη. Το αίσθημα της επιβίωσης ήταν τυπωμένο σε κάθε έκφραση της ζωής τους.

Το βράδυ στις δεκατέσσερις Αυγούστου στον προαύλιο χώρο της εκκλησίας πραγματοποιείται το πρώτο γλέντι με τοπικές κομπανίες που έχουν περάσει όλα αυτά τα χρόνια από τον τόπο μας. «Το γλέντι της παραμονής» κρατούσε μέχρι τις πρώτες πρωινές ώρες. Μεγάλες χορευτικές κύκλες, άφθονο αλκοόλ και γενικά η χαρά ζωγραφισμένη στα πρόσωπα των ανθρώπων. Άνθρωποι που μπορεί να είχαν να ιδωθούν μήνες μπορεί και χρόνια. Που κάθε φορά αναενώνουν το ραντεβού τους και το περιμένουν πως και πως.

Και φτάνει η μέρα του δεκαπενταύγουστου. Την μέρα αυτή την χαρακτηρίζει θρησκευτική κατάνυξη. Το πρωί οι πιστοί πρωτοστατούν στην τέλεση της θείας λειτουργίας. Με την λήξη αυτής, το ποίμνιο μεταφέρεται στον εξωτερικό χώρο για την τέλεση της αρτοκλασίας. Στο τέλος της αρτοκλασίας και αφού όλος ο κόσμος χαιρετήσει την εικόνα της Παναγίας και μοιραστεί ο άρτος, ξεκινάνε οι ευχές και τα χρόνια πολλά μεταξύ των ατόμων που συμμετέχουν στο θρησκευτικό δρώμενο. Μετά το πέρας των ευχών ο πρεσβύτερος της κάθε οικογενείας προσκαλεί όσο κόσμο θέλει να παρευρεθεί για το φίλημα στο σπίτι του. Η κοινή φράση της ημέρας αυτής είναι το «σας περιμένουμε σπίτι να σας φιλέψουμε».

Το πανηγύρι στον προαύλιο χώρο βέβαια συνεχίζεται κανονικά. Μαρτυρίες χωριανών

μου λένε ότι κάποτε το πανηγύρι ήταν τόσο μεγάλο, όσον αφορά την προέλευση του κόσμου, που στον ίδιο χώρο έπαιζαν ταυτόχρονα 2 και 3 ζυγίες (ζυγιά = μουσική κομπανία που αποτελούνταν από δυο άτομα με τα όργανα τους. Συνήθως λαούτο και βιολί).

Οι σπιτικοί έφευγαν γρήγορα-γρήγορα για το σπίτι ώστε να προετοιμαστούν για το φίλημα του κόσμου. Όταν ο κόσμος έφτανε και καθόταν στις τάβλες που είχαν ετοιμάσει οι οικοδέσποτες το πρώτο φίλημα ήταν ένα λουκούμι και ένα ποτήρι τσίπουρο ή καφέ. Όταν όλοι είχαν πάρει το πρώτο φίλημα και έφτανε η ώρα για το κυρίως γεύμα τότε από τους οικοδέσποτες δημιουργούνταν μια αλυσίδα τροφοδοσίας που ξεκινούσε από το δωμάτιο που υπήρχαν τα φαγητά και χέρι-χέρι μετέφεραν τα πιάτα στα τραπέζια των φιλοξενούμενων. Εκείνη την στιγμή της ημέρας το μόνο μέλημα ήταν ο φιλοξενούμενος να απολαύσει το γεύμα του. Δεν είχε σημασία η ποσότητα αλλά η ποιότητα. Και δεν αναφέρομαι στα υλικά αγαθά. Αναφέρομαι στα αγαθά της ωραίας προσφοράς, που ευφραίνει την καρδιά και την ψυχή του κόσμου. Του κόσμου που τιμά με την παρουσία του τον οικοδέσποτη. Αφού ο κόσμος έτρωγε δεν αργούσε η στιγμή να ανάψει το γλέντι. Και εδώ υπάρχει μια άτυπη ιεραρχία. Ο γηραιότερος σέρνει πρώτος τον χορό σαν μια ηθική επιβράβευση που άνοιξε το σπίτι του, ξόδεψε από το υστέρημα του, κατέβαλε κόπο όλες αυτές τις μέρες για να ευχαριστηθούν οι φιλοξενούμενοι του.

Το έθιμο του δεκαπενταύγουστου κρατάει ακόμα και στις μέρες μας. Άλλοι λένε ότι έχει φθίνει. Κάθε πέρασι και καλύτερα. Ίσως έχει κάνει τον κύκλο του; Ερωτήματα που χρήζουν μεγάλης κουβέντας. Όλα τα έθιμα έχουν περάσει δια πυρός και σιδήρου όλα αυτά τα χρόνια. Έχουν μεταβληθεί και προσαρμοστεί στην χρονική περίοδο που ζούμε. Αν δεν γινόταν αυτή η μεταβολή και τα έθιμα κρατούσαν την μονολιθική τους ταυτότητα σίγουρα θα είχαν απλά καταγραφεί και χαθεί στον χρόνο. Η φωτιά σιγοκαίει και σίγουρα δεν θα αργήσει η φλόγα να αναζωπυρωθεί.

ΑΕΤΟΜΗΛΙΤΣΑ ΓΡΑΜΜΟΥ

Άκουσες τα νέα μαι;*

* Η γιαγιά στα βλάχικα

Συνολικά 23 μικρά υδροηλεκτρικά εργοστάσια βρίσκονται σε διαφορετικά στάδια αδειοδότησης στην ευρύτερη περιοχή του Γράμμου. Αφορούν τα ρέματα και τα ποτάμια που καταλήγουν στον ποταμό Σαραντάπορο, τον ίδιο τον ποταμό Σαραντάπορο, καθ' όλο το μήκος του, αρχής γενομένης από τις πηγές του, καθώς και μέρος του ποταμού Αλιάκμονα από το χωριό Γράμμουστα μέχρι το Νεστόριο.

Συνυπολογίζοντας και τα 7 υδροηλεκτρικά που βρίσκονται σε διαφορετικά στάδια αδειοδότησης (το ένα βρίσκεται σε λειτουργία), στα βορειοδυτικά του Σμόλικα, και αφορούν τον Βουρκοπόταμο – παραπόταμο του Σαραντάπορου –, όπως επίσης και τα ρέματα που τον τροφοδοτούν, φτάνουμε τα 30(!).

Τα σχέδια καταστροφής του φυσικού περιβάλλοντος ωστόσο δεν απειλούν μόνο

τα ποτάμια της περιοχής αλλά και την κορυφή Ταμπούρι του Σμόλικα. Τον Φεβρουάριο του 2023 9 διαφορετικές εταιρείες κατέθεσαν 9 διαφορετικές αιτήσεις για την τοποθέτηση εκεί 9 ανεμογεννητριών! Προφανώς η κατάτμηση του έργου βοηθά στην επίσπευση και την διευκόλυνση της περιβαλλοντικής του αδειοδότησης.

Όταν τα σχετικά σχέδια έγιναν γνωστά οι κάτοικοι της περιοχής άρχισαν να οργανώνουν τις αντιστάσεις τους ενημερώνοντας καταρχήν συγχωριανούς και συγχωριανές. Καλέστηκαν σχετικές εκδηλώσεις στο Κεφαλοχώρι, στην Κόνιτσα, στην Θεσσαλονίκη και στην Λάρισα (περιοχές όπου ξεχειμωνιάζουν πολλοί ντόπιοι), οργανώθηκε πεζοπορία από τον ορειβατικό σύλλογο Ιωαννίνων στο Ταμπούρι και ετοιμάζονται και άλλα πραγματάκια στο επόμενο χρονικό διάστημα. «Συντοπίτες και

συντοπίτισσες, τα Βουνά αυτά μας φιλοξενούν εκατοντάδες χρόνια. Η χωροθέτηση των χωριών μας γύρω από τα ποτάμια τους μόνο τυχαία δεν είναι. Τα Βουνά, τα Δάση, οι Πηγές και τα Νερά τους μας παρείχαν απλόχερα όλα τα απαραίτητα για τη διαβίωσή μας. Η ζωή μας και η ύπαρξη των κοινοτήτων μας είναι ταυτόσημη με τα Βουνά. Σας καλούμε να αγωνιστούμε από κοινού ενάντια στην καταστροφή τους. Όχι στην εγκατάσταση υδροηλεκτρικών και αιολικών, όχι στην ιδιωτικοποίηση του νερού» αναφέρουν σε ανακοίνωσή τους η Πρωτοβουλία κατοίκων Αετομηλίσσας, ο Σύλλογος Αετομηλιτσιωτών Γράμμου, ο Πολιτιστικός Σύλλογος Γοργοποτάμου, η Αδελφότητα Δροσοπηγιωτών Δήμου Κόνιτσας, ο Πολιτιστικός Σύλλογος Κεφαλοχωρίου, η Αδελφότητα Καστανιανιτών Κόνιτσας και ο Πολιτιστικός Σύλλογος Καστάνιανης.

ΚΟΖΑΝΗ

Η σοπρά των φωτοβολταϊκών

Η Καλαμιά βρίσκεται στα νοτιοδυτικά τους όρους Σινιάτσικου (Άσκιο) στον νομό της Κοζάνης. Πρόκειται για ένα μικρό κτηνοτροφικό χωριό που παράγει 7 τόνους γάλα καθημερινά. Μέχρι σήμερα, τουλάχιστον. Το αύριο του χωριού τίθεται με ένα ερώτημα οριακού χαρακτήρα, καθώς η κατασκευαστική εταιρεία Kiefer σχεδιάζει μία γιγαντιαία φωτοβολταϊκή εγκατάσταση σε έκταση 750 στρεμμάτων (συγκριτικά, η έκταση του οικισμού είναι 234 στρέμματα!) η οποία στην κυριολεξία θα «στραγγαλίσει» το χωριό καθώς φτάνει σε απόσταση 150 μέτρων από τα πρώτα σπίτια. Τα αφεντικά της Kiefer έχουν ρημάξει την ευρύτερη περιοχή. Τέσσερα μικρά υδροηλεκτρικά εργοστάσια, από ένα στην Σαμαρίνα και στο Περιβόλι και δύο στον Βενέτικο ποταμό. Καταστροφή

ενός αιωνόβιου δάσους βελανιδιάς στην Μεσιανή της Κοζάνης για ακόμη μία φωτοβολταϊκή εγκατάσταση. Και τώρα η Καλαμιά. Μόνο που εκεί οι κάτοικοι του χωριού είχαν άλλη άποψη. Αποφάσισαν να οργανωθούν και να υπερασπιστούν τον τόπο τους. Εξάλλου τα παραδείγματα από την ευρύτερη περιοχή της δυτικής Μακεδονίας δεν αφήνουν αμφιβολίες για το πώς θα καταλήξει ένα χωριό περικυκλωμένο από ηλιακά πάνελ (όπως ο οικισμός Σιδεράς, στο Άσκιο). Στις αρχές του Μαΐου, μετά από πέντε ημέρες κινητοποιήσεων, πέτυχαν την (προσωρινή όπως αποδείχθηκε) υποχώρηση της εταιρείας η οποία απέσυρε και τα πάνελ που παρανόμως είχαν αποθηκευτεί σε ιδιωτική αποθήκη της περιοχής. Οι διαβεβαιώσεις που είχαν δοθεί για ακύρωση των σχεδίων διαψεύστηκαν σύντομα

Μάιος 2023, Καλαμιά. Οι κάτοικοι του χωριού διακόπτουν τις εργασίες κατασκευής φωτοβολταϊκού πάρκου. Φωτό / Πολιτιστικός Σύλλογος Καλαμιάς.

ΤΑ ΝΕΑ ΤΟΥ ΣΚΑΙΤΖΟΧΟΙΡΟΥ

με τον πιο πικρό τρόπο καθώς η εταιρεία επέστρεψε συνοδεία αστυνομικών δυνάμεων για να περιφράξει τον χώρο. Το πρωί της Παρασκευής 26 Μαΐου η διαρκής επαγρύπνηση των κατοίκων τους έφερε απέναντι από τα μηχανήματα που έφτασαν, αυτοί να προσπαθούν να μπλοκάρουν τις εργασίες και τις αστυνομικές δυνάμεις να επιτίθενται, να ξυλοκοπούν και να συλλαμβάνουν όσους και όσες αγωνίζονταν. Ένας πρώτος απολογισμός, σύμφωνα με τις καταγεγραμμένες μαρτυρίες των κατοίκων, ένας τραυματίας με σπασμένο χέρι και έξι συλληφθέντες (τέσσερις κάτοικοι του χωριού και δύο αλληλέγγυοι) στους οποίους απαγγέλθηκαν κατηγορίες και αφέθηκαν ελεύθεροι. Ο αγώνας παραμένει σε εξέλιξη καθώς τα επόμενα είναι κάτι παραπάνω από κρίσιμα: η υπεράσπιση του τόπου τους

και της δυνατότητας να εξακολουθούν να ζουν και να επιβιώνουν εκεί, όπως έγραφε και ένα πανό. «Η μετατροπή των βοσκοτόπων σε περιφραγμένες εκτάσεις φωτοβολταϊκών πάνελ θα εξαφανίσει την εναπομένουσα κτηνοτροφική δραστηριότητα και από την άλλη ο τρόπος χωροθέτησης του πάρκου δημιουργεί συνθήκες ασφυξίας στην καθημερινότητα των κατοίκων», αναφέρουν σε ανακοίνωσή τους. Στεκόμαστε δίπλα τους. Στεκόμαστε δίπλα σε όλα αυτά τα χωριά που κάποια στιγμή το όνομά τους έρχεται στην επικαιρότητα γιατί αποφασίζουν απλά να οργανωθούν και να αντιπαρατεθούν με τον πιο αδυσώπητο κύκλο καπιταλιστικής κερδοφορίας που προσδιορίζεται ως «πράσινος» και το μόνο που κάνει είναι να λεηλατεί τη φύση. Θέλει δύναμη, θέλει και αλληλεγγύη.

ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΣ

Λέμε ΟΧΙ στον υδροηλεκτρικό σταθμό λίγο έξω από το χωριό Χαλίκι Ασπροποτάμου

Οι πηγές του Αχελώου κινδυνεύουν!! Πριν λίγο καιρό πληροφορηθήκαμε ότι κάποια εταιρεία σκοπεύει άμεσα να κατασκευάσει μικρό υδροηλεκτρικό σταθμό λίγο έξω από το χωριό Χαλίκι Ασπροποτάμου, στη θέση «ελατάκια». Να καταστρέψει, να ισοπεδώσει και να ρίξει τσιμέντο σε μια από τις ομορφότερες τοποθεσίες ολόκληρου του Ασπροποτάμου, ώστε το νερό από το ρέμα της Καπρα-ρίας, να μπει σε σωλήνα και να ταξιδέψει ενάμιση χιλιόμετρο για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Το ρέμα της Καπρα-ρίας («Καπραλιάς» όπως τόσο επιπόλαια το αναφέρει η εταιρεία) μαζί με τον Άσπρο, που σμίγουν ακριβώς κάτω από το χωριό Χαλίκι αλλά και τα υπόλοιπα ρέματα της περιοχής, συνθέτουν τον μυθικό ποταμό Αχελώο, τον δικό μας

Ασπροπόταμο. Προφανώς η εταιρεία αδιαφορεί για τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις που θα επιφέρει το έργο αυτό στο τοπικό αλλά και ευρύτερο οικοσύστημα του Ασπροποτάμου, μία από τις πιο παρθένες περιοχές της Ελλάδας. Μια περιοχή πλούσια σε βιοποικιλότητα, ενταγμένη στο δίκτυο Natura 2000 και ιδιαίτερα γνωστή στους φυσιολάτρες και ορειβάτες της χώρας μας, καθώς αποτελεί κομμάτι της διαδρομής για τη δρακόλιμνη Βερλίγκα, αλλά και μέρος αναψυχής και εναλλακτικού τουρισμού, χάρη στα φυσικά πλατώματα με τη πλούσια σκιά του ελατοδάσους και τις ονειρεμένες φυσικές πισίνες για μπάνιο τους καλοκαιρινούς μήνες. Όσο για εμάς, τους ντόπιους, δεν ξέρω αν μπορώ να χωρέσω σε μερικές παραγράφους όλα αυτά που συνδέουν το χωριό με την τοπο-

ΤΑ ΝΕΑ ΤΟΥ ΣΚΑΤΖΟΧΟΙΡΟΥ

θεσία αυτή. Αποτελεί σίγουρα αναπόσπαστο κομμάτι της ιστορίας και συλλογικής μνήμης του τόπου. Το ενδιαφέρον για το εν λόγω έργο πρωτοεκδόηλώθηκε το 2011. Έκτοτε δύο φορές το δημοτικό συμβούλιο του δήμου Μετεώρων έχει πάρει ομόφωνη αρνητική απόφαση (2013 και 2019) και άλλη μία το περιφερειακό συμβούλιο (2017) λαμβάνοντας πάντα υπόψη και την αρνητική στάση απέναντι στο έργο αυτό των κατοίκων του χωριού και κυρίως των κτηνοτρόφων, εκτός της περιβαλλοντικής καταστροφής. Παρ' όλα αυτά το 2021 το έργο πήρε άδεια εγκατάστασης μιας και όλες οι αδειοδοτήσεις πλέον περνούν από την ΠΕΣΠΑ (Περιφερειακό Συμβούλιο Περιβαλλοντικής Αδειοδότησης) της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Θεσσαλίας & Στερεάς Ελλάδας. Αμφιβάλλω αν αυτοί οι άνθρωποι έχουν πατήσει ποτέ το πόδι τους στη συγκεκριμένη περιοχή που θέλουν να κατασκευαστεί ο υδροηλεκτρικός σταθμός. Ένας σταθμός ονομαστικής ισχύος 0,62 MW. Μιας πολύ μικρής ποσότητας

ενέργειας που θα πρέπει να ταξιδέψει από το πιο απομακρυσμένο χωριό του Νομού Τρικάλων, χιλιόμετρα έως στον κάμπο για να καταναλωθεί. Ό,τι θα έχει απομείνει φυσικά, λόγω των τεράστιων απωλειών που θα έχει σε μια τόσο μεγάλη γραμμή καλωδίων. Άρα η μεγάλη αυτή καταστροφή δεν θα είναι προς όφελος ούτε του τόπου μας ούτε της χώρας μας παρά μόνο της συγκεκριμένης εταιρείας! Κλείνοντας, να σημειώσουμε πως η συγκεκριμένη εταιρεία, με έδρα την Κρήτη, είναι η τρίτη σε σειρά που επιχειρεί για το έργο αυτό μιας και οι άδειες έχουν αλλάξει χέρια άλλες δύο φορές. Δεν είμαστε κατά των ΑΠΕ. Αυτό που συμβαίνει όμως τα τελευταία χρόνια σε αυτή την χώρα είναι εντελώς οξύμωρο. Καταστρέφουμε ότι έχει απομείνει από το φυσικό μας περιβάλλον, έχοντας ως πρόσημα τη σωτηρία του. Πραγματικά μην παίζετε άλλο με το μέλλον του τόπου μας και των ζωών μας!

Γιώργος Βάκης

